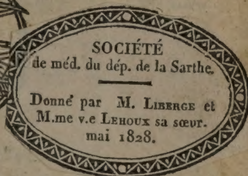
JODOCI LOMMII BURANI
DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS, *LIBER.*

IN QUATUOR DIVISUS SECTIONES:

QUARUM SINGULÆ SINGULORUM MORBI TEMPORUM,

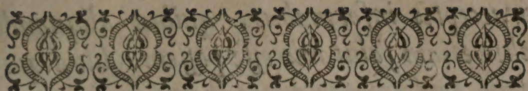
QUÆ TOTIDEM QUOQUE SUNT NUMERO, REMEDIA CONTINENT.

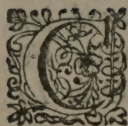
ROTTERODAMI,
APUD JOHANNEM DANIELEM BEMAN,
MDCCXX.

CELEBERRIMO VIRO, JOHANNI FREIND, *M. D.*

Collegii Medicorum *Londinensis*, & Societatis Regiæ SOCIO.

UM morbi, quo jamdiu laboro, depellendi spe, ad Te, Vir Clarissime, *nuper confugerem, cumque ei Professioni, in quâ Tu inter primos locum obtines, me nomen dedisse intelligeres: non modò cum summâ benevolentiâ valetudinis meæ suscepisti curam, sed etiam de ingrediendâ Studiorum viâ permulta mecum es humanissimè collocutus. Ita, cum sanitatem mihi quotidie restitueres, iis interim me*

praeceptis informabas, quibus aliquando alius etiam ſalutaris eſſe poſſem. Illud quidem conſervatae vitae beneficium quamquam magni æſtimare debeo, atque, uti par eſt, aeſtimo: huic alteri tamen nequaquam eſſe cenſeo comparandum, per quod efficis, ut quam vitam nolim otiosè traducere, eam, per Medicinae devia errando, laboriosè inutilem non tranſigam. Siquidem hortabaris, ut quamprimùm oſtenderem, memet eſſe, quoad aetas pateretur, aliorum commodis inſerviendi cupidiſſimum. Id autem fieri poſſe judicabas, ſi ex hominum propè memoriâ jam elapſum, Lommii, De Curandis Febribus Continuis, Tractatum *Orbi Literato redonarem. Ego verò lubenter hoc ſuſcepi munus; quippe quod neque reconditioris Scientiæ, neque ingenii quicquam, ſed curae duntaxat aliquantulùm deſideraret. Hoc in Te ſimul, tanquam praeſtantiſſimi Ingenii notam, nequeo non ſummopere admirari: quòd, dum noſtrae Ætatis Authores Scriptis obſcuras Tuis,*

alio-

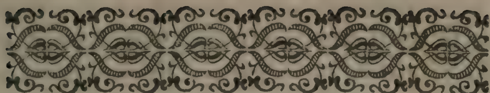
aliorum etiam de Re Medicâ bene merentium Opera intermortua excitare, atque in lucem proferre contendas. Quod Tu quidem per alium rectè facis; quoniam, quod ab Ægrorum assiduâ curatione tempus Tibi reliquum est, id, tùm in legendis, atque illustrandis Veterum *Monumentis, tùm in Arte praeclarissimâ per Tuas Lucubrationes ulteriùs promovendâ, studiosiùs impendis. Ecquid autem insperatius mihi nunquam evenire potuit, quàm ut hujusmodi quicquam mihi demandares, & operam ullam, cui quidem ego defungendæ par essem, Tui nominis celebritate commendari permitteres? Ecquid revera mihi magis fructuosum, quàm ut à Te, quem propter incredibilem Tuam, & in singulis Medicinæ partibus, & in omni Literaturae genere Scientiam, summis laudibus efferunt Principes Gentis nostræ Medici, à Te, inquam, ego prima Artis elementa haurirem, & Studia mea in Tuâ ipsius Domo feliciter auspicarer? Ea persequi in*

Æde Chriſti *gratiſſimum erit; quam Tu quidem non ſolùm amas, & colis: ſed etiam claritatem eam, quam ab illâ quondam accepiſti, nunc in illam viciſſim refundis. De quâ* Æde *bona omnia ſperare nemo non poteſt, quamdiu ei praeſit, qui nunc praeeſt,* Pater Colendiſſimus, *Tuâ nuper Arte celeriter à morbo liberatus: & quamdiu* Frater Tuus Eruditiſſimus *uberem ei quotannis artibus optimis inſtructae Juventutis copiam ſuppeditet. Illic, ſi non Tuo, at* Amici *ſaltem* Tui, Medici Scientiſſimi, *cui Opus immortale non ita pridem dicabas, colloquio nonnunquam perfruar; illiuſque monitis, haud ſecus ac ſi eſſent Tua, obtemperare ſemper geſtiam.*

Omni Gratitudine

Tibi devinctiſſimus,

JOHANNES WIGAN.

LECTORI EDITOR

S.

LIBRUM Tibi in manus trado, *Lector benevole*, nisi semel antehac, quod sciam, idque annis supra centum & quinquaginta, non impressum. Eâ Artis scientiâ fretum, *Authorem* habet *Lommium*, ut Medentium studiis sit apprimè utilis: eâ loquendi venustate, ut, inter aliarum etiam Literarũm cultores, non defuturos esse sperem, quos Opusculi brevitas, Sermonisque elegantia ad ejus lectionem, ipsis fortasse non mediocriter profuturam, invitare possit, atque allicere. Nam siquem, in utilissimâ jucundissimâque *Medicinæ* cognitione, plusculum operæ collocare neque animus ferat, neque tempus sinat: pauculas ei tamen horas otio-

ſo licet inſumere, ut adversùs *Febres Continuas* ſe tueri queat, atrociſſimum Morbi genus, maximéque vulgare. Ferè autem, inter initia valetudinis, ex quorum procuratione vitæ mortiſque magnâ ex parte pendet eventus, ab ipſis Ægris graviſſimè peccatur; vel quia, propter nimiam ſecuritatem, non velint, vel quia, ob loci incommoditatem, Medicum non poſſint arceſſere. Itaque nemini ſupervacaneum eſſe poterit, ut, in Morbo hoc acuto, ac brevi, vel ſibi aliquam ipſe opem præſtare, vel ſaltem noxam non inferre addiſcat.

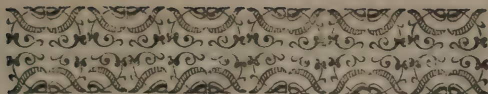
Cui rei maximè idoneum eſſe hunc, quem jam publici juris facio, *Tractatum*, quiſquis eum legerit, facilè percipiet. Neque enim reperietur ille falsâ Philoſophandi ſpecie perplexus; quo ſcribendi genere ita nonnulli Medicorum inſaniunt, ut Ægrorum deliria, pro veris rationibus, æquo jure amplecti potuerint: neque contrà Præſcriptorum formulis confertus; quibus adeò *Recentiorum* intumeſcunt Volumina, ut inter varia Remediorum genera ipſam ferè Medicinam jamdiu amiſerimus. Nihil certè proponit *Author* prudentiſſimus à communi pæne omnium ſenſu, captuque ſemotum; frequentem verò Medicamentorum ingeſtionem acriter impugnat: curationem ferè hujus Morbi per tempeſtivum debitum-

que

Hæc, aliaque permulta, *Lector benevole*, in hoc Libro, obſervatu utiliſſima reperies, quæ digniſſimum effecere, qui, in magnâ certè bonorum Scriptorum raritate, ab interitu jamjam imminenti vindicaretur. Cæterùm opus hoc adeò mihi vitio non vertes, ut etiam felicitati meæ haud illibenter tribuere velis: cum *Virum* illum *Doctiſſimum*, qui ſuperiore anno *Commentarios* ſuos in *Hippocratis* Scripta *Epidemia* (harum *Continuarum* Hiſtorias enarrantia *Febrium*) ſummâ arte, ac ſcientiâ elaboratos, ingenio perpolitos, eloquentiâ illuſtratos, publici fecit juris, edendum mihi hunc Libellum in manus tradidiſſe cognôris. Tibi autem ego munuſculum hoc gratiſſimum fore confido, cum id ab illo valde comprobatum, Tuæ verò lectioni commendatum, ex ipſius Domo in lucem denuo prodiiſſe reſcieris.

JOdocus Lommius Burae, *oppidi in* Gueldriâ Batavicâ, *propè* Lingam *amnem*, *natus est*. *Anno* 1557, *edidit*, *de tuendâ Sanitate*, *Commentarios in primum Librum* Celsi; *quo tempore*, Tornaci *apud* Nervios *egit*; *cujus Reipublicae*, *ut ipse dicit*, Medicus *fuit* Physicus. *Postea*, Bruxellae, *Anno* 1560, *emisit Observationum Medicinalium Libros tres*; *in quibus omnium Morborum Signa*, *&* *quae de his haberi possunt Praesagia*, *accuratissimè pertractantur*. *Quos Ordini Senatorio Reipublicae* Bruxellanae *dicavit*; Nerviis *quippe relictis*, *in hâc tandem urbe*, *honesto stipendio donatus*, *Medicinam factitavit*. *Hunc demum in publicum dedit*, *De Curandis Febribus Continuis*, *Librum*, Bruxellae, *Anno* 1562.

ILLUSTRISSIMO HEROI

CAROLO A BRIMEU,

COMITI DE MEGHEN,

Domino

DE HUMBERCOURT, DE HOUSDAIN, &c.

Equiti Aurei Velleris,

Gubernatori Geldriae, atque Zutphaniae,

JODOCUS LOMMIUS,

S. D.

Aud levibus ſanè de cauſis, Heros Illuſtriſſime, *videtur accidere, ut Homo prae caeteris animantibus graviorum pluriumque inſultu morborum pulſetur. Nam etſi temperamenti elementorum perfectionem, cauſam ſanitatis meliorem acceperit brutis, quae indies cernimus ſuavem ferè vitam, taediique morborum caſſam tranſigere, luxu tamen, varietatéque epularum*

rum ac poculorum praeclara hac valetudinis seminaria corrumpit. Praeter haec, permultos quoquè videre est temperantes homines, simplicique contentos mensâ, vitioso quodam corporis statu morbis haud parum multis naturaliter implicari. Scilicet non solùm victus, aërque circumfusus taedia conciliant aegrotationum, sed & ipsa primitus insita natura, quae saepe haud aequè stabilem nobis valetudinem, atque caeteris animalibus, videtur contulisse. Tùm adversus horum improsperam sortem hominum, tùm ad corrigenda vitia aliorum, quibus vitae intemperantia sanitatem labefecit, vi praestantiâque mentis, quam soli homines inter reliquas animantes divinam aeternamque possidemus, ars quaedam est reperta medendi, quam ideo Therapeuticen *appellaverunt. Cum enim à primi Parentis* Adae *lapsu corpusculum hoc non aequè, ùt antè, absolutum vacuumque miseriis, at mille taediis tùm malorum opportunum aliorum, tùm etiam aegritudinum, experiri Homo cœpisset, sicuti magnâ fuit necessitate coactus, terram, quò feracem alimenti redderet, indefessis laboribus colere, reliquaque vivendi praesidia duriter emoliri; ita planè quoquè debuit adversus aerumnas morborum certa quaedam remedia ingenti solertiâ quaerere atque experiri, ut ita scilicet meliùs saltem traduci vita posset, quae optimè non potest. Tantopere verò haec ista morbos depellendi cupiditas,*

tas, ne dicam necessitas, omnibus injecta est, ut jam inde ex tam longo aevo nusquam gentium non sit Medicina. *Facilè enim omnes sensere sanitatis esse incomparabilia commoda; aegritudines autem, taedii ac periculi plenas, animi corporisque functionibus officere. Itaque Virum Medicum, qui hâc in parte mortales juvaret, apprimè coluerunt, tanquam multis aliis, ùt* Homerus *ait, praestantem. Cujus rei gloria complures olim ad* Medicinae *studium excitavit sapientes viros; qui, cum se scirent non modò sibi, verùm juvandis etiam aliis hominibus esse natos, salutaris quoquè artis hujus professionem agitaverunt. Quorum ego insistere vestigiis, ex quo puerilibus literis sum exemptus, quantùm pro virili licuit, caepi. Vel aliquam ratus laudis partem, inter reliqua societatis hominum officia, eo comparari labore posse, qui indies in avertendo excludendoque humanae valetudinis hoste desudat. Itaque hactenus etiam eò operam meam omnem contuli, conferamque posthac, non solùm medendo, id quod jam totum factito decennium, verùm etiam commentarios scribendo Medentium studiis utiles.*

Ut autem pro tempore aliàs alia memoriae prodidi, ita nunc visum fuit continuae febris versare curationem. Continuam voco, quaecumque vel ex omnibus nata putrefactis intra vasa humoribus, vel ex unico tantùm, jugi conti-

continuatâque acceſſione hominem exercet. Dignum apprimè id genus morbi viſum eſt, cujus recta curatio proponeretur. Creber enim ejus eſt, ac ferme popularis per aeſtatem inſultus, plurimoſque is ipſe mortales medio flore aetatis tollit. Siquidem praecipiti ac periculoſo movetur impetu, adeoque celeriter vel reſolvitur, vel occîdit. Ut ne dicam etiam vix ullum morbum reperiri alium, in quo ſanando aequè hodie frequenter, aequéque turpiter, ne dicam flagitiosè, peccetur. Nam vel ſanguinis miſſio, ſive intemperanter, ſive alienis ſuſcepta temporibus, quot acutè febricitantes neci dedit? quot item malè conciliata perdidit purgatio, jugiſque continuatio medicationum? Nimirum in eâ febri, quae unicam non eſt ſuperatura ſeptimanam, ùt multi factitant, primo die alvum ſolvere, ſecundo ſeſquilibram ſanguinis, incisâ venâ, detrahere, tertio lenitivum bolum purgandi causâ dare, quarto injicere clyſterem, quinto perpurgare, ſexto ſeptimove, *ferocientibus juxta ſtatum ſymptomatis*, rurſus ſecare venam, *quid hercle aliud eſt, quàm aegrotantis vires vitamque unà cum morbo ſtudere tollere? Cujuſmodi errores (quos certè gravi dolore animi committi video) ideo ſunt deteſtabiliores, quòd cum aliis in morbis, naturâ longis, correctionem interpoſitis admittant temporibus, in acutis tamen febribus, ceu multùm alioqui mobilibus, non admittant, ſemperque multam in*

ſeſe

ſeſe ſecuti exitii claudant culpam. Ergo etiam hìc, quid quâque parte ſit peccatum, & quae vera curandi ſit via, propono: quam quidem ipſam ratione comprehenſam viam, atque antiquorum fultam praeceptis, longâque medendi experientiâ comprobatam ſemper pro voto memini reſpondiſſe.

Hos Tibi labores, Illuſtriſſime Comes, *ideo dicavi, quòd nullum ſentiam officii atque obſequii genus à me praeteriri oportere, quo ſaltem aliqua fieret grati animi ſignificatio, pro favore illo praecipuo erga me Tuo. Qui quidem favor, inter caetera ſui argumenta veriſimilia, vel ex eo quoquè perſpicitur, quòd ab aliquot jam elapſis annis me Tuae delegeris valetudinis cuſtodem Medicum; ac libenter, multâque voluptate de naturalis ſapientiae ſtudio, adeoque de rebus medicis audias diſſerentem. Quâ in re, etſi plura mihi abs Te tribui, quàm merear, ſcio, pergratum tamen eſt tanto Principi noſtra non diſplicere. Quid verò Te non tantum ego Principem appellem, qui maximis animi virtutibus pace, belloque probatis, qui heroici generis claritate, qui fortunae dotibus es eminentiſſimus? His laudibus accedit, quòd non modò Te iis benevolum exhibeas Mecaenatem, qui ingenio, profeſſionéque liberalium ſtudiorum ſunt praeſtantes, verùm quòd ipſe quoque bonas literas nôris. Quàm verò praeclarum id demum videtur, ad nobiliſſimae familiae, impe-*

rato-

ratorio stemmate oriundae, splendorem, itemque ad artis militaris gloriam, rerumque fortiter gerendarum dexteritatem, studiorum quoquè cultum accessisse. His Te, Generosissime Comes, *ornatum laudibus, tanquam perpetuis tui nominis insignibus,* Deus Opt. Max. *diu patriae servet incolumem. Vale, ac tenue munusculum ab humili cliente, Medicoque profectum Tuo, hilariter admitte.*

Bruxellae Kalend.
Septemb. An. 1562.

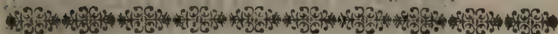

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

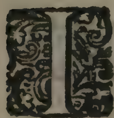
SECTIO PRIMA,

Quæ earum continet Principium.

CAP. I.

Febres Continuæ sunt periculosæ.

INgentium plenæ periculorum, vitæque hominum inimicissimæ febres sunt continuæ. Assiduis enim ignibus, atque symptomatum assultibus vim corporis lacessunt. Plurimosque mortales (ùt si quod morborum propè genus aliud) medio ætatis, atque roboris vigore tollunt. Præceps etiam his est febribus impetus, adeoque errori parvis de causis exitioso vel medentis, vel ægrotantis patet. Scire autem licet, modò ex humoribus eas febres nasci simul omnibus, modò ex unico tantùm, intra maximas venas, atque arterias putrefactis. Prioris gene-

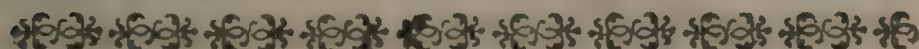
ris febres *Recentioribus* placuit continentes dicere, alterius continuas. Nos autem, quia utrimque febricitationis eſt continuatio, unicâ contenti voce, utraſque continuas appellavimus. Recta curatio eſt ſimul cauſam vitii abſtuliſſe, ſimul excitatum inde calorem refrigerâſſe. Ergo etiam ſuccorum, quæ nunquam ferè non jungitur, plenitudo vacuando detrahenda eſt. Siquidem hæc ipſa, propter meatuum conſtipationem tranſpiratione redditâ incommodiore, & dare, & fovere putredinem poteſt. Qui verò jam computreſcit humor, quantùm licet, corrigendus, concoquendus, commodæque opportunus excretioni pellendus eſt. Inter quæ tempora ipſi quoquè morbo in primis ſuccurrendum, refrigeriique præſtandum eſt temperamentum. Impetus quoquè ſymptomatum, quæ morbum comitantur, quoniam effrænatus eſt, coërcendus eſt.

In morbis ægri vires ſpectandæ.

Ut autem hæc iſta præcepta, ex rebus petita valetudinem offendentibus, ſtabili medendi lege fulciuntur; ita penitus infirma, ne dicam, perniciofa ſunt, niſi ſi par virium robur his reſpondeat capeſſendis. Solæ namque vires, & morbos, & morborum ſuſtinendo remedia, vitam humani generis tutantur. Quapropter has etiam intueri, ac cuſtodire incolumes oportet, ne vel immoderatis curationibus, vel ipſâ ægritudine debilitatæ collabantur. Servantur autem commodo cibo, potione, aëre. Viſum eſt de his ſingulis, quæ ſuprà comprehendi, ordine dicere, omnemque rem ita oculis ſubjicere

A legen-

legentium: ut quæ vera ſit ratio atque via continuatas has febres ſanandi, ſatis ſupérque ſciri poſſit.

CAP. II.

De Miſſione Sanguinis.

QUoniam duo mittendi ſanguinis capita, ac veluti ſcopi ſunt, morbi magnitudo, viriumque robur, videtur profectò, ſi aliàs unquam, certè in continuâ febre tentandum id auxilii genus eſſe. Nam ùt maximus per ſe eſt morbus, ita ferè proprius habetur adoleſcentium atque juvenum; quibus naturaliter ſanguinis atque virium abunde eſt. Ergo etiam, ut primùm is ipſe robore valentem aliquem invaſit, ac cognitus (quod ferè ſecundo fit die) fuit, fas eſt ſanguinem, niſi quid prohibet, incisâ venâ, confidenter detrahere, proque vi ægrotantis ac morbi vehementiâ fluere ſinere. Levat hæc res, exoneratque corporis rectricem naturam; adeò ut ea faciliùs in poſterum, quod reliquum eſt materiæ, vincat, & concoquat, quod concoqui poteſt, & id, quod alienum eſt, excernat. Nemo ſanè id unquam genus remedii ſine evidenti periculo in acutâ febre præteriit. Quos ſine eo firmiores vires fortè ſervant, eos ſanguis è naribus ubertim fluens, aut copioſæ ſudationes vindicare ab ancipiti periculo poſſunt.

Quando cognoſcatur Febris.

Sed in quæſtione poſitum id eſſe video, debeatne per acutam febrem puero quoquè, vel ſeni, vel fœminæ gravidæ ſectio venæ adhiberi? Puero *Galenus* infra annum ætatis decimum quartum ſanguinem non mittit. Multi etiam id factum in ſene, qui ſeptuageſimum ſuperavit, verentur. *Hippocrates* abortum etiam ſecuturum, ſi prægnanti ſanguis mitteretur, affirmavit. Sed eximenda rei hujus controverſia eſt. Antiqui magnas tentare vacuationes ſolent, quæ viribus parum firmis ſunt inutiles. Itaque non immeritò has ipſas in iis fugêre corporibus, quibus potens deficit robur, aut quibus alioqui firmis periculum abortûs ex detracto ſanguine, matri fœtuique alimento neceſſario, immineret. Id verò ùt ipſi prudenter ſuis in evacuationibus caverunt, ita nos jure prætterimus, moderatis contenti inanitionibus, quæ, viribus etiam ſubinfirmis, non omnino ſic incommodent, quin pòſt corrigi ea imbecillitas, ſervatâ hominis vitâ, poſſit. Dejectis ſuperatiſque viribus, cùm vacuatio omnis, tùm maximè miſſus ſanguis officit. Verùm quæ ſubtenues quidem ſunt, parumque firmæ, quid vetat, quò minùs reſpondentem ſuo modulo ſuſtinere inanitionem poſſint? Planè quidem ſic res ſe habet, ut qui graves morbos experiuntur, iidem poſſint & illorum quædam ferre remedia.

An Pueris ſanguis rectè mitti poſſit?

Sua pueris ineſt naturæ vis haud exigua, quæ etſi fluxo, raroque corpuſculo indita facilè labaſcit, admittere tamen ſub acutiſſimâ febri qualemcunque ſanguis miſſionem poteſt:

poteſt: maximè ſi ætas haud multò inferior anno eſt decimo quarto. Quæ hinc evenit imbecillitas, corrigi ea pòſt alimento facilè poteſt. Prorſus enim præſtare videtur, præſenti mortis periculo, afflictis utcunque viribus, puerum eripere, quàm febre ſuperatum perire ſinere. Quod quidem exemplum feliciùs, quàm *Græci*, *Arabum* familia ſecuta eſt. Nam quòd *Galenus* ſubſtantiæ puerorum uberem cauſatur fluorem, eumque abunde eſſe ad curationem profitetur, vicemque ſanguinis miſſi gerere, nihil eſt. Debile enim id eſt, nimiſque lentum præſidium, in acuto atque præcipiti morbo acceleratum efficaxque poſcente remedium. Locus eſſe aliquis conſilio *Galeni* poteſt, ſi de ſanis audiatur pueris, quibus ſui ſufficit corporis fluxa reſolutio ad inſultus morborum avertendos. Quum autem febris hos acuta premit, permiſſum eſt ſanguinem utcumque mittere, maximè ſi corpore viribuſque ſunt firmi.

An Senibus?

De ſenibus autem firmis, quorum ſolidum corpus haud ita facilè reſolvitur, quid attinet, dubitare, quin innoxiè, cum acuta id poſtulat febris, ſanguinem emittant. Hìc verò *Razes*, Auctor *Arabs*, adeò ſectionem venæ non horruit, ut vel ipſis etiam decrepitis, modò qualiſcunque ſuppeteret vis, eam confidenter bonoque ſucceſſu adhibuerit. Id quoquè *Galenus* ſentit: cum non modò numerum attendendum eſſe ſcribit annorum, ſed & corporis habitum. Sunt enim, inquit, qui ſexageſimo ætatis anno miſſio-

nem ſanguinis non ferant, utpote præſicci, ac promptè inareſcentes, paucique ſanguinis; cum quidam ſeptuagenarii ferant, qui nimirum ſanguine pollent, ac vires ſortiti ſunt haud impotentes. Id certè modò intelligas licet, ubique curantis conſilium non ad ætates certis circumſcriptas annorum finibus, ſed ad vires dirigi oportere. Si juvenis, inquit *Celſus*, imbecillus eſt, malè ſanguis emittitur. At firmus puer, & robuſtus ſenex tutò curantur. Quanquam meminiſſe convenit parciorem hìc eſſe debere inanitionem, minimumque fiduciæ de viribus facilè collapſuris habendum. Quapropter is etiam ipſe *Celſus* exiſtimavit, maximè in his medicum imperitum falli poſſe, quia ferè minùs roboris illis ætatibus ſubeſt.

An mulieri prægnanti? Jam verò mulieri quoquè prægnanti inimica videatur venæ inciſio, quoniam, erepto fœtui alimento, proclivis eſt abortus, maximè per acutam febrem, quæ & ipſa quoquè ſanguinem incendio conſumit, ac vires debilitat. Scilicet hìc poſt venæ ſectionem viribus, juſtoque ſanguine eſt opus, cùm ad morbi reſidui depulſionem, tùm etiam ad fœminam, ejuſque ſuſtinendam ſobolem. Ut mirum non ſit, facilè periculum ab inanitione ſanguinis eſſe, cum in unâ muliere duo corpora ſimul ſuſtinentur. Speciosa quidem argumenta hæc, ùt veri habere ſpeciem videntur, ſanguiniſque dehortari miſſionem: ita prorſus debilia ſunt, ubi pro noſtri ſæculi conſuetudine moderatè ſanguis mittitur, ad commodam virium prægnantis

nantis tolerantiam. Quid enim gravidæ offecerit, sub acutissimâ febre, quæ exitium, & matri, & fœtui intentat, ad uncias quatuor vel quinque detractus sanguis? Quid contrà immitius, quàm miseram mulierculam, salutaris cassam auxilii, proterviæ sævissimi morbi dedere, ipsumque fœtum uteri clausum latebris, futuræ lucis spe destitui, atque emori sinere? At magnis morbis magna convenire dices remedia, neque tantillo emisso sanguine acutè febricitantem mulierem juvari admodum posse. Verùm hìc respondeo: quoniam virium potior, quàm morbi est observatio, *Galeni* esse sequendum consilium: qui quidem, cum ingens ægritudo insignem detractionem exigit, quam tamen semel vires non ferant, iterari eam oportere scripsit; mediisque temporibus sic voluit sustineri alimento ægrotantem, ut tutò secundâ sectione dematur, quod semel demi sine periculo nequivit. Quanquam tamen unica ferè sufficiat missio sanguinis, quoniam multum detrahere in eâ fas non est muliere, quæ justum sanguinis modum & sibi, & fœtui servare debet: maximè si posterioribus temporibus in molem is fœtus grandescit. Primis autem imprægnationis mensibus tutò licet, si acuta invasit febris, pro hujus exigente magnitudine, sanguinem emittere. Tum enim ipsi etiam in corpore redundant succi, menstruis compressis, tenelloque fœtu exigui postulante alimenti fomitem. Hanc propter abundantiam, vitio etiam humorum sæpe implicitam accidit, ut capitis oriantur

dolores, itemque nauseæ, & horrores, & febres, & hujusmodi incommoda; quæ, utì primis mensibus urgent tribus, ita crescente in molem, & in quartum mensem fœtu, sponte etiam cessare, quia majore opus est nutrimento, solent. Ad horum aversionem tædiorum, complures gravidæ (utique si his corpus naturâ succulentum est) primis mensibus venam sibi incîdi curant, eâque providentiâ sese servari incolumes, atque editum fœtum manere saniorem, minusque scabiei, ac similibus cutis vitiis opportunum experiuntur. Quòd si sanè id genus auxilii rectè arripiunt, quid non faciant hæ, quibus atrocis morbi præsens necessitas id ipsum imperat? Neque verò par discrimen (ùt quispiam existimet) à misso primis mensibus sanguine incumbet, quod à purgatione tum esse *Hippocrates* scripsit. Nam antiquorum purgantes potiones tenelli fœtus nova debiliáque vincula convellendo facilè dissolvunt, totumque simul corpus impensè exagitant, ut mirum non sit, ipsum subinde abortum sequi. At sanguinis missio, maximè etiam nostra, sine vi, sine corporis perturbatione, leniter id, quod superest, demit, matremque onere humorum, integris viribus, integrâque sobole levat. Quòd si, etiam mediis prægnationis mensibus tribus, purgantia medicamenta *Hippocrates* indulsit, cur nefas sit tum quoque sanguinem, incisâ venâ, moderatè trahere. Adeò manet perpetua hæc, inconcussâque sententia: in gravidis acutâ occupatis febri, non videri solam

debere

debere conceptionem, ſed vires æſtimari, corporiſque ſtatum, & ex his conjecturam fieri, liceatne tutò periclitari, quod morbus poſtulat, auxilium. Itaque ubi magna acutáque febris urget, ſemper emittendus eſt, ſi vires reſpondent, ſanguis.

Si vires ſufficiant, ſemper mittendus eſt.

Porrò hæ vires certis comprehenſæ ſedibus hinc in omne corpus proficiſcuntur: animales, quæ ſenſum motumque præſtant è cerebro per nervos: vitales, quæ calorem vitæ conferunt è corde per arterias: naturales jecori inſitæ, quæ per venas nutritionis adjiciunt tutanturque beneficium. Hæ functiones atque haec opera, ſi rectè fiunt, integras vires arguunt: ſin imbecilliter atque malè, infirmas. Ergo tenax vigilia, delirium, ſopor, diſtentio nervorum, virium animalium teſtantur imbecillitatem. Pulſus autem parvus, obſcurus, debilis, ſpiratio parva, difficilis, crebráque, niſi pectoris pulmoniſve ſequantur vitium, infirmum oſtendunt vitae robur. Cruda autem excrementa, vel penitus vitiata, itemque parcè prodeuntia, vel retenta, naturalium virium imbecillitatis ſunt argumenta. Per acutam itaque febrem, ùt certè in omni quoquè morbo magno, ſiquidem hae vires firmae ſunt, vena erit incîdenda: ſin morbi ſaevitiâ, aliiſve ex cauſis dejectae eſſe cernuntur, temperandum ab emittendo ſanguine eſt.

Quomodo vires æſtimari poſſint.

Cum languidiores ſint, paucam detractionem iterare convenit.

Caeterùm ubi ſic eaedem ſunt afflictae, ut prorſus dejectae non videantur, ſed, attrito tantùm robore ſolito, languidae, morboque tum magno, ùt continuâ febri, ſi op-

 pugnan-

pugnantur, nequaquam vel omittere sectionem decet, vel affatim multumque semel evacuare (hoc enim aegrum esset extinguere, illud sine ope libidini atrocis mali relinquere) sed paucam detractionem iterare convenit, medioque tempore vires reficere. Eam profectò secutus est viam, ùt nuper dixi, *Galenus*, qui, cum parum firmus est homo, principio, quantùm satìs visum est, detrahit, & pòst, quod defuit, iteratione supplet.

Partitis venæ sectionibus, quodnam spatium interponendum sit.

At scire licet, hanc partitionem non esse in spatia rejiciendam complurium dierum, sed eodem tentandam die, modò aliquot interpositis horis, modò unicâ duntaxat: interdum & mox in ipso fluoris impetu, vel dissoluto vinculo, vel vulneri superindito digito. Inter quam moram, supinus decubitus, vini odor, vel mali punici degustatus succus vires refocillat. Intervalla etiam haec pro viribus affectis praefiniuntur, quae vires, crescente morbo, semper fiunt imbecilliores. Vehementer fractae, longiora instaurationis spatia exigunt; paulò firmiores, contractiora. In acutâ tamen febri, cui ceu totis corporibus inhaerescenti, iteratio, non etiam revulsionis, sed unius vacuationis gratiâ adhibetur, non ultra diem posterganda est; id quod ideo praecipitur, ut ne effervescens intus sanguis, vel in viscus aliquod irrumpat praecipuum, vel majorem putredinem, nisi maturè dematur, contrahat. Ad haec, posterioribus diebus vires redditae sunt ex morbo imbecilliores, ipsáque materia, quia

quia concoqui cœpit, atque à bonis ſuccis ſeparari, tum potiùs purgatione, quàm venae ſectione, tolli debet. Quae res poſteriori-bus abhinc locis patebit: arguetque grega-lium illorum medicaſtrorum imperitiam, qui febribus etiam vigentibus, venam tundunt.

In ſummâ tamen imbecilli-tate, huic remedio omnino parcen-dum eſt.

Sed redeundum nobis ad quaeſtionem vi-rium eſt. Controverſum eſſe apud antiquos video: Sanguiſne etiam tum debeat mitti, cum ingens quidem id deſideret febris, eo-que ſine praeſidio certa pernicies ſit, neque tamen id patiantur vires, vel ab ipſo aegro-tationis principio, vel increſcentis, vigen-tiſve morbi impetu (neglectâ per initia de-tractione) imbecilliſſimae? *Cornelius Celſus* in ejuſmodi re ſatius putavit, anceps expe-riri auxilium, quàm nullum. Si nihil, in-quit, aliud apparet auxilii, periturúſque ſit, qui laborat, niſi temerariâ quoquè viâ fue-rit adjutus, in hoc ſtatu boni medici eſt, oſtendere, quàm nulla ſpes ſine ſanguinis de-tractione ſit; faterique quantus in hâc ipsà re ſit metus, & tum demum, ſi exigetur, ſanguinem mittere. Aliter verò *Galenus*, meque judice, rectiùs hanc rem judicavit, parcendum ſemper remediis eſſe cenſens, quae & vitae cuſtodes vires delent, & me-dico pro gloriâ dedecus, calumniamque con-ciliant. Ergo etiam rectiùs praeſagio uſi, ab omni culpae opinione conſcientiam libera-mus, & nominis exiſtimationem, artiſque noſtrae venerabilem dignitatem tuemur. Cru-delis hominis officium facit, quiſquis mor-bum unà cum vitâ aegrotantis aufert. Quam-

obrem

obrem ſemper vires, ubi quid exinaniendum eſt, intueri oportet; quae ſi penitus invalidae fractaeque videbuntur, magna praeſidia reſpuunt, blandioribus quibuſdam, quamdiu ſupererunt, fovendae rebus. Id profectò humanitatis eſt pium officium, deploratos etiam aegros aliquo ſaltem artis noſtrae beneficio conſolari. Verùm excuſandus utcunque (quantùm nobis videtur) *Celſus*, Auctor haud infimae inter antiquos notae; cujus praecepta, quoniam ubique artis magiſtrum ſapiunt *Hippocratem*, fas non eſt temere repudiaviſſe. Locum eſſe ſuae praeceptionis praecipuum is Auctor ſcripſit, ubi nervi reſoluti ſunt: ubi ſubitò aliquis obmutuit; ubi anginâ ſtrangulatur; ubi prioris febris acceſſio paene confecit, paremque ſubſequi veriſimile eſt, neque eandem videntur ſuſtinere aegri vires poſſe. Haec iſta profectò ſatìs arguunt, oppreſſas copiâ humorum vires, non in ſeſe diſſolutas, à *Celſo* intellectas eſſe. Oppreſſas nimirum intelligo eas, quae propter affluentiam humorum complurium, calore atque putredine nimis efferveſcentium, vel periculoſo impetu partem aliquam impetentium vel occupantium, momentaneam, veluti ab onere moleſto gravatae, ſpeciem imbecillitatis falſam praebent. In eo autem rei ſtatu, niſi detractione vires maturè ſubleventur, in multo verſantur periculo.

In acutis morbis, vires vitales ſunt præcipuè conſiderandæ.

Nondum de viribus ſatìs. In quaeſtione poſitum à nonnullis id fuiſſe video: Omnesne corporis conſiderari vires in acutâ febri, ut certè in omni quoquè morbo, ad miſſionem

nem ſanguinis debeant: an verò pleraeque ex his duntaxat? *Galenus*, in acutis morbis, ſat eſſe putavit vitales tantùm intueri; quarum ſi robur valet, tutò ſecari poſſe venam ſcripſit. Id praeceptum rationes certè non prorſus rejiciendas habet. Acutus enim morbus, maximéque continua febris, quia brevi ſolvitur, haud magno ſanè incommodo ſolidas afficere partes, ùt longus, poteſt. Tum etiam, integro vitali robore, non uſque adeò metuenda videtur virium animalium imbecillitas, ùt quae, evicto morbo, ſponte paulò pòſt ceſſat. Memini videre acutè febricitantes haud parum multos, qui ſub ipſam judicationem, gravi oppreſſi primùm delirio, dein alto ſopore, ſimiles moribundis, ſine mentis uſu, ſine motûs ſenſûſque certo imperio, alius duas treſve horas, alius diem, & quidam apud *Nervios* biduum decubuerint, firmo tamen ſtabilique pulſûs robore: quae profectò res ſalutis rectique praeſagii ſpem mihi veriſimilem praebuit; id quod, profuſis ortis ſudoribus, atque dejectionibus alvi, feliciter ſecutum fuit. Prorſus quidem ſic ſeſe rem habere exiſtimo: Per evacuationes acutis febribus accommodas, pulſui, ùt magnam tribuere vim, ita non omnia medicum credere oportere, utpote rei multùm ancipiti atque fallaci, quam facilè mille res variant turbantque: aetas, ſexus, corporum natura, infirmus ſtomachus, metus, ira, laetitia, ex improviſo ingreſſus medicus, ſimiliáque ſexcenta, quoniam ſpiritus afficiunt vitales, recta judicia pulſûs

Quarum bonus index eſt pulſus, ſed interdum fallax;

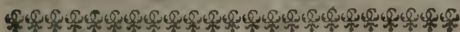
pulſûs corrumpunt; ut imbecillus is homo videri poſſit, cui vires ſuppetunt, & valens rurſum, quem deficiunt. Hujuſmodi itaque remotis caſibus, videre oportet, maneatne conſtanter firmi roboris pulſus; qui ſi ſic eſt, confidentiùs per acutam febrem detrahi ſanguis poteſt. Illud quoquè ſequitur, ùt omnibus in morbis, ſi quid vacuandum eſt, conſulendas ex aequo vires omnes eſſe: ita in acutis praecipuè vitales, in vetuſtis naturales, in utriſque indifferenter animales. Acutae ſiquidem febres, quoniam & exiguo tempore magnâ vi corpus oppugnant, & profuſis inanitionibus finiuntur, robur ſpirituum vitalium, quod illa tùm efficiat, tùm ſuſtineat, maximè requirunt. Longi verò morbi non tam effuſis, vel tam evidentibus vacuationibus, quàm vetuſtate, lentiſque concoctionibus, vincuntur. Itaque in his ipſis vis potiſſimùm naturalis, ſeu concoctrix requirenda atque ſpectanda eſt, ſi quid rectè atque tutò vacuatum velis.

In vetuſtis naturales.

Id poſtremùm hâc in quaeſtione virium concludam; quanquam vitale robur primas hìc partes habet: nequaquam tamen habere in univerſum omnes. Nam etſi maximè, ac primùm vis vitalis profuſâ detractione labefactatur, caeterae tamen unà etiam concutiuntur, quarum caſus aequè homini exitioſus, ùt vitalis, eſſe poteſt. Porrò, ùt in acutâ febri, pollentibuſque viribus, mittendi ſanguinis neceſſitas (quod hactenus ſatìs demonſtravimus) certa eſt, ita ejus effluentis incerta variáque ſervatur menſura: prout febris

Et in acutis etiam aliquatenus hæ quoquè, cumque his animales.

bris est magna, & alia atque alia corporis natura, itemque aetas hominis, & anni tempus, & hujusmodi non eadem. Quâ de re jam nunc agendum est: atque hinc idoneum tempus mittendi sanguinis praefiniendum.

CAP. III.

Quâ Mensurâ acutè febricitantibus Sanguis debeat mitti.

SAnguinem per acutas febres mittere, commune est; verùm convenienti eum mensurâ, ac moderatione mittere, haud aequè vulgatum, aequéve expeditum videtur. Observationes enim haud leves habendae sunt, quibus certa sanguinis detrahendi quantitas definitur. Consistunt autem hae in collatâ morbi atque virium aestimatione. Magnus enim ac vehemens morbus, validaeque si coëunt vires, liberalem postulant vacuationem. Febris verò continua (ut primùm de morbi magnitudine, ac mox de viribus agamus) quia in numero magnarum ponitur aegritudinum; feréque bene habiti est corporis, ac calentis aetatis propria, multam exigit detractionem, maximè si continens sit febris (σύνοχον *Graeci* vocant) quae venas nimiâ succorum pariter omnium mole distendat. Sub quo casu *Hippocrates* atque *Galenus* veriti non sunt, donec etiam animus deficeret, semel trahere. Quam ipsi rem ratione, experientiâque ducti tentaverunt. Profusâ namque hâc inanitione pri-

Conferenda est morbi, viriumque magnitudo.

Quousque in Febri continente mitti sangues debeat.

mùm homo in contrarium agitur ſtatum, celerrimè ex defectu animi refrigeratus; pòſt autem alvus ſubinde prorumpit, vel bilis ubertim evomitur, vel certè copioſis ſudoribus corpus perfunditur, atquè hinc alios protinus contingit convaleſcere, alios plurimùm juvari. Quò minùs placet, quòd *Avicennas* in Synocho putridâ miſſionem ſanguinis in vices partiatur, parum memor ejus praecepti *Hippocratici*, magnis morbis magna remedia conferenda eſſe. Porrò, quod ad animi attinet defectum, ſcire licet haud ſemper eum eſſe exſpectandum, verùm citra hunc etiam ſemper à detractione deſiſtendum, cum ſatìs pro morbi, viriumque ratione emiſſum eſt. Sunt enim, quibus aegrè animus deficit, quos ſi huc uſque vacuare tentares, perderes. Si tamen linqui animo aliquem, dum adhuc ſanguis intra modum fertur, continget, protinus comprimenda fluxio eſt, ſemperque antè inaniendi finis faciendus, quàm animus planè deficiat. Ergo etiam pulſui intentum eſſe medicum oportet, ut ne pro animi deliquio mors occupet, & quum is ex magno parvus fieri cœpit, ex aequali inaequalis, ex vehementi debilis & obſcurus, à detrahendo protinus ceſſandum eſt; maximè, ſi ſanguis haud pari impetu fertur, animoque languere is, cui mittitur, cœpit. Haec autem defectum vel antecedunt, vel comitantur, pandiculatio, tinnitus aurium, oculorum quaedam quaſi ſuffuſio, & interdum (petente ſtomachum humore) ſingultus, atque nauſea.

Haud

Haud aequè profusâ detractione hae febres gaudent, quas causâ discriminis, Graeci συνεχεῖς, nostri continuas vocaverunt, quoniam per has ipsas haud tantus, ùt in iis, quas συνόχους atque continentes appellari volunt, affluit sanguis; sed aliquis per se solus in vasis majoribus computruit humor, qui moderatiore sanguinis detractione minuendus est. *Quo usque in continuâ.*

Porrò de viribus sic habeto: Si potentes quidem hae sunt, liberalem inanitionem admittunt, dejectae verò penitus nullam, mediocres imperfectam quidem, sed tamen utilem. Variat earum robur, prout sunt hominis, temperamentum, constitutio, habitus, aetas, itemque anni tempus, regio, cœlum, consuetudo victûs, genus vitae, incidens evacuatio, atque ea simul symptomata, quae incidere graviora per acutas febres solent. Incipiam à corporis naturali vel ascititio temperamento, &, qui ipsum proximè comitatur, habitu. *Virium magnitudo colligitur ex hominis.*

Temperatum itaque corpus, justam, morboque respondentem detractionem sustinet. Calidum verò, ac simul solidis humidum fluxumque partibus, quale puerorum est, qui plurimùm indies à calore innato dissolvuntur, parciùs inaniri postulat. At si calidum, idemque non nimiùm solidis madens, multo sanguine affluit, quale certè Athletarum est, id omnium uberrimae par est evacuationi. Calidum autem, ac modicè siccum ferè latas quoquè venas habet, ideoque magìs licenter id inaniri, quàm frigidum humidum- *Temperamento,*

que, aut frigidum ac ſiccum poteſt. Utrumque enim hoc exiguas poſſidet venas, & caloris haud aequè multum.

Habitu, Habitus autem corporis denſus, firmus, plenus, muſculoſus, liberaliter ſanguinem mitti poſſe docet; minùs autem, qui mollis eſt, & rarus, & obeſus, & albus. Tenuium enim index venarum eſt, ac ſanguinis paucioris. Modicè gracilis habitus, ſi latis eſt venis, uberioris ſanguinis argumentum eſt: ſi tenuibus, imbecillitatis. Itaque, ùt ille plus mitti ſanguinis permittit, ita hic, quàm fieri poteſt, minimùm. Porrò ſcire licet, fallacem interdum eſſe habitûs notam, neque ex eo indicium ſemper haberi certum de ſanguinis modo, atque de viribus corporis poſſe. Scilicet is ipſe habitus certâ quâdam vitae, victûſque ratione aſcititiam conſtitutionem amiſſâ naturali, acquirit. Labor, vigilia, ſollicitudo, parcus tenuiſque victus, habitum naturâ pinguem ſaepe gracillimum fecere. Otium contrâ, plenior ſomnus, animus tranquillus, plenus frequenſque cibus, ac potus, gracilem naturâ hominem multâ ſaepe carne, & interdum adipe oneraverunt. Ergo vera diſcrimina rerum harum ex ipſis petenda ſunt venis, quae ſi latae ſunt, vel in habitu etiam pingui faciliùs miſſionem ſanguinis ferunt: ſin tenues ſunt, quanquam forſan gracilè corpus eſt, aegriùs id genus, vacuationis ferunt. Adeò rectè *Cornelium Celſum* dixiſſe video, vim corporis meliùs ex venis, quàm ex ipſâ hominis ſpecie, aeſtimari debere. Commodum ſeſe nobis

nobis offert, habitum corporis versantibus, multorum imperitia medicorum, qui, ubi sanguis est emittendus, id habitûs praeceptum adeò non intelligunt, ne dicam, contemnunt, ut sine discrimine per acutae febris insultum, omnibus & mollibus, & firmis, & gracilibus, & obesis intemperanter sanguinem demant. Huic Medentium errori potissimùm expositi sunt *Germani*, *Britanni*, *Gallique Belgae*; quoniam hi populi molliori, magisque inflato sunt corporis habitu, quàm vel *Graeci*, vel *Itali*, vel *Hispani*. Siquidem his gentibus, quia solidum musculosumque est corpus, ac venarum latarum, profusae etiam vacuationes, ubi ingens urget morbus, non officiunt. Narrat *Galenus*, nonnullis se *Graecis* sanguinem, ad sex usque libras, magno successu, sine virium afflictione, misisse. Et *Itali* quidem *Hispanique* Medici saepe suis prudenter atque tutò sanguinem, ad duas etiam libras, demunt. Horum exemplum quisquis in nostris imitari corporibus per acutam febrem volet, adeò vires debilitaverit, ut pòst vel morbo succumbant, vel certè, si sanitas redit, ita maneant offensae, ut, complurium curriculo annorum, vix recuperare pristinum statum possint. Vidi equidem nostratium haud parum multos ita vacuatos inconsultâ temeritate Medicorum, alios praematurâ coactâque judicatione labefactatos perîsse; alios in hydropem, alios in aliud, atque aliud genus vitiosi habitûs conjectos. Cum synochus invasit, si corporis natura gracilis est, & spissa, & dura, & copiosi

ſanguinis (talis ferè eſt *Italorum*, atque *Hiſpanorum*) confidenter, ait *Galenus*, ſanguinem mittes. At ſi traginta (inquit) annos is natus eſt, cui ſanguis mittetur, ſed laxus, molliſque ſit, & pinguis, & albus, ac gracilibus venis, huic aut ſanguinem non mittes, aut parum detrahes. Quòd ſi id tam religioſè in his *Graecis*, vel *Romanis*, qui fortè molles, albique ſint, ſub temperato cœlo, *Galenus* cavit; quantò majore curâ in noſtratitium ſic affectis verendum eſt corporibus, quibus ſupra hujuſcemodi habitum, cœlum quoquè frigidum perpetuaeque propter voracitatem cruditates incommodant, quò minùs ubertim, minúſque licenter exhauriri iis ſanguis debeat. Quin nec ipſos etiam vel *Graecos*, vel *Italos*, ſub febri quantumvis acutâ, ac gravi, adeò exinanire ſanguine licet, quin ejus bona reponi pars ad ſpatium curationis debeat, idque, ne alere aegrum intempeſtivè cogamur. Nutrimentum verò omne, quia virium cauſâ datur, non uſquequaque in febribus quaeritur continuis, ût quae breves ſunt, & in imbecillum cadere hominem non conſueverunt. Itaque ex cibo vel pleniore, vel intempeſtivo additur ad morbum. Adeò neceſſum eſt alterutrum ſequi, aut febrem, ſi nutris, augere, aut vires nimiâ ſanguinis miſſione fractas, ſi non nutris, dejicere. Commodè vetus ille, me judice, *Hippocrates* ſcripſit, vaſorum in extremum deductas inanitiones periculo eſſe opportunas. Praeſtare igitur *Galenus* exiſtimavit, bonam partem ſanguinis, qui

qui proprium ſit partium nutrimentum, relinquere, pauciſſimiſque ſorbitionibus, ac poculis uti, quae, per acutas febres, potiùs medicamenti vicem, quàm alimenti, gerere debent. Quòd ſi in his morbis ſolus ſuperflueret ſanguis, ſine putredine, ſine vaſorum obſtructione, fas utique eſſet, quovis in corpore, cujuſcunque id habitûs, atque naturae fuerit, tantùm auferre ſanguinis, quantùm pro modulo virium liceret. Verùm, quia venae ſectio proprium remedium obſtructionis, atque putredinis non eſt, ſervari etiam bona pars ſanguinis debet, qui vires foveat, & in expugnationem morbi reliqui armet, atque tutetur. Id profectò ſatius eſt ſequi, quàm aegrum, ſemel omni vi effuſâ, fortaſſe praecipitare. Nemo hercle, me propter haec dicta, eſſe clamet *αἱμοφόβον*, & uſque adeò malè peritum, ut neceſſaria morborum remedia contrahere velim, atque extenuare. Equidem modum horum propono legitimum, cujus efficacem auctorem habeo *Galenum*, ipſamque ſuffragantem cum experientiâ rationem. At enim dicet aliquis, ingentem eſſe in humano corpore ſanguinis vim, ſed & ſponte naturae quibuſdam è naribus, ad tres uſque libras, eum ipſum erumpere, nullâ virium calamitate, vel incommodo; itaque licere nobis, per neceſſitates morborum, arte quoquè naturam imitari. Scribit *Fernelius*, extitiſſe acutè febricitantem gravidam, cui, die ſeptimo, tantâ copiâ è naribus ſanguis promanârat, ut pelvim impleret, exaequaretque libras paulò

minùs quatuor, ſuperſtite matre, ſervatoque fœtu in maturum pariendi tempus vegeto, ac vivido. Porrò haec vera ùt ſunt, ſpeciemque probabilis adverſus nos rationis multam habent, ita nequaquam evertere ſententiam noſtram poſſunt. Scire enim licet (id quod ab aliis parum fuiſſe animadverſum ſcio) longè magìs virium ſubſtantiam debilitari atque diſperdi, ſanguine per grandiorem cubiti venam confertim effuſo, quàm, longo horarum ſpatio, ab exilibus narium recluſis venis ſtillante. Hìc enim, haud ita multum ſpiritûs vitalis diſperit; illic, grandi vulnerato vaſe, ſanguis ubertim, copioſiſſimo cum vitae ſpiritu, prorumpit. Viſi nobis ſunt acutè febricitantium nonnulli, quibus cum, morbo incipiente, ſanguinem ad octo miſiſſem uncias, protinus animis acciderit defectus, cum tamen progreſſu morbi, tres ſanguinis libras, aut his amplius fundentibus, ne quidem ullus animi languor, non dicam, defectus obrepſerit. Quis non vidit, recluſis haemorrhoïdibus, aut menſibus fœminarum, per multas etiam ſeptimanas, paulatim promanantem ſanguinem? Aut denique ex vulnere aliquo (quod non grandem quidem venam vel arteriam violavit) eum ipſum intemperanter effluxiſſe, nullâ ortâ deficientis animi, aut ſyncopes notâ? Quod ſi iiſdem in corporibus, ſub acutâ febri, parem ſanguinis portionem, imitatione propoſitae ductus inanitionis, detrahere aliquis, aporto cubiti magno vaſe, tentaverit, is profectò, ortâ ſyncope, vires

vires hominis, vitamque unà cum morbo tollet. Quò magìs constat, frustra id exemplum à multis etiam praecipuis viris arreptum esse, quin contrà potiùs spectari locum, unde sanguis emittitur, oportere, sitve is hujusmodi, per quem minimo tempore multum dissipari sanguinis spiritûsque vitalis possit; ex quo certè loco sanguis periculosè eâ mensurâ expromitur, quâ saepe ab extimis corporis locis, per tenues venas, sine noxâ virium, manat. Et ut haec parum, quod inficiamur, sufficiant, id certè vidisse eos oportuit, quod ratione fultum, quotidianâque comprobatum est experientiâ, haud aequè semper naturalem vacuationem, ùt ea, quae arte praestatur, viribus officere. Cognoscant haec, expendantque velim omnes, quicunque, magnâ temeritate venerabilem illum vitae thesaurum, sanguinem, praeter modum, praeterque necessitatem, intemperanter profundunt.

Proximum modò est de aetate dicere, quae si aut puerorum, aut senum est, largam missionem sanguinis respuit: faciliùs eam ipsam mediae sustinent aetates, ùt quibus cum virium robore, & corpore benè constituto, sanguis est affluentior. Quanquam autem naturae vires satìs valentes pueris sint, ferréque ob id detractionem posse videantur: quia tamen humido fluxoque corpore continentur, facilè misso sanguine collabuntur, ideoque modicas tantùm vacuationes, urgentibus morbis, tolerant. Senibus autem sua reverà deficit vis, praecipuéque *Ætate,*

que decrepitus. Proin, ut ii, qui etiamnum ſunt ὠμογέροντες, id eſt, qui crudâ, viridique adhuc ſenectâ ſunt, profuſam tantummodo vacuationem reſpuunt, ita decrepiti, aut nullam, aut certè parciſſimam admittunt.

Ex anni tempore, Porrò anni tempus, ſi vernum eſt, liberaliùs vacuari ſanguinem poſſe indicat: aeſtas, hiems, atque autumnus, contractiùs. Sed quaeri poteſt: Quodnam ex his temporibus plùs minúſve reſpondeat detractioni? *Galenus* parciùs emitti ſanguinem, autumno, oportere ſcripſit, eoque multò minùs, hieme, omnium autem minimùm, aeſtate. Id praeceptum magno errore noſtri ſecuti ſunt, non quidem ullo *Galeni* eâ in re lapſu, ſed quòd perperam id ad ſuos quoquè *Germanos*, vel *Belgas* detorſerunt, quod de Graeciae tantùm gentibus, & in earum comprehenſis circulo intellectum oportuit. Ea in univerſum lex ſtatui certa debet: eo ſemper tempore anni liberaliùs effundi ſanguinem poſſe, quod maximè ad temperiem accedit. Hoc ipſum enim ſanguinem adjicit, & firmiores corporis vires facit. In *Graeciâ* itaque, *Hippocratis* quidem illâ, atque *Galeni* patriâ, quoniam corpora per hiemem, non admodum ibi aſperam, moderatè coguntur, ſanguinem, atque naturae calorem ſat pollentem habent, ſic ut tum, ſine periculi metu, per acutae febris neceſſitatem, bona ſanguinis pars demi poſſit. In noſtrae verò regionis tractu, per duriſſimum hiemis gelu, niſi viſcera juſto ſanguinis modo communiantur, in

in grave cadent refrigerationis, ac debilitatis periculum. Itaque tum longè parciùs sanguinem trahere convenit, quàm si aestas esset, quae nobis satìs est tolerabilis, neque ardores aequè molestos, ùt hiems algores, exhibet. Certè corpora nostra, cruditati opportuna, commodè excipiuntur ab aestate, quae saepe succos perfectiores, meliusque coctos reddit. Ipsa hiems, tùm ambientis nos cœli rigore, tùm voracitate hominum, succos antè naturaliter subcrudos, longè efficit crudiores; eique incommodo, qui versus Aquilonem propiùs incolunt, & orientem solem, magis patent: minùs autem hi populi, qui cœli temperato tractui sunt viciniores. In *Lybiâ* autem minimùm sanguinis aestate demendum, quoniam haec illic torrentissima est, corporáque resolutione maximè debilitat. At mediâ hieme, quae ei loco prorsus temperata est, tantùm sanguinis auferre, respectu temporis, licet, quantùm nostris hominibus, medio etiam vere.

Adeò apparet, praeceptum illud temporis perpetuò non esse uniusmodi ad sanguinis praefiniendam mensuram, sed variare maximè situ regionum, prout hae magìs minúsve ad exacti temperamenti mediocritatem accessêre. Ergo *Scotis*, *Anglis*, *Livoniis*, *Danis*, *Polonis*, *Belgis*, *Germanis*, minùs adimere sanguinis, hieme, quàm aestate, decet; contrà, *Lusitanis*, *Mauris*, *Ægyptiis*, *Palaestinis*, *Arabibus*, atque *Persis*, plùs hieme, quàm aestate. *Galli* autem *Celtae*, atque *Aquitani*, *Hispani*, *Itali*, atque *Graeci*, quia non ita *Regione*,

duras, utì nos, experiuntur hiemes, & quidem aestates, etsi non aestuosissimas, paulò tamen ardentiores, majorem semper vacuationem eo ferunt tempore, quo firmiora corpora sine periculo sunt refrigerii, quod ipsis est hiems, quàm quo laxata calore affatim diffluunt, quôd aestas est. Post temperatae regionis incolas, nostri certè *Belgae* tolerare utcumque hoc auxilii genus posse videantur, quibus frigora accidunt moderatiora, quae insitum naturae calorem, atque succos intus includunt, minimúmque viscera, si mediocriter sanguis trahitur, feriunt.

Cœlo. De cœlo illud quoquè, sicut de regione, tenendum. Quod temperatum est, & nullâ vi tempestatum jactatur, largiùs docet licere vacuare; parciùs autem, quod frigidis horret Aquilonibus, vel Austrinis inflammationibus extorretur.

Victûs ratione vitaeque instituto. Aliquid etiam in victûs ratione, atque in vitae instituto est. Athletae omnes, & quicunque indies cibis bonis, ac solidis aluntur, eosque probè concoquunt, liberaliùs emittere sanguinem tutò possunt. Contrà, qui parsimoniâ usi, tenuique contenti mensâ, multis sese laboribus, atque sollicitudinibus labefecerunt, his minùs sanguinis fuerit detrahendum. Illud quoque scire convenit, plùs sanguinis ei auferri posse, qui venae sectionem aliàs est expertus, quàm non experto.

Acutarum febrium Symptomata. Nunc ad symptomata veniam, quae, per acutas exorta febres, largiorem sanguinis missionem dehortantur; ut sunt, immodica vacuatio, distentio nervorum, vehemens cum vigi-

vigiliâ dolor, animi defectus: & hujusmodi posteriora quidem haec, quia viribus multùm incommodant, parciùs esse vacuandum docent. Primum autem, quod immodicae fuit inanitionis, symptoma, quia conficit id, quod arte quaeritur nostrâ, meritò vel parcam, vel omnino nullam suscipi debere missionem sanguinis indicat. Ergo etiam si per acutam febrem aliquibus de causis venter nimiùm fluit, quidam minus esse detrahendum praecipiunt. Diligens virium custos *Galenus* penitus supersedendum esse aliis vacuationibus jubet, ubi alvi profluvium febri accessit, ipsumque ait per se sufficere, etiamsi non sit pro plenitudinis ratione; quotquot autem ita constituti, tanquam majoris egentes inanitionis, sanguinem emiserint, in gravissima eos refert conjici pericula. Porrò in aliis vacuationibus, cruentis quidem illis, sic habeto: Si natura confertim aliquid vi atque robore expellit suo, quod morbi prae se materiam ferat, aegrumque levet, ac commoda sequatur copia, non modò non parum detrahere, sed desistere etiam in totum à missione sanguinis licebit, omnemque rem agenti naturae permittere. Exemplum esto: in mensibus fœminarum, in haemorrhoïdibus, atque in narium cruentis profluviis, in quibus si per continuam febrem sic sanguis funditur, ut humor, qui morbum fecit, abunde tollatur, parcendum venarum sectioni est; sin verò parum id fit absolutè atque plenè, quae deficere videbuntur, ea misso utcumque sanguine fas est absolvere.

quae missionem sanguinis dehortantur.

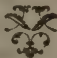
Immodica vacuatio per alvum.

Per sanguinis eruptionem.

Expo-

Exposuimus hactenus earum observationes rerum, quae mensuram mittendi sanguinis praefiniunt, quaeque non modò cum praesentes sunt, hanc facultatem indicandi habent: verùm etiam ubi vel antecesserunt, vel imminebunt. Ingens profectò Medici quaeritur solertia, quâ multitudinem, vim, ac dignitatem rerum harum intueatur, atque judicet, ut, quoad fieri potest, ubi sanguis per acutam febrem mittetur, legitimae mensurae ipsum veluti punctum attingat. Quòd si evadere eò ingenio hominis non potest, conabitur tamen accedere quàm proximè potest, semperque potiùs quid infrà, cum anceps incidit dubitatio, subsistere, quàm effusiore inanitione vires offendere. Etenim pòst, quidquid fortè defuisse visum erit, pensari aliis vacuationibus, ut alvi ductione, ut sudore, ut urinis, potest. Neque enim pleniore cibo (ut fortè quis existimet) in posterum resarciri videatur, quod supra modum vacuando peccatum est. Nam quoniam cibus semper ad morbum addit, & tum quoquè alieno tempore, occupatis admodum in vigentem morbum viribus, datur, non potest quàm plurimum noxae atque periculorum non inferre.

Minor potiùs, quàm nimia sanguinis copia auferri debet.

CAP.

CAP. IV.

Quo tempore per Febres Continuas sanguis mitti debeat.

QUoniam hæ febres, quas modò versamus, in corpus ferè incidunt firmum, atque aliquâ succorum affectum plenitudine, inprimis ea postulare auxilia videntur, quæ copiam humoris, incisâ venâ, demant, ne is intus relictus graviore putredine, atque incendio afficiatur, tùm etiam ut ventilatio, transpiratioque, per ademtam copiam reddita melior, temperiem conservet venarum, incrementáque putredinis, quantùm fieri potest, minuat. Quisquis hæc videt, facilè judicat primis quibusque febris temporibus accelerandum id auxilium esse. Non solùm autem materiae causâ, quae febrem facit, id ita fieri debet, sed etiam virium, quae, incipientibus morbis, sunt firmiores, utpote non admodum impares his, quae secundam valetudinem nuperrimè tutabantur. Ferè autem ad id auxilii capessendum genus aptissimus fuerit dies secundus, aut si quid prohibet, certè tertius. Supra hunc, atque etiam supra quartum, haud aequè vel utiliter, vel tutò sanguis mittitur, cum jam morbus multùm increvit, ac vires consumere, cumque ipsa febris materia concoqui, & separari à benignis succis cœpit: quod naturae institutum permotis confusisque per missionem sanguinis

Incipiente febri maturanda est venae sectio, neque pòst tentanda.

guinis humoribus labefactatur. Quibus rebus impulsus *Galenus* maturandam esse detractionem sanguinis judicavit, neque eam concocto, consistentique morbo, adhibendam. Haec curandi via per acutas febres semper servanda est, ut, vacuatâ primùm per missum sanguinem plenitudine, quae computruerunt, ubi concocta sunt, alvi ductione, urinis, atque sudationibus expurgentur.

Refellitur contraria Avicennae, ejusque sectatorum in hàc re opinio.

Arabs Avicennas, & qui ejus sunt edocti praeceptis, pessimo exemplo principiis febrium justam detractionem denegaverunt, futilibus his impulsi causis, quòd bilis cum sanguine permistionem (quae illis secandae venae est nota) nisi posterioribus diebus fieri non posse existiment; dein quòd ad sanguinis missionem opus esse concoctione judicent. Hic error, Auctore natus *Avicennâ*, & tot jam saeculis in suos sequaces derivatus, multos mortales neci dedit. Licenter enim ac facilè in vitam hominis gravis morbus saevit, praecipuo ejus auxilio idoneis neglecto temporibus. Ineptit profectò *Arabs*, quòd (cum opportunitatem secandae venae captat) non potiùs morbi vim, atque robur aegrotantis, quàm bilis cum sanguine mistionem considerat. Ejus ipse judicium mistionis in rubrà ponit, crassàque urinâ; itaque, ubi ea quoquè flammea tenuisque mei itur, perquàm religiosè à sectione venae temperat: quasi tum adhuc per se bilis sola subsistat, ac nondum sanguini coïerit, quae, illo detracto, veluti suo, utì ait, fraeno, effer-

vesce-

vescerct. Somni potiùs vicem, quàm salutaris praecepti gerit, quod hic Auctor proponit. Apertâ enim venâ, non solus per se sanguis, sed cuncti humores (qui tamen sanguinis nomine continentur) effluunt: id quod in extracto sanguine, ubi vasculis exceptus refrixit, videre est. Quatuor enim distincti visuntur succi, amisso scilicet nativo calore, qui antè in corpore eos inter se mistos temperatosque tenebat. Jam verò, si continuae febris materia in venis insidet, quid hercle prohibet, quò minùs, his incisis, effluat etiam cum sanguine is humor, qui in eo quoquè ipso inest, & morbum creat? Æquè penè absurdum est, quod praeparare concoctione sanguinem, antequam mittit, is Auctor velit. Siquidem, amplâ cubiti divisâ, utì decet, venâ, nunquam ita crassus est sanguis, quin protinus effluat. Scio *Galenum*, in magnâ venarum cruditate, priusquam sanguinem omnino mittat, concoctionem moliri solere incîdentium usu medicamentorum. Verùm ea res nihil nos quidem offendit, quoniam is corporis status viribus caret, quarum occasione unicarum, non autem sanguinis crassitie detractio procrastinatur. Itaque eandem curandi viam hìc sequitur *Galenus*, quam in iis servavit, qui propter imbecillitatem modicis, iteratisque detractionibus egent. Scilicet, pauculo emisso sanguine, moram interponit, mediisque temporibus, incîdenti usus medicamento, rursus venam incîdit, vel ipso eodem interdum die, vel postero; atque hinc similibus materiis

teriis concoctionem molitus, iterum quid de ſanguine demit. Conſtat autem, hujus curationis, infirmis aptae viribus, exemplum ad acutiſſimam febrem cum fervidi ſanguinis plenitudine, ac virium pollente robore deflecti non poſſe; quoniam ſubitò hìc, ac ſemel inanire convenit, id quod, & vires ferunt, & vehemens exigit morbus. Quò turpiùs idem erravit *Avicennas*, cum ſic de *Synocho* ſcripſit: In febre autem ſanguineâ minuere, inquit, oportet per principia, non tamen ſuperfluè: at pòſt copioſè, cum affuerit febris maturatio. Falſus opinor *Arabs* praecepto *Galeni* fuit, quod libro ſcribitur de curandi ratione per ſanguinis miſſionem. Praeſtat, inquit, niſi quid urget, priore miſſione minus detrahere, iterumque eam repetere, immo, ſi libet, & tertio. Atque id parum animadverſum eſt, quod ſcribitur, *niſi quid urget*: urget verò multò maximè ad acceleranda, ac protinus complenda remedia febris acuta. Quin etiam ſui eſſe videtur oblitus *Avicennas*, qui aliàs praecepit, partitionem quidem mittendi ſanguinis optatiorem eſſe, niſi ſit quod neceſſariam faciat feſtinationem. At verò *Galenus*, dum ſic dividit detractionem, quantùm ex praegreſſà patet oratione, de praecautione loquitur earum aegritudinum, quae quotannis ſolent recurrere, itemque ad impetum ſanguinis alicunde fluentis averſione compeſcendum. Id certè artis eſt praeceptum: In Revulſione, per inciſionem venae petitâ, quantò quis majorem in numerum particulares

lares auxerit detractiones, tantò eàm fecerit efficaciorem. Miror profectò, *Avicennam* ea parum vidisse, quae pòst paulò apud *Galenum* sequuntur: Ubi fervescentis inest sanguinis plenitudo, acutissimam accendens febrem, subitò inquit, ac semel evacuare expedit: eamque inanire plenitudinem tentandum, vel ad animi usque defectum, virium tantùm consulto robore. Id verò ideo faciundum is Auctor censet, ut ne fervidus humor in princeps membrum irruat. Sanguinem potiùs turbat, quàm demit, putredinemque, & incendium exauget, quisquis hìc diminutè vacuat. Quod incommodum sensit quidem ipse saepe aliàs *Avicennas*, at parum intellexit. Cum alicui, inquit, sanguis mittitur, cui succorum multa est in corpore redundantia, sectio venae causâ sit ebullitionis istorum succorum, eosque permiscet, quare frequens ei necessaria incisio est. Apparet certè id ipsi imputatum sectioni ab hoc Viro fuisse, quod tribui diminuto ejus usui debuerat. Haec ista, ut meritò dicuntur in *Avicennam* erroris Auctorem: ita, si is culpâ vacat, iniquè. Aliqua esse ejus rei videri possit conjectura. Nam etsi is libro Canonum suorum primo, perperam sic praecepit: In febre autem sanguineâ necesse est, ut evacuatio fiat minutione non superfluâ, in principio; & superfluâ, cum affuerit maturatio febris; ita contrà libro quarto verissimè dixit, Intentio in curatione febris sanguinis est evacuatio plurimi usque ad Syncopen; & pòst, Evacuationum autem

alia haud aequè commoda eſt, atque venae ſectio in brachio, quâcumque etiam horâ fiat, & non expectatur vel Criſis, vel materiae concoctio. Et ne ceſſes, inquit, ſanguinem emittere, donec aeger prope animi ſit defectionem, aut eo jam ipſo ſit defecto. Quid quaeſo, his locis, qui ambo unâ de febre, unâque de miſſione ſanguinis ſcribuntur, pugnantius? Servari *Avicennae* praeceptum poſſet, quo ſcribitur, primùm parcè vacuandum, dein matureſcente morbo, liberaliùs, ſi hoc de *purgante* medicamine, illud de leniente intellectum velis; verùm id ita non poſſe intelligi, penituſque Auctorem de venae locutum fuiſſe ſectione antecedens, ſequenſque commonſtrat oratio. Erit itaque id, ceu plenum erroris, periculique, rejiciendum placitum. Ac ſemper, ubi ingens febris afficit, & vires ferunt, ſanguis ſemel per initia mittendus, ne copia, protinus non ademta, maximis putrefactionibus, atque febricitationibus materiam ſuppeditet. Quod intuitus periculum incomparabilis ille *Galenus* diligenter praecepit, in Synocho, ardentiſſimâque febre, primis initiis, ſanguinem ad animi uſque defectum eſſe detrahendum. Scilicet tum onere humorum levata corporis vis agilior fit, promptiorque ad reſidui morbi depulſionem, quae poſterioribus diebus, quum venae ſectio inutilis eſt, futura laborioſa eſt.

Periculoſa eſt in febris ſtatui venae ſectionis repetitio.

Quare etiam in reprehenſionem haud levem quidam noſtrae aetatis Medici incurrunt, qui etſi initio ſemel rectè ſanguinem miſerint, tamen cum, increſcente jam morbo,

bo, ac paene consistente, ingravescere symptomata cernunt, eorum territi saevitiâ, urinaeque, si Diis placet, impulsi rubedine, iterum secare venam tum incipiunt, *octavo*, vel *nono*, vel *decimo* die. Quidam adeò sunt effraenatae temeritatis, ut vel *undecimo* febris continuae die, vel *duodecimo*, vel *decimo tertio*, sub gravissimis vigoris symptomatis, naturâque maximè afflictâ, sanguinis missionem repetant. Sanguinaria mehercle, capita, quae unà cum atrocissimo morbo valetudinem hominis junctis viribus oppugnant. Primùm enim in eo, quod maximè absurdum est, falluntur, cum secandae venae necessitatem ex vehementiâ symptomatum metiuntur. Scilicet his ipsis afflictas vires novâ debilitant inanitione, intentamque morbo naturam interturbant. Quòd si *Galenus*, per acutae febris provectiora incrementa, in eo etiam homine, cui primis temporibus sanguis missus non fuit, non quidem hunc mittit, sed in frigidae solo poculo reliquum praesidium ponit; quâ, quaeso, ipsi confidentiâ, cum initio semel sanguinem traxerint, iterum juxta statum trahere audebunt? Quàm verò parum vident *Hippocratis* praeceptum, quo summa quies, abstinentiaque momentaneorum remediorum, vigentibus jam morbis, imperatur. Scilicet tum omnia sunt maxima: ipsi febris ardores, sites, inquietudines, vigiliae, deliria, sopores, & hujusmodi, quae sic naturam fatigant, ut si alia vis, turbatiove imprudentiâ Medentis accesserit, haud difficil-

limè ea ſit morbo ſuccubitura. Accedit aliud incommodum in humore peccante longè maximum, quod à nemine puto fuiſſe animadverſum. Scilicet, cum putris humor jam paene totius vi naturae concoctus, ſeparatuſque eſt, turbatis miſſione ſanguinis ſuccis venarum, cum benigno permiſcetur, totumque naturae ſubvertitur inſtitutum. Profectò ſic ſe res omnis habet. Ut primùm nata ex humoribus putrefactis febris eſt continua; valens, ſuique nunquam oblita muneris natura, corruptum humorem magnâ vi aggreditur, alterans eum ipſum, edomans, concoquens, atque à ſincero ſeparans, ut hoc ſcilicet conſervato, illum, qui contra ſe eſt, pellat. Nihil enim rectè natura, quod ſpatio temporis antè non ſeparaverit, excernit. Priuſquam in hoc admodum incumbere opus cœpit, quae materia venis ſupereſt, ea primis temporibus, ſectâ venâ, demenda eſt. Sic enim faciliùs atque citiùs natura, quod reliquum eſt, vincet. Hoc remedii genere per initia adminiſtrato, poſterioribus inde temporibus, cum invadere humorem putrem natura jam diu cœpit, ſumma poſtulatur quies, omniſque refugienda ſuccorum agitatio, quâ, turbari concoctionis, atque ſeparationis opus poſſit. Itaque etiam per haec tempora, ſecundis venae ſectionibus fas non eſt corpus laceſſere. Quinetiam, ſi evincendo, & ad ſtatum concoctionibus promovendo morbo, paene confecta natura fuit, quî quaeſo ſuſtineri eadem poſſit, cum primis labefactata ſeparationis

labo-

laboribus, novos, eosque praelongos aggredi cogitur. Vidi ego permultos ita intempestivè vacuatos, ingenti spiritûs exortâ difficultate, gravique delirio, & post hoc ipsum sopore, novissimum vitae diem clausisse. Perturbationis, confusionisque humorum incommodum leve est primis acutae febris *quatuor* diebus; cum nondum admodum profecit concoctione natura, neque symptomatis exercita multum fuit. Itaque *Cornelius* etiam *Celsus*, ut primos morbi quatuor dies sanguinis missioni idoneos, ita posteriores esse inutiles scripsit; sic ut detractio imbecillum corpus facere possit, non possit integrum. Nostrae quoque aetatis rarum decus, *Joannes Fernelius*, antiquorum secutus vestigia, judicavit; ubi in morbis visuntur manifestae concoctionis notae, non ampliùs venae sectione, sed purgatione, aliisque praesidiis reliquam curationem esse transigendam, nisi, quod interdum fit, cruditatis signa denuo se prodant. At *Galenus*, inquies, in mittendo sanguine ipsas vires, non numerum spectari dierum oportere scripsit; adeò ut & sexto febris die, vel septimo, vel octavo, sanguinem miserit. Ejus praecepti locus esse potest in febribus intermittentibus, naturâ diuturnioribus, in quibus & lentae sunt concoctiones, & lentae vires efficiuntur, ut his de causis differri venae sectio in paulò longiora spatia tutò possit. Potest & de Synocho non putridâ id praeceptum videri intellectum, quoniam de eâ ipsâ febre *Galenus* eo loco disserit. Nimirum curatio

hujus, utpote ferventis ſanguinis ſecutae copiam, ac putredine carentis, perficitur; cum miſſo ſanguine tollitur plenitudo, & refrigerantibus materiis ferventes ſucci temperantur. Ut autem nulla hìc ſubeſt putredo, ſic nulla quoquè requiritur materiae concoctio, nulláque eſt eximia virium afflictio. Itaque quovis die mitti ſanguis poteſt. At in putridâ, eâdemque continuâ febri, habenda ratio virium, eſt atque concoctionis, quae, poſterioribus hujus morbi temporibus, venae ſectionem, utì nuper docui, averſantur. Quòd ſi quae Synochus, quatuor diebus non putrida, neglectâ inanitione, fiat putrida, etiam ſanguis mitti poterit quarto poſt cœptam putredinem die, qui tum numeratur octavus ab ortâ primùm febre. Adeò verò id firmum eſt, in continuâ febri, ex quo tempore putredo eſſe cœpit, nunquam tutò ſupra quartum diem venam ſecari; idque non modò virium cauſâ, quae tum fiunt ſymptomatum inſultu infirmiores, ſed etiam materiae, quae, procedente tempore, multùm concoqui cœpta, atque ſeparari, novâ ſanguinis fuſione turbatur, permiſceturque. At dicet aliquis, purgantium medicamentorum potiones, provectioribus febris incrementis fas eſſe dari; ideoque tum etiam mitti ſanguinem poſſe; ùt quae res multò minùs, quàm medicamentum turbet corpus, atque humores permoveat. Verùm, ô bone, non miſcet humores hâc turbatione medicamentum, ſed coctos ſeparatoſque extrahit, ac naturae juvat inſtitutum; venae verò ſectio,
quia

quia omnem pariter ſanguinem, non humorem ſolùm peccantem fundit, parum ejus, quod contra naturam eſt, emittit, ſeparatumque excrementum benignioribus cum ſuccis fuſione miſcet. Id quoquè nobis objici à quopiam poſſit. Si iterari ſanguinis miſſionem interdum *Galenus* voluit, cum imbecillae vires unicam, eamque plenam non ferunt: cur id quoquè nobis non imitari liceat, cum vires ferunt; ſiquidem, minore harum incommodo, pluribus diebus ſaepius ſanguis trahitur, quàm protinus ſemel effunditur? Atqui hoc ipſum, ùt in ſanis hominibus, & in longis naturâ morbis locum habet, ita in acutè febricitantibus non habet, ùt qui profuſas per initia poſtulant detractiones. Quòd ſi in his quoquè vires (quod raro fit) parum reſpondent, arripienda quidem vacuationis partitio, at non in plures dividenda eſt dies. Scilicet eodem die fieri ea debet, aliàs unicâ, aliàs duabus interpoſitis horis, medioque tempore refici aeger alimento poteſt. Jam autem ne id quidem etiam in continuis febribus imitatione dignum eſt, quod *Galenus* in multos dies partitionem rejicit, cum humor pertinaciùs inſedit, ùt in viſcerum ſcilicet internorum tumoribus. Nempe diſpar omnino eſt ratio vacuationis inter aegritudines, quarum materia per univerſi corporis diffuſa eſt venas, ùt in aſſiduis accidit febribus, & inter eas, quarum humor extra venas lapſus partem corporis aliquam pertinaciùs occupavit. In acutâ quidem febre, morbo certè

universali, priusquam ardores, atque putredines invalescant, sanguinem per initia demere convenit; idque universè, atque confertim, saepe ad animi usque, si vires ferunt, defectum. Subitò enim corpus in alium demutari statum postulat. Quòd si quis, initio febris hujus, aliquid detraxerit sanguinis, ac duobus, tribusve pòst diebus, iterum tantundem detrahat, is profectò, ùt nullâ id facit necessitate, ita parum commodat, & tracto in spatium morbo, nocet. Contrà autem, in partium morbis, ac praesertim inflammationibus, quoniam humor extra venas est, ac fixiùs insidet, id genus iteratae vacuationis haud inutile est. Nam hoc intervallo parti impactus humor remigrat in venas, secundâque tum sectione utiliter extrahitur. Ea iteratio, ubi inflammationes urgent internae, primis fieri debet diebus tribus, in aliis autem tumoribus inflammatione carentibus, posterioribus saepius diebus. Sic, in curando lienis scirrho, *Galenus* majore intervallo repetendam venae sectionem docet. Id imitari studere in acutâ febri, nil nisi hominem esset extinguere. Ergo etiam *Avicennas*, ubi de curatione loquitur febrium putridarum, exitiosam sententiam protulit, maximè si hanc de continuis quoquè febribus voluit intellectam. Et consilium quidem, ait, meum in venae sectione est, ut quantùm fieri potest, ea omittatur; si verò fieri non potest, auctae sectionis vices praestant semel ademptae copiae. Adeò verò jam nunc constare ex iis, quae

quae diximus, poteſt, ſemper maturandam per acutarum febrium initia ſanguinis miſſionem eſſe, rarò partiendam (ubi nimirum tenuiores id poſtulant vires) nunquam in poſteriora morbi rejiciendam tempora. Quo magìs dolenda, ne dicam deteſtanda, eſt complurium caecitas Medicorum, qui neque commiſſum haec in re cognoſcere errorem, neque, eo cognito, tutiorem curandi viam, ſequi ſuſtinent. Vidi ego haud parum multos ita temere ab aliis Medicis habitos periiſſe, quorum exitium multis mihi antè diebus licuit praeſagire, tùm vehementis morbi, viriumque non uſquequaque valentium intuitu, tùm ex malè conciliatâ hâc, atque alienis temporibus uſurpatâ, ſanguinis miſſione. Scio equidem, per febres accidere interdum, vel negligentiâ aegrotantium, vel timiditate, aliiſve de cauſis, ut ne ante decimum quidem quartum diem, immo ne ad viceſimum ſanguis ſit miſſus; qui tamen tum mitti utiliter poſſit; ſiquidem plenitudinis, atque cruditatis morbi ſigna immorentur, ac ſimul ipſae etiam permittant vires, neque vetuſtate aegritudinis ſint collapſae. Verùm ſcire licet, haec intelligi non poſſe de morbis prorſum acutis, tantâque ſymptomatum, tamquam fluctuum, agitatione continenter affligantibus, utpote quorum velocior eſt & concoctio, & reſolutio. Neque enim extremè gravem morbum ſuſtinere diu natura poteſt, quin huic vel ſuccumbat, vel dominetur. Quò fit, ut differre hìc miſſionem ſanguinis periculoſum ſit. At in iis febribus

continuis, quae vicesimum fortè diem, aut eò superiorem attingunt, utique pituitosae, vel melancholicae, ùt neque celeres sunt concoctiones, neque symptomata (quibus certè vires offenduntur) aequè atrocia, ita & tardior venae incisio carere periculo memorabili potest. Eáque differendi auxilii licentia longè est in his febribus major, quae intermittunt, & in multam ex naturâ incidunt vetustatem; cujusmodi est quotidiana, & quartana. Eò spectare id *Avicennae* potest, utilem die etiam quadragesimo venae sectionem esse. Id certè ubique perpetuum est, quod suprà etiam proposui, non numero dierum hanc vacuationem primùm, ac per se prohiberi, sed quòd longiore spatio temporis, vel concocta sit morbi materia, vel vis aegrotantis resoluta.

Quaedam tamen res sunt, quae sanguinis missionem in principio Febris remorari debent; ac primùm cibi cruditas.

Porrò hactenus quanquam satìs supérque demonstratum sit, venae sectionem incipientibus his morbis protinus destinari; res tamen quaedam sunt, quibus nisi antè consultis, atque provisis, neque commodè, neque tutò sanguis mittitur. Ex illarum numero cruditas est cibi nuper sumpti, neque penitus adhuc in ventriculo confecti, maximè, si simul etiam alvus excrementis impedita est. Nimirum si tum vena secaretur, facilè crudi aliquid ex ventriculo, vel sordidum quid, atque putre ab alvi oleto in venas traheretur, vacui sequelâ inanitas, atque indigentes. Quod incommodum eò fuerit majus, quò profusior adhibetur vacuatio. Itaque gravissimum in ipsâ fuerit Sy-

Synocho, in quâ ſanguis ad deficientem quoquè animum mitti debet. Ergo etiam rectè Veteres, tùm in hâc febre, quae tamen acceleratam poſtulat hujus opem vacuationis, tùm in quâvis aliâ continuâ, tantiſper hujus auxilii uſum diſtulerunt, donec & cibus intus concoctus, & venter ſuâ eſſet ſaburrâ exoneratus. Id ſi ſponte naturae non fit, morâ atque quiete juvanda epularum eſt concoctio, & alvus clyſtere, vel glande, aut ſi haec aeger recuſat, caſſiâ, mannâ, decocto prunorum, ſimilibuſque lenientibus, per os ſumptis, ſolvenda.

Deinde, impurus in Ventriculo humor.

Praeter hanc cruditatem, quae ſola ab Antiquis ante ſecandam venam animadverſa caſtigataque fuit, in febribus potiſſimùm acutis, quae improbis detractionibus gaudent, quaedam etiam alia obſervari par eſt, ita miſſionem ſanguinis remorantia, ut praeterire tamen eadem ſubinde fas ſit, ſi continuae febris urgens neceſſitas cunctationem reſpuit. Quanquam optatiſſimum ſit, eadem quoquè ante ſectionem videre, atque tollere, ſi qualemcunque pati moram morbus poteſt. Ergo impurus aliquis humor, bilis referens naturam, ſi in ventriculo, aut in aſſidentibus ei venis continetur, utiliter ante ſectionem blandiore extrahitur medicamento, ita ut putrem id tantummodo materiam venarum exigat primarum, ſine vi, ſine corporis, ſanguiniſque exagitatione. Ad eam rem (me judice) facit duarum plùs minùs drachmarum macerati rhabarbari, dilutum in prunorum decocti juris, aquaeve hordea-

hordeaceae unciis tribus & ſemis: additâ diacatholici ſemunciâ, ſerapiique ex multis roſae macerationibus unciâ. Si pituita quoque bili meſcetur, agarici, atque rhabarbari, ſingulorum plùs minùs drachma maceratur; ac reliqua, quae modò pro poculi formâ compoſui, miſcentur. Quòd ſi humor, communibus contentus ductibus, ſurſum ad ſtomachum vergit, eliciendus vomitione eſt, aquâ tepidâ ſerapio acetoſo miſtâ, & ad duas potui datâ libras. Poſt haec, micâ panis, punici mali imbutâ ſucco, reficiendus ſtomachus, corpuſque aliquantiſper in quiete habendum, ac tum protinus vena tundenda eſt. Haec curatio, cùm aliàs ſemper, ſi fieri licet, tùm eo potiſſimum tempore ſervanda eſt, quo flava bilis (quae taedia atque incommoda, praecipuè ſi quis jejunus eſt, exhibet graviora) ventriculum occupavit. Jam etiam tum periculoſè ſanguis mittitur, cum ſtomachus (quem os dico ventriculi) nimiùm eſt vel ſentiens, vel imbecillus. Tanti refert hoc vitium ante ſectionem venae ſuſtuliſſe, ut, ni id ſit factum, ſaepe grave inde periculum, atque ipſa quandoquè mors, auctore *Avicennâ*, ſequantur.

Maximè verò Stomachi vel nimius ſenſus, vel imbecillitas.

De Horâ ſanguini mittendo maximè idoneâ: eàque eſt illa, in

Proximum nunc eſt, horam praeſcribere, ipſumque temporis articulum, quo rectè mitti ſanguis poſſit. In quâ re delinqui indies à multis video imperitiſſimis hominibus, quibus tempus pomeridianum, atque nocturnum adeò eſt formidabile, ut, etſi miteſcere tum maximè febris videatur, malint

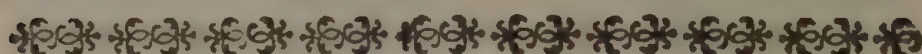
lint tamen matutinum arripere, quanquam graviſſimâ (ùt interdum incidit) febricitatione moleſtum. Alii, ſiniſtro territi aſpectu aſtrorum, occaſionem ſalutaris remedii in aliena morbi tempora periculoſè réjiciunt. Res autem ſic ſe habet. Aſtra quidem haud parvi judico facienda, verùm potiora his eſſe cenſeo momenta aegritudinum, quibus exigentibus, ſuo quaeque tempore reperienda, expediendáque ſunt remedia. Quaecunque itaque febris totius eſt hora mitiſſima, ea maximè accommodata venae ſectioni eſt. In ipſo febris vehementis impetu ſanguinem mittere, hominem, inquit *Celſus*, jugulare eſt. Ergo etiam veſpere, ipſâque intempeſtâ nocte, ſi remittere maximè febris deprehendetur, ac manè atrociſſimè affligere, huic certè tempori illud anteferendum eſt. Matutinum enim hoc ipſo pejus eſt, quòd cum naturâ levius eſſe debeat, morbi vitio non ſit. Ea obſervatio in iis febribus utilis eſt continuis, quae per tertium quemque diem ingraveſcunt, itemque in quotidianis, ac quartanis continuis; in quibus, quia gravior exacerbatio non in idem ſemper incidit diei tempus, variè ſecare venam oportet, modò manè, modò ipſo meridie, ſaepe veſpere, & altiſſimâ etiam (quod interdum fieri neceſſe eſt) nocte.

quâ Febris maxima eſt remiſſio.

Quòd ſi in his febribus bis uno in die, manè ſcilicet, ac meridie, vel veſpere, vel etiam noctu, par incidit remiſſio; aut ſi Synochus ſit putrida, quae idem robur acceſſionis, donec ſolvatur, retinet; vel continenter

Ubi nulla, vel par eſt remiſſio, matutinum tempus eligendum eſt.

nenter declinando, vel ſemper increſcendo movetur: tum profectò tempus eſt arripiendum matutinum, ùt quod ante omnia aegrotis mite, atque tranquillum eſt. Temperiem enim meliorem, ac ſanguinem ſolis exortu vegetum, ipſoque diei lumine fuſum, ſerenum, ac fluxui opportunum exhibet. Quò autem commoditas ſit ea cumulatior, non ſtatim experrectis aperienda eſt vena, ſed horam unam, & item alteram vigilibus. Simul etiam tum alvi excrementa, atque veſicae, utì ſuperioribus locis praecepi, antè vacuari neceſſe eſt, maximè, ſi profuſior ſecutura eſt detractio. Matutino autem tempori, ſi ad benignitatem ſpectas, veſpertinum ſuccedit. Ipſe meridies ſuo aeſtu, intempeſta nox ambientis cœli rigore, minùs tutum id genus remedii reddunt.

CAP. V.

Quae Vena per Febres Continuas ſecanda ſit; quidque inter Sectionem, & pòſt agendum.

Sectioni Cubiti vena maximè opportuna eſt.

DATA jam nunc mittendi ſanguinis opportunitate, videndum erit, quae maximè ſecari debeat vena. Quoniam febris aſſidua ferè in corpus incidit plenum, ac bene habitum, profuſamque ac celerem detractionem poſtulat, unde mox & copia demi humorum, & refrigeſcere affatim corpus, mutarique in alium ſtatum poſſit, videtur

detur profectò omnium esse commodissima ad hanc rem incisa dextri cubiti interna vena, ùt quae directo tramite ex jecore, tanquam scatebrâ, atque origine sanguinis propagatur. Quòd si ea parum in conspectum datur, tundenda erit media. Plexum autem cubiti arripere, non manum oportet, quoniam hìc ùt sunt venae angustiores, illic admodum latae, & trunco corporis propiores, accidit, ut in cubiti flexurâ missus sanguis, celeriter atque impensè (id quod in hujusmodi febribus apprimè requiritur) corpora tùm vacuet, tùm alteret, supra manum contrà tardiùs, ac minùs. Quò magìs rejicienda sit quorundam immoderata timiditas, qui, sub acuto morbo, grandiorem cubiti venam ferire detrectant, jecorariae supra manum venae incisione contenti. Quos timidior animus, aut innata quaedam proprietas, aut afflictae vires, vitiumve stomachi proclives ad animi defectum, vel ad eo graviorem syncopen reddunt, iis tutiùs vena manûs inciditur, aliis rectiùs ex cubiti vase sanguis mittitur. Insulsè admodum *Avicennas*, si venam in cubito ferire non licet, eam praecipit secandam, quae in fronte est. Siquidem humores copiâ lascivientes, putredinéque fervidos, ac mobiles, versùs partem trahit principem, metumque eâ curatione insaniae, quam φρενῖτιν vocant, facit. Haec verò vena capiti vacuando, non toti corpori inservit. Quapropter *Galenus* ejus incidendae usum ad capitis commendat gravitates, & ad ejus inveteratos ex plenitudine dolores,

res. Caeterùm praevacuatum eſſe, inquit, univerſum corpus oportet.

Cautiones quaedam adverſus animi defectum; ejuſque praenotiones, & remedia.

Porrò in acutâ febri, quae affluentiorem latura eſt inanitionem, quò minùs anima deficiat, rectè *Avicenna* praecepit, ſupinum cubare aegrum oportere: nam is corporis ſitus vires hominis minùs laſſat, quàm ſi vel is ipſe ſtaret, vel ſederet, quâ in re opus eſt connixu virium animalium majore. Sed & ipſa inteſtina, atque viſcera, quoniam ſtanti, altéque ſedenti pendent ex praecordiis, vitalem, ac naturalem vim moleſtant, promptumque animi reddunt defectum, utique, ſi plaga etiam venae largior inflicta eſt. Talis enim plùs ſpiritûs vitalis fundit, ſtrictior minùs. Si animi in proximo eſt defectio (quod coloris, ac pulſûs mutatione, itemque oſcitatione, pandiculatione, aurium tinnitu, oculorum caligine, ac fluentis ſanguinis labaſcente impetu deprehenditur) laxato protinus vinculo, preſſâque pollice venâ, detrahere ceſſandum eſt, ne, vel pro animi deliquio, mors occupet, id quod *Galenus* tribus accidiſſe Medicis, quos ipſe noverat, refert; vel certè, ne noxam, vix multis recuperabilem annis, vires incurrant. Simul etiam tum reſupinus aeger ad ſeſe revocari, frigidâ in os ſparſâ, & extremis tùm convulſis, tùm perfrictis debet, ac dein vini, aut aromatum odore, itemque mali punici ſucco, aut capi juſculo refici.

Quid agendum ſit, poſt ſanguinis miſſionem.

Jam verò poſtquam ſanguis pro viribus, ac pro febris magnitudine eſt emiſſus, quies corporis imperanda eſt, per quam amiſſi ſpiri-

ſpiritus, ipſáque hominis vis recreentur; id quod feliciùs quoquè per decubitum fiet ſupinum, cunctis viſceribus in ſpinam dorſi ſuaviter reclinatis, eâque ſitûs aequabilitate plùs ſibi caloris, ac ſpiritûs mutuò impertientibus. Ea verò quies citra ſomnum eſto, niſi tamen improba, multúmque profuſa anteceſſerit detractio, quae vires impenſiùs labefecit. Sub quo caſu *Galenus*, dato primùm facili cibo, aegrotis ſomnum indulſit. Facilis cibus ptiſanae eſt cremor, aut pulli juſculum. Sed tempeſtivum modò videatur, quoniam de febricitantis inanitione per ſanguinis miſſionem ſatìs ſupérque dictum eſt, ut de ſuſtentatione virium agamus, quae ſic ſemper habendae, tractandaeque ſunt, ut ne propoſito genere vacuationis, aliiſve neceſſariis curationibus, ſed & ne vel ipſius quoquè morbi ſaevitiâ collabantur. Suſtinentur vires commodis cibis ac poculis, de quibus in genere quaedam propoſui dicere, ſimulque hinc quae ea ipſa adminiſtrandi debeat eſſe lex, atque ratio, per morbi principium, quod jam verſamus, adjicere.

CAP. VI.

Quae Victûs ratio in genere Febrium Continuarum ſervanda ſit.

HAUD levis cura victûs, cùm aliis in morbis, tùm praecipuè in acutis febribus

Optimum medicamentum est opportunè cibus datus.

bribus esse debet; quae, si ita ut aequum est, adhibetur, magna aegris affert commoda, si negligitur, maximis eos sollicitat incommodis. Ciborum, inquit *Galenus*, concoctioni magnopere prospicere in omni febre oportet; quoniam ea, si in ventriculo, vel in jecore improspera est, febres intendit, ac succi vitio exacerbat. Quàm verò commodè id à *Celso* de febricitantibus dictum est? Optimum medicamentum est opportunè cibus datus. Quò magìs stuporem admiror quorundam, magnum sibi medendi usum vindicantium, qui hanc curationis partem adeò parvi faciunt, vel, quod magìs credam, ignorant, ut tum nutriant, cum exitio est alimentum; tum fame pugnent, cum vita aegrotantis unico sita in oblato cibo est. Quare operae pretium facturus videor, si primùm in genere omnem victûs rationem proponam, febribus idoneam acutis; scilicet, cujus is esse debeat materiae, itemque qualitatis, quâ dein mensurâ, quo tempore, atque modo sumi. Quâ in re, doctis hominibus, ac legitimum cibandi usum cognoscere volentibus spero me satìs esse facturum.

Victûs partitio in diversa genera.

Ergo *Hippocrates*, primus atque exactissimus diaetae praeceptor, victum partitur in crassum & in tenuem. Sub hoc ea sunt, quae vel sorbentur, vel bibuntur; sub illo, quae comeduntur. Crassum longis destinat morbis, tenuem acutis. Verùm, ùt morborum acutorum par neque vis, neque duratio est omnium, ita alia, atque alia in iis

forma

forma tenuis victûs esse debet. Commodè itaque idem Auctor victum hunc proposuit, modò tenuem, modò exactè tenuem, modò supremè tenuem. Triplicem alimenti materiam tribus his tenuis diaetae generibus *Hippocrates* in eo volumine, quod de victu composuit morborum acutorum, aptavit: Totam ptisanam, cremorem ptisanae, & aquae mulsae potum. Tota ptisana, quae nimirum omnem hordei substantiam habet, vicem crassae sorbitionis gerit, victumque constituit tenuem. Ptisanae cremor, sive succus percolatus, tenuis sorbitio est, & victum refert exactè tenuem. Mulsam verò victum summè tenuem *Hippocrates* dixit, *Galenus* absolutam quoquè cibi, ac potionis abstinentiam.

In Victu instituendo, spectandum est praecipuè virium robur.

Ut igitur probè constet, quod genus victûs tenuis singulis conveniat febribus acutis, scire licet, rationem atque scopum totius rei propositae, utì hìc, ita aliis quoquè in morbis à virium peti robore, non praesentium modò, sed & futurarum. Itaque etiam videre, quantùm summus distet morbi vigor, convenit. Pro eo enim spatio, variè vires afficiuntur. Harum ipsarum causâ unicarum, alimentum aegrotis datur, non item morbi, qui non modò non indicat, exigitve cibum, sed semper dehortatur. Quare tum praecipuè necesse est aegris cibo subvenire, cum vires sunt imbecillae; tum rursus abstinentiâ pugnare, cum febris, symptomatum magnitudine atque atrociâ, maximè afflictat vires non admodum infirmas. Rectè sic loquitur

in *Aphorismis Hippocrates:* Quum morbus est peracutus, extremos protinus labores habet, summéque tenui victu est utendum. Item de viribus paulò pòst; Sed & ex aegro, inquit, conjecturam facere oportet, num is cum praescripto duret victu ad morbi usque vigorem, ànne priùs deficiat, imparque cum tali victu priùs succumbat, quàm cedat morbus, atque obtundatur. Scire verò licet, si vehemens febris, vehemensque simul virium est imbecillitas, potiorem esse virium, quàm morbi dignitatem, ciboque facili aegrotis tum esse succurendum. Quod & ipsum lego factitâsse *Hippocratem*, qui interdum, in acutae febris vigore, ubi alicujus interventu symptomatis vis hominis insigniter periclitaretur, confidenter cibum dedit. Id verò nobis quoquè sequendum est, maximè, si effusa aliqua corporis incidit inanitio, quae, interposito tempore, metum afferre certum possit. Tales sunt quibusdam in febribus malignis inexhausti sudores. Tale per liquefactivas febres assiduum est alvi profluvium, vires, consumpto corpore, resolvens. Non raró etiam, per febrium judicationes, sanguis è naribus tanto impetu, tantâque copiâ fertur, ut exitii periculo vitam exponat. Atque vera haec, & discriminis plena (cui supra curationem symptomatis, cibo quoquè succurrendum) virium est imbecillitas, non itidem ea, quae morbi secuta acumen, nequaquam autem corporis inanitionem, imbecillitatis speciem falsam praebet. Ejus rei ignoratio multùm erroris inter curan-

randum nonnullis exhibet: qui cum, ſub ipſas febrium judicationes, torqueri aegros dolore, inquietudine, ſiti, atque vigiliâ cernunt, viribus quaſi in ſeſe infirmis opem, ſi Diis placet, laturi, magno periculo cibum offerunt, qui cibus quia non concoquitur, addit ad morbum, & impetum ſymptomatum adauget. Atque ita de virium affectione ſtatuendum eſt.

Et quantùm diſtet morbi vigor.

De vigoris etiam diſtantiâ diligenter videndum, ut idòneum victûs genus inſtituatur. Sicut enim iter confecturus aliquis, prout longum id, aut breve eſt, viaticum ſufficiens comparat, quo ſuſtineri vires ad proficiſcendi finem poſſint, ita corpus quoquè aegrotantis varié, pro ſpatio morbi, ne vis concidat, alendum eſt. Eáque obſervatio non modò in alimenti materiâ, ſed in quantitate etiam locum habet. Scilicet quò vigor latiùs abeſt, eò magìs, ac pleniùs alendus homo eſt, quò propinquior, eò minùs craſſè, atque contractiùs.

Quomodo cognoſci poſſit futuri vigoris tempus.

Sunt autem conjecturae haud infidae, quibus praenoſci tempus futuri vigoris poteſt. Ipſum nempe febris genus (quod ejus quoquè comprehendit materiam, atque motum) & quae febri pòſt accedunt ſymptomata, concoctionis item celeritas, vel tarditas, atque anni tempus. Ergo febris ardens Καυσώδης Graecè dicta, quam ſincera bilis, aeſtivis horis, excitavit; itemque Synochus putrida, ubi protinus velociter moventur, moleſtiſſimiſque ſymptomatis, & praecipuè ingenti inquietudine aegrum laceſſunt, prae-

cipitante jam tum etiam materiae concoctione, ùt plurimùm, *quarto* die, ſolvuntur, maximè, ſi apparere concoctio, *primo* die, cœpit. Jam autem, ſi multa quidem deeſt inquietudo, perſeverant tamen ardores, cum vigiliâ, ac capitis dolore, ſi ipſa quoquè concoctio primùm *quarto* viſa eſt die, expectari morbi finis *Graecis* atque *Italis*, die *ſeptimo*, noſtratibus *nono* poteſt. At hae febres continuae, quarum alter ſemper quietior dies ſymptomata exhibet mitiora, ferè *undecimo* die (ſi *quarto* cœpta evidenter concoctio eſt) ad vigorem, & ad judicationem perveniunt. Sed & ſi, inclinato febris impetu, quietiori die ſymptomata gravia intermittunt, ùt plurimùm, die judicantur *decimo quarto*, qui terminus eſt morborum verè acutorum. Quamquam non deſunt interdum acutae febres, quae ad *viceſimum*, immo ad ipſum etiam *quadrageſimum* perveniant, in quibus longè ſemper liberalior inſtituetur victûs ratio. Praetenuis enim cibus, tanto morbi ſpatio, vires non ſuſtinet. Utut autem continuae febres cadant in vetuſtatem, nulla tamen harum eſt, quae non magnam *quarto decimo* mutationem, ad ſalutem, vel mortem, aut certè ad melius, vel pejus experiatur. Refert *Galenus*, nullum unquam morbum, qui quidem ab initio vehementer moveretur, eum ipſum diem ſine aliquâ mutationum harum tranſiiſſe. Loquor haec *Hippocratis* cauſâ, qui acutos morbos diebus *quatuordecim* finiri ſcripſit. Siquidem fieri poſſe *Galenus* exiſtimavit, ut

acuta

acuta febris *quarto supra decimum* die, ad melius, aut ad pejus judicetur, apud *vicesimum* autem, aut *quadragesimum* ad salutem, aut in exitium desinat. Sub hujusmodi casu, rectum instituendi victûs consilium est, durante continuae febris impetu, cibum offerre acutis accommodum morbis, mitescente autem post decimum quartum diem aegritudine, duobus eodem in victu diebus persistere tenui, atque hinc paulatim ad pleniorem transire.

Victûs praecepta in febribus, quoad ciborum genus, ac mensuram.

Explicatis jam abunde victûs scopis, proponendum est quod genus alimenti, quâque id mensurâ, prout quaeque febres durant, offerri debeat. Quidam antiquos secuti Medicinae Auctores sic praecipiunt: Si febris continua primo *quatriduo* cessatura est, viribus in denso corpore satìs firmis, utilem omnimodam abstinentiam cibi ac potionis esse, id quod ultimum esse contendunt tenuissimi victûs, aut certè sola, si quid vires laborent, licere dari pocula. Ubi *septimo* die fiet judicatio, locum in eâ febri habere tenuem sorbitionem, hoc est, ptisanae cremorem. Nec inidoneam hanc quoquè esse, si *undecimo* febris solvetur, nisi, virium causâ sustinendarum, crassam aeger sorbitionem, totam scilicet ptisanam requirat. Sin autem in *decimum quartum* diem rejicietur morbi finis, crassâ sorbitione esse utendum. Verùm haec cibandi praecepta, ùt *Graecis*, atque *Italis* conducunt, ita Septentrionalibus gentibus, ceu multùm aliàs edacibus, ac saepius uberiùsque esse solitis, ad imitationem

ſunt inutilia. Quis enim acutè febricitantem noſtratem tutò ſub quatridianâ cibi potioniſque continuerit abſtinentiâ, aut ſeptem dies nutritionis caſſum unicis reficere poculis, ſine virium jacturâ, atque periculo, poſſit? Omitto calumniam vulgi, qui fame ſitique enectum hominem, non morbo ſuperatum, ſi mori eum contingit, clamat, ingenti Medentium dedecore. Et ut quàm fortiſſimè populi contemnamus voces, artem ſaepe iniquè culpantis, ratio tamen monet, ipſéque docet *Hippocrates*, praetenuem nimiſque ſeveram victûs rationem eſſe inutilem, ac periculo opportunam. Errata enim, ſi quae aegrotantis culpâ, vel Medentis fiunt, moleſtiùs feruntur ab homine propter immodicam debilitato inediam. Id ſi ſuis in *Graecis Hippocrates* ſervari praeceptum voluit, multò magìs nos ſequi in noſtratibus aequum eſt, quos ad paulò pleniorem victum ipſa quoquè natura, cœlum, atque conſuetudo cohortantur. Illud certè ubique videndum eſt, ne aeger, vel ſupervacuâ materiâ oneretur, vel multam imbecillitatem fame contrahat. Ergo etiam, me judice, ubi *Graeci* inediam imperant, nos pocula damus; pro illorum poculis, nos ſorbitiones; ac pro his, etiam ea, quae comedantur, indulgemus. Tanti eſt conſuetudo, hominumque natura. Id ſic ſcriptum apud *Hippocratem* invenio: Conjicere, inquit, oportet, & robur, & modum cujuſque morbi, itemque hominis naturam, & aegri in victu conſuetudinem, non tantùm in cibis, verùm etiam in pocu-

lis.

lis. Idem aliàs sic: Quod etiam semel, aut bis, & plùs, minúsve, & minutatim alere conveniat, spectandum est; dandum verò aliquid tempori, regioni, aetati, & consuetudini. Scire tamen licet nimios nos esse non oportere in nostratibus alendis, ceu quibus propter voracitatem, atque crassae materiae alimenta, cruditas ferè adest semper aliqua, quae tempestivâ inediâ, incipientibus potissimùm febribus, corrigi tutò potest. Id opinor censisse *Celsum*, cum principia scriberet morborum famem sitimque desiderare.

Quales cibi febribus utiles sint.

Diximus hactenus de genere, ac mensurâ ciborum, qui continuis utiles sunt febribus; adeoque proximum est qualitatem adjicere, quam haud dubiè decet esse humidam, ac refrigerantem. Victus, ait *Hippocrates*, humidus febricitantibus confert. Scilicet cum febris omnis calida, siccáque sit affectio, & idcirco frigidum postulet, humidumque victum, multò quidem maximè id ipsum fiet in continuis, quas modò versamus, febribus, quarum non modò summi cum ariditate calores sunt, verùm etiam assidui. Humidus quoquè victus sicco citiùs concoquitur, ùt qui faciliùs liquatur, ac distribuitur. *Trallianus*, Auctor *Graecus*, in his febribus victum commendavit, qui pariter, citra omnem excalfactionem, extenuandi (multam enim, crassamque ait hìc esse materiam) nullas inspissandi, sed humectandi quoquè vires obtineat. Cibus, inquit *Celsus*, febricitantibus humidus est aptissimus, aut hu-

mori certè quàm proximus, utique ex materiâ quàm leviſſimâ, maximéque ſorbitio: eáque, in magnis febribus, eſſe debet tenuiſſima.

Quodnam tempus ſit ſumendo cibo opportunum.

Nunc, quando cibus dari debeat, proponam. Quae hora febricitationis mitiſſima eſt, quoniam corpus exhibet magis integrum, eâ ali homo debet. Illud certè conſilium aptiſſimum eſt, cibum quàm maximè ſemper ab impetu acceſſionis reducere, & dare corpori, quantum fieri licet, integerrimo. Itaque in continuâ tertianâ, cum alter dies ſit remiſſior, alter atrocior, rectè cibus remiſſiore datur. Idem in quartanâ facere, duobus diebus mediis, licet, niſi orta imbecillitas, gravioris quoquè acceſſionis die, cibum deſideret. In quotidianâ autem continuâ, ubi febris remiſit, alendum eſt. Quòd ſi Synochus ſit putrida, quae pari ſemper impetu afficit, aut paulatim vel increſcit, vel decedit, commodum aliquod diei tempus legendum eſt. Id *Celſus* eſſe dixit mediam noctem, finito jam, inquit, graviſſimo tempore veſpertino, quo ferè peſſimi ſunt, qui aegrotant, eodemque longiſſimè diſtante: ſecuturis verò horis antelucanis, quibus omnes ferè maximè dormiunt, deinde matutino tempore, quod naturâ ſuâ leviſſimum eſt. Verùm hic non uſquequaque *Celſo* poſſum acquieſcere; primùm, quia ſomni, qui per noctem eſt proclivior, commoditas impeditur, dein, quia conſuetudo noſtrorum hominum, quae certè hâc in re multùm poteſt, hujuſmodi cibationi

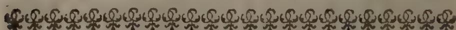
tioni repugnat. Ergo primae potiùs lucis arripietur (me judice) tempus, nam tum, quia magìs quiescunt aegri, cibum melior somnus excipit, isque cibus faciliùs reliquo manè, quod sequitur benignissimum, concoquitur. Haec cibandi praecepta ita servanda sunt, ut nullo tamen non tempore, is qui deficit, sit sustinendus. Illud verò prudenter, ùt multa alia, *Celsus* monuit. Cùm pleni semper spei atque securitatis aegri esse debeant, ut corpore tantùm, non etiam animo aegrotent, tùm tales maximè à sumto cibo esse oportere. Itaque si quae incidunt, quae animum eorum essent exasperatura, neque celari vel possunt, vel debent, ea certè, non nisi post cibum, atque somnum, experrectis esse exponenda.

Modus cibi sumendi quis esse debeat.

Porrò, in cibi sumendi modo, quaedam etiam quaeri possunt. Ac primùm, variusne in acutè febricitantibus is esse debeat, an verò simplex. Varietas quidem, ùt appetentiam invitat, ita deteriorem exhibet concoctionem. Quinetiam plus sumere aegros, quàm par est, facit, ideoque minùs etiam concoquere. Quare nusquam ei locus esse potest, quàm ubi ingens est fastidium, neque satìs vires valent. Scilicet, paulùm ex singulis degustando, has aeger tuetur. At si neque respuit penitus cibum homo, neque pessimè fert, nullâ epularum diversitate sollicitandus est. Simplex enim materiae genus magìs intra modum sumitur, melioresque succos concoctum adjicit. Illud quoquè de cibandi vicibus, quod ad sumendi

ali-

alimenti pertinet modum, adjiciam. Ferè quidem, ubi vires ſunt, à primo die praecipuè noſtratibus, ſemel quotidie dandus cibus eſt. Ac bis etiam, ſi imbecillitas timeri cœpit. Quod ſi eò res rediit, ut penitus venae conciderint, viſque hominis multùm infirma ſit, eodem ſaepius die parum offerendum, arreptis febris temporibus magìs pacatis, nimirum, ut eâ ſemper horâ minus cibi detur, quâ, ſi per corpus liceret, omnino nihil daretur.

CAP. VII.

Genera quaedam, itemque formae Alimentorum, quae acutè Febricitantibus dari poſſunt.

QUoniam ſatìs modò ſupérque de generali victu febrium continuarum dictum eſt, commodum videatur in eorum gratiam, qui medendi uſum quaerunt, aliquot ciborum, qui dari febricitantibus utiliter ſolent, formulas, tanquam exempla, proponere. In quorum numero Ptiſana hordeacea, atque ejus cremor facilè primas tenent, ob eximias facultates morbis conducibiles acutis, quas *Hippocrates* diligenter intuitus litteris mandavit. Ptiſana, inquit, frumentaceis eduliis rectè praelata eſſe videtur, in hiſce acutis morbis, eoſque qui eam praeferunt, laudo. Nam viſcoſitas ipſius levis, continua, jucunda, lubrica, & medio-

Ptiſanae hordeaceae in febribus eximiae facultates.

mediocriter humens, sitim minimè infert; &, si quid ablutione indiget, probè abluit; non astringit; non malè turbat; neque in ventre intumescit, nam inter coquendum, quantùm maximè potuit, intumuit. Quaecunque ad acutorum morborum sanationem Ptisanae insunt bona, nulli, inquit *Galenus*, alteri inesse comperies. Primùm enim humectat, atque refrigerat, ac mediocriter absterget, quae facultates in curatione febrium harum maximè conducunt. Viscida ea, simulque levis, ac continua est, asperitudinis expers, quae acrium est, & acidorum, & astringentium. Magni verò est, jucundam Ptisanam, ac gustu pergratam sumentibus esse: quoniam eò faciliùs, & concoquitur, & per corpus distribuitur. Quòd si paulò deteriores cibos, vel potus, suaviores tamen, melioribus quidem, at minùs gratis, ipse praetulit *Hippocrates*, quidni Ptisanam summopere probemus, quae suprà quàm, quòd salubris est, suavitatis etiam adepta est praerogativam. Jam verò, etsi viscosa esse cernitur, lubrica tamen est, nequaquam vel haerens in itinere, vel obstruens, quod commodum soli Ptisanae, prae caeteris viscidis, peculiare est. Id autem vis ejus abstergens facit, quae facilem ubique transitum praestat, & primas venas infartu liberat excrementorum. Quae facultas nostris est apprímè utilis hominibus, ceu aliquo ferè semper cruditatis, vel obstructionis vitio, in primâ regione corporis, affectis. Atque, hâc de causâ, si quid ablui in ventre debet,

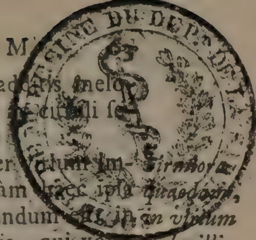
probè

probè Ptiſana abluit, nullamque ſortita eſt aſtrictionem, quae febrientibus (niſi propter effuſae ſymptoma vacuationis periculum incumbat) inimiciſſima eſt. Ad haec, humectationem quidem habet, at moderatam, quâ ſitim arcet, quaeque humiditas ſtomachum, ſi permulta eſſet, ſubverteret, quali certè vitio Ptiſana caret. Itaque ne turbare quidem, vel intumeſcere, dum in ventre concoquitur, poteſt. Longiore enim ſupra ignem decoctione, quantùm maximè potuit, intumuit.

Ptiſanae praeparatio. Ptiſana ſic a multis paratur; Sumunt hordei ſelectiſſimi, extimo exuti cortice, quantùm videtur ſatìs. Id tantiſper cum aquâ coquunt, donec jus pulticulae tenuis repraeſentet ſpeciem. Poſt haec in pilâ tundunt, & tenui incerniculo percolant, additoque zaccharo, hordeaceam componunt, exhibentque Ptiſanam. *Galenus* hordeum in aquâ, dum coquitur, quàm plurimùm dicit intumeſcere debere, poſteáque lento igne per multum otium in lentorem redigi.

Ptiſanae cremor. Ptiſana autem colata, quam etiam Ptiſanae cremorem vocant, fit, cum tantiſper hordeum coquitur, donec hujus flaveſcentem quendam accipiat colorem aqua, hinc ab igne tollitur decoctum, & interpoſitâ aliquantâ morâ, percolatur, inditoque zaccharo, fit ſorbitio Ptiſanae colatae, aegriſque, cum opus eſt, datur,

Hordeacea Ptiſana impenſiùs alit, quam ejus cremor; quare hìc magìs vicem medicamenti, illa magis nutrimenti gerit. Refrige-

frigerantiorem reddere licet, additis melonum, cucumeris, cucurbitae, & citruli seminibus.

Firmiora quaedam, in virium imbecillitate, alimentorum genera.

Caeterùm haud raro, propter virium imbecillitatem, ad plenioris, quàm haec ipsa sunt, materiae alimenta transeundum est, in septentrionalibus utique populis, qui voracitati, crassaeque materiae cibis insueverunt. Ergo etiam carnes interdum sunt concedendae, sed volatilium, non item quadrupedum, nisi ad hœdum, & ad vitulum pervenire necesse sit. Inter aves acutè febricitantibus aptas, firmissimae materiae sunt capi, hinc gallinae, mox phasiani, pòst perdices. Singulasque aves sui sequuntur ordine substantiaeque conditione pulli. Perdicum autem pullis succedunt, aviculae montanae, atque campestres, quae in arboribus, non in aquis degunt, quaeque colli, ac rostri sunt, quàm minimè longi. Cocta haec genera alimentorum cum succo apparantur, sumunturque mali punici, aurantii, citrii, limonii, & hujusmodi. Frequentiùs, ac rectiùs ex his coctis, & suo cum jure contusis ac percolatis nutritoriae fiunt sorbitiones, hoc modo. Decoquitur pullus gallinaceus, vel capus tantisper ex aquâ, donec musculi discedant ab ossibus. Tum capus, pullusve tunditur, huicque affunditur saepius paulatim decocti jusculum, pinguedine remotâ, ac sic per incerniculum manibus, aut cochleari, musculos conterendo, fit percolatio, atque tum, adjecto zaccharo, aquaeque rosaceae momento, componitur sorbitio,

tio, vel, ùt vulgò dicunt, contusum tenuis consistentiae, vel, crassioris, prout lubitum erit, certam decocti juris partem, dum terendo fit percolatio, affundere. Porrò saepe haud incommodè hujusmodi sorbiunculam, additis quibusdam rebus, alterantem, ac medicinalem reddimus. Id fit, vel unà coctis primis siccis, itemque seminibus frigidis majoribus, ad haec lactucâ, cichorio, endiviâ, buglosso, hordeo, & hujusmodi. Vel cum post concoctionem, atque percolationem ipsi contuso quidam adduntur refrigerantes succi, ùt limoniorum, aurantiorum, citriorum, ipsa item aqua rosacea, vel cardui, utì vocant, benedicti. Hujusmodi certè cibandi genus continuis in febribus semper efficacissimum sensi, cùm ad hominis sustentandas vires, tùm ad ardores mitigandos.

Cum tanta est inappetentia, ut nihil horum admittat aeger, concreti ex decocto jure carnium commemoratarum liquores fiunt, additis santalis, coralliis, pauculoque vino aquoso, & aquâ rosaceâ, & zaccharo, & cinnamomi momento. Grati hi succi palato, cum sumuntur, liquescunt, & sic in ventriculum facilè, multâque descendunt jucunditate.

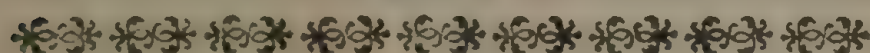
Inter firmioris materiae alimenta panis bis terve in aquâ lotus, & cum jure pulli, vel capi mistus acutè febricitantibus datur. Saepe apud nos cum tenui cervisiâ tritus, panis leniter decoquitur, fitque sorbiuncula, addito zaccharo, ac pauculo butyro.

Alia

Alia fit nutritoria sorbitio, ex fontis, & succi uvarum immaturarum partibus aequalibus, quibus ovi luteum commiscetur, hinc simul coquuntur, inditoque zaccharo, aegris & sorbendum dantur.

Amygdalatum, atque hordeatum, utì vocant, saepe locum in his febribus habent, maximéque sub noctem, somni quoque causâ conciliandi, qui si minùs commodè venit, semina etiam adduntur lactucae, melonum, cucumeris, cucurbitae, & albi, cum ita necesse est, papaveris. Tum quoquè cœnae vicem lactuca cocta, sumtáque cum aceto, ac butyro, gerit.

Marcipanes omnes ex contusis volatilium facti carnibus, atque amygdalis, fugiendi sunt. Nam & nimis crassae praebent materiae alimentum, & difficilem admittunt concoctionem.

CAP. VIII.

De Potionibus acutè Febricitantium.

ÆQUE magna potionum, per febres continuas, atque ciborum, habenda cura est. Nam hos ferè aegri aversantur, ac inviti sumunt, illas toto expetunt animo. Quae sanè causa est, cur liberalior in his, quàm in illis concedendis, Medicus esse debeat. Quod eò magis fieri potest, quòd ex sumto cibo semper aliquid ad calores, & ad morbi

Ægris magis indulgendum est in potionibus, quàm in cibis.

morbi accedat materiam : ideoque cibum morbus omnis, ſui ratione, numquam non recuſat. Ex potione autem refrigerante, miteſcit ardor febrilis, corrigitur ſiccitas, materiaeque ebullientis refraenatur impetus. Ergo etiam ſupra haec commoda, ſicuti ſani moleſtiùs ſitim, quàm famem ferunt, ita multò difficiliùs aegri, maximéque acutè febricitantes, quibus cum morbo perit appetentia, creſcit ſitis: ideoque plùs in potione indulgeri, quàm in cibo poteſt. Quinetiam faciliùs cibis concoquuntur pocula, celeriùs reficiunt, ac minùs naturam infirmam gravant. Verùm modus adhiberi aliquis debet, ne nimio humore, qui febricitantibus eſt alienus, eoque praefrigido, cruditas morbi in ſpatium trahatur, minor materiae accedat alteratio, ſeparatioque, quam hìc impropriè concoctionem appellamus. Caeterùm primo acutae febris die nullus humor rectè datur, niſi protinus ita viribus imbecillus homo ſit, ut cibus quoquè debeat dari. Poſterioribus temporibus, cum incendia, ſites, atque ariditates invaleſcunt, ipſáque virium creſcit imbecillitas, plus dare, quod bibatur, licet. Quâ in re falli multos etiam peritos Medicos conſtat, qui aegro propter ardentiſſimam acutae febris exuſto flammam, liquorem, quantumvis avidiſſimè petenti, ac per omnia ſacra poſtulanti denegant. Itáque fit, ut eliqueſcens nativus humor dejectionibus, uriniſque ubertim efferatur, & arefactis ſolidis, ſimulque, ſuperato naturae calore, homo pereat. Ego verò his ipſis ſic affectis frigidiſſi-

diſſimam potionem dare ſoleo, utique ſi materiae multa acceſſit concoctio; eâque re, tùm ſiccum ardorem tempero, naturamque reficio, tùm materiam morbi, ſi parata excretioni eſt, ſudationibus, alvo, aut vomitu excutio. Neque verò hìc obſervandum, quod in febrium intermittentium acceſſione eſt; quâ immorante, quantùm fieri poteſt, praecidendus eſt omnis humor, abſtinendique etiam aegri ſunt, quanquam vehementer ſitiant, ac monendi, ubi febris quieverit, ſitim quoquè quieturam, longioremque ex potione fore acceſſionem; ita celeriùs, ùt ille ait, deſinere ſitire eum, qui non bibit. Extenuatione enim opus eſt multâ, ut quod, à materiâ antecedente febrium intermittentium admodum impactâ putrefactum, diſcedere debet, diſcedat, excludaturque, quam extenuationem multus humor remoratur. In continuis verò febribus, materia in venis continenter manens, gravi incendio, atque aſſiduo corpus urit, quod niſi, opportunis temporibus, refrigerio poculorum reficitur, periculo fit obnoxium. Ut hoc apprimè verum ſit, in intermittentibus febribus, magìs cauſam, hoc eſt, materiam peccantem ſpectari oportere; in continuis, magìs morbum, calorem ſcilicet febrilem; in utriſque, neutrum eſſe negligendum.

Quaenam potiones, & quando febricitantibus dari debeant.

Porrò, quod ad opportunitatem dandae attinet potionis, ſcire licet, ea huic idonea eſſe tempora, quae cibo ſunt, ſi ſine hoc illa interdum dari debet. Sub ſomnum humor apprimè eſt conducibilis. Quietem enim

 ſitìs

ſitis interpellat. Potiones acutè febricitantium hae ferme ſunt omnes : Decoctum jus hordei, aqua cum zaccharo cocta, ac refrigerata. Zulapium violaceum, tenuiſſima cerviſia, crudus fons. Eo fonte, non niſi poſt concoctionem, & magnâ ſemel copiâ, uti licet, veluti ſuo loco pòſt docebitur. Aliis, quovis morbi tempore, eſt locus. Quaecunque pocula mellita ſunt, quia calefaciunt, ac promptè bileſcunt, inimica ſunt. Vinum, quoniam calet, ſemper eſt fugiendum, niſi cum praecipua virium eſt imbecillitas, conſentiente conſuetudine, ſimulque admodum appetente homine, indulgeatur, idque paucum, dilutum, ac minimè potens. Idem ſemper tolerabilius, ſed & interdum neceſſarium in declinatione eſt. Hactenus in genere dixi, quae edulia, poculáque his febribus conducant; poſthac, quae cuique morbi tempori victûs ratio ſit utilis, proponam.

CAP. IX.

Quae Victûs ratio Principio Febris acutae conveniens ſit.

In principio febris, tenuiſſimè alendus eſt aeger.

IMbecillae vires alimentum ſolae deſiderant : morbus, copia humorum, cruditas, ſymptomata, reſpuunt. Ea res ſuperioribus locis ſatìs demonſtrata eſt. Itaque principio febrium continuarum alienus eſſe

cibus

cibus videtur, partim, quia corporis ferè adeſt quaedam repletio, quae detractionem, non adjectionem poſtulat; partim, quia febris materia eſt cruda, in quam ſatius eſt naturam agere, quàm in oblatum cibum. Quin etiam eadem natura, iſthoc ipſo tempore, minùs affligitur, tùm, quia haud plurimùm ab eo abeſt robore, quod ſecundam valetudinem nuperrimè tutabatur: quare non admodum etiam cibo opus habet. Id profectò ſenſiſſe *Celſum* exiſtimo, cum initia ſcriberet morborum famem ſitimque deſiderare. Ergo etiam, ſi primâ ſeptimanâ reſolutum iri morbum veriſimile eſt, nec vires deſunt, primis diebus duobus, continentiſſimè aeger habendus eſt, oblatis poculis, aut certè tenuiſſimâ ſorbitione Ptiſanae colatae, aut pulli juſculo. Quòd ſi ad undecimum diem febris durabit, primis diebus itidem duobus, parcendum quoquè utcumque cibo, ac dein ad praetenue pulli contuſum, Ptiſanamque hordeaceam, quàm minimae participem craſſitudinis. Vel ſi decimus quartus dies excipiet febris finem, ad pulli mediocre contuſum, totamque Ptiſanam conſiſtentiae mediocris paulatim eſt tranſeundum; ſemperque, ſi ſupra haec tempora febricitare homo perget, eâdem ciborum, atque durationis morbi proportione utendum. Id ſic expreſſit *Hippocrates.* Quibus vigor ſtatim eſt futurus, tenuiter ſtatim habere oportet; quibus autem poſterius, & ipſo tempore vigoris, & paulò ſub ipſum cibus adimendus, antea verò pleniùs alendum,

ut aegrotus perferre queat. Neque autem (quod fortè quis exiſtimet) nobis refragatur, tenuiſſimum victum initio febris imperantibus, *Hippocrates*, qui per principia pleniùs eſſe alendum praecepit. Nam latè is Auctor principium accipiens, ſub ipſo habet, includitque incremento. Scilicet nulla, eo in *Aphoriſmo*, increſcentis aegritudinis facta eſt mentio, ſed principium contra ſtatum diſtinguitur. Id aliàs ſaepe uſui venit *Hippocrati*, ùt ſecundo libro *Aphoriſmorum:* Incipientibus, inquit, morbis, ſi quid movendum videtur, move; vigentibus autem quieſcere multò praeſtat. Et pòſt, Circa initia, & finem morborum remiſſiora ſunt omnia, in vigore, vehementiora. *Galenus* quoque ad *Glauconem:* In febribus, inquit, continuis, quibus vigor ſeptimum non excedet diem, viribus firmis, neque aetate repugnante, exquiſitus omnino, ac tenuis victus inſtituendus eſt. In quibus autem febribus, *ſeptimum* diem ſtatus ſuperabit, aut homo imbecillus eſt, per initia, inquit, liberaliùs, ſub ipſum ſtatum parciùs, in ipſo tenuiſſimè alere neceſſe eſt. Ipſe etiam *Avicennas*, ſi carere reprehenſione volet, omnino ſic accipere principium febris debuit, quum ita loquitur: Dignius liberalioris victûs tempus eſt, quo vires non admodum occupantur in materiâ: eſtque id morbi principium. Et, dignius tenuiſſimi victûs tempus, eſt ſtatus: hìc enim, in evincendâ materiâ quàm maximè natura occupatur. Ergo id modò perpetuum praeceptum eſto:

ùt

ùt in incremento liberaliùs, ita ſemper in principio contractiùs alendum eſſe. Quin etiam vel inedia ſemper convenire principio videatur, plenitudinis intuitu, ac virium non imbecillium, ni faceret nimis repentina victûs in incremento permutatio, cui incremento liberior diaeta conducit, ut ſic firmatae vires vigorem, qui abſtinentiam exigit, ſuſtineant. Jam autem, incipiente morbo, famem paſſus homo, ne increſcente, noxam liberalioris menſae, ſubitò arreptae, incurrat, tum ne ſi hanc noxam effugere ſtudens, increſcentéque morbo tenuiter victitare incipiens, intempeſtivè circa ſtatum propter defectas vires, principio quidem febris nequaquam, incremento autem, juſto tenuiùs altas, cibari cogatur: praeſtiterit utique protinus, incipiente morbo, contractiùs alere incipere, victumque paulatim ad incrementum pleniorem facere; hinc verò rurſus, quò magìs ad ſtatum acceditur, minuere, ipſoque in ſtatu, & paulò ante eum penitus ſubtrahere. Scire autem licet, haud ſemper, à primo ſtatim die, cibandum tenuiter aegrotum eſſe, ſed prout febres ſunt, atque corpora, adminiſtrari, ac variare ea res debet. Quae febris plus virium aufert, in eâ celeriùs cibus dandus eſt, itemque in eo cœlo, quod magìs corpora reſolvit. Maturiùs etiam puero, quàm juveni: aeſtate, quàm hieme: in ſummâ, citiùs imbecillo corpori, quàm ſolido, firmoque dari debet. Atque hic finis, moduſque eſto de victu dicendi, qui primùm in genere febrium acu-

tarum, ac dein, qui in earum principio locum habet: proximumque adeò nunc eſt, de concoctione dicere materiae, quae febrem facit.

CAP. X.

Quomodo Materia Febrium Continuarum concoquenda ſit.

Concoctionis ſignificationes diverſae: & de quâ hic agitur.

DUplex eſt concoctionis apud Medicos acceptio. Prima eorum eſt, quae facultate partium ſolidarum, atque caloris naturalis alterantur, & in idoneum vertuntur corporis alimentum. Eam concoctionem ſolus admittet ſanguis, qui nos alit, & quicquid aptum eſt, ut in ſanguinem verti poſſit. Alterum concoctionis genus, quod improprium eſt, atque univerſalius, in humoribus verſatur praeter naturam affectis, ac morboſis, quum hi caloris innati viribus ita alterantur, vincunturque, ut (maligni cum ſint, neque ullo modo ſalutares fieri queant) mox à benignis ſeparentur, ac vacuationi reddantur opportuni. Eſtque profectò ea concoctio nihil aliud, quàm materiae febrilis praeparatoria ad commodam purgationem alteratio; ſcilicet, cum natura, utì *Galenus* dicit, cauſis morborum fortior facta fuerit, eviceritque eas ſuo robore. Itaque ab eâ quoquè concoctione, quodammodo ad primum genus referendâ, differt, quae in

in materiâ fit haud prorſus inutili, ſed in vitioſâ, ac ſemicorruptâ, quae poſtquam commodè fuerit correcta, intus manet, eſtque corpori, multâ ſui parte, non inutilis. Quamquam in eo haec à primo concoctionis diſſidet genere, quòd non in benigno penitus humore fiat, naturaeque familiari, ac pergrato; dein quòd nulla hìc, aut ſaltem modica fiat ſubſtantiae immutatio. Eſt enim interdum incipiens quaedam corruptio, atque mutatio humorum haud inſignis, quae correctionem accipit, ac priſtinae naturae benignitatem. Quod etiam *Galenus* vini exemplo declarat. Id enim ſi ſubacidum redditum eſt, redire ad naturam poteſt, ſin prorſus acetum ſit, non poteſt. In hâc verò concoctione, *Galenus* temperamentum fieri debere humorum, quod ἐπίκρασις vocatur, praecipit, oblato uberiore alimento, ſic ut nova materia miſceatur corruptae. Cibum contrà averſatur is humor, qui penitus eſt corruptus (nam impura corpora quantò magis ales, tantò magìs laedes) ac praeparari ad commodam purgationem debet: eſtque ea, quàm ſecundo loco propoſuimus, concoctio.

De modo concoquendae bilis diverſae opiniones.

Praeparatoriam autem alterationem iſtam in humore craſſo, vel tenaci apud omnes in confeſſo eſt incidendo, atque abſtergendo perfici. At in bile flavâ major dubitatio, majorque curantium diſſenſio eſt. Alii hanc extenuantibus, iiſdemque acribus incidendum cenſent, ſerapiumque exhibent acetoſum compoſitum, *Galenum*, utì videtur,

ſecuti : qui primo libro *Aphoriſmorum*, origano, tragorigano, atque hyſſopo aquae mulſae incoctis, priuſquam materiam acutorum purget morborum, utitur. Sunt qui contrariam ſequantur viam, incraſſandam eſſe bilem profeſſi, quóque minùs diffluat, inductâ ſpiſſitudine, cogendam. Quidam neutrum accipiunt iſtorum, ac bilem, utpote per ſe tenuem, ita utì eſt, ſine ullâ praeparatione, purgationibus opportunam eſſe contendunt. Adeò variè, hucuſque de re tanti momenti inter eruditos, in certo aegrotantium diſcrimine, certatur.

Authoris in hâc re ſententia. Quid verò ego hìc ſentiam, proponam; ac pòſt opiniones aliorum refellam. Quoniam cujuſque humoris morboſi concoctio, utì propoſui, nihil aliud eſt, quàm quaedam praeparatio ad commodam, atque tutam purgationem, latè atque univerſaliùs accepto concoctionis ſignificato, videndum utique eſt, quidnam id ſit, quod, in quâque materiâ, hanc vacuationem vel remoretur, vel faciat periculoſam. Id verò tollere ſtudere, concoctionem juvare, atque promovere eſt. In melancholico itaque humore, craſſities, in pituitoſo lentor, in bilioſo neutrum admodum horum, ſed quidam ardoris fervor, dum febris ex eo eſt aſſidua, faciunt, quò hìc minùs tutò, illic minùs commodè purgatio inſtituatur. Ergo craſſum humorem extenuare, lentum tergere, utrumque incîdere, ne tentati medicamentis impingant, miniméque ſequantur, oportet; ipſius autem bilioſi humoris incendium

dium atque furorem refrigerio temperare, ne ſi ſine hoc purgetur, internis viſceribus exitialem noxam inferat. Ad hunc modum praeparatis humoribus natura faciliùs dominatur, alterando eos, & vincendo, & ſeparando, & ad utilem inſtituendo inanitionem. Cum itaque per febres tertianas continuas, adeoque per ardentes flava bilis in grandioribus venis, ac cordi propinquis computreſcit, magniſque peruritur ardoribus, nemo profectò hanc ita flammeam unquam tutò movit, quin periculum proclive attulerit naſciturae in viſcere praecipuo imflammationis, aut torminum (quae *Graeci* δυσεντερίας vocant) aut inſaniae. Scilicet concitatur humor immaturus, miniméque totus ſequitur, quoniam nec dum ſeparatus, aptatuſque ad vacuationem eſt. Siquidem incendio atque fervoris impetu etiamnum indomitus, ac naturae rebellis eſt. Hujuſmodi permotus incommodis *Hippocrates*, ſimulque purgantium calore medicamentorum in morbis dixit acutis (quorum ferè materiam flava exhibet bilis) & in principiis rarò purgare licere. Ergo etiam nos rectiſſimè priùs bilioſum humorem quàm ducimus, ita quibuſdam frigidis materiis temperamus, ùt, qui primùm calore fervens corpus turbabat, refrigerio miteſcens, ac velut edomitus, naturae manus det, ùt ſic tutò, ſine febris incremento, ſine metu inflammationis, expurgetur. Sed ne commodum ſubinde amittamus extenuationis, quae certè, cùm ad faciliorem purgationem, tùm

tùm ad meatuum, quibus humor ducetur, apertionem eſt utilis, rectè eas adhibemus materias, quae ſimul refrigerent, ſimul extenuationem, levemque praeſtent abſterſionem aſtrictione carentem. Id quod ab ipſo quoquè praeceptum video *Avicennâ.* Cum in his, inquit, febribus refrigeras, ne id per eas res agas, in quibus aſtrictio ineſt, atque ſiccitas, unde prohiberi materiae reſolutionem contingit. Utiliter itaque nobis ſumuntur radices boraginis, buglosſi, cichorii, endiviae, itemque hordeum, ac ſemina refrigerantia, quae dicunt majora & minora: quae omnia, pro partium varietate, non unis praedita viribus, cum refrigeratione abſtergunt, modicéque attenuant. Incoquuntur haec aquae, pòſtque decocti juſculo adduntur ſerapia, ex endivia, ex cichorio, è ſucco citreorum, vel limoniorum, ipſumque ante omnia ſerapium acetoſum: ex quibus conficiuntur quae vocant *Graeci* ἀποζέματα, id eſt, decocta, aegriſque *bis* per diem bibenda dantur. Miſcentur etiam utiliter cum ſerapiis, loco decoctorum, ſtillatitii ex iiſdem ſimplicibus liquores, fiuntque, utì vocant, Zulapia. Verùm meminiſſe convenit, decoctis plùs ineſſe facultatis, praeſertim abſtergentis, diſtillatis autem aquis unicam obtigiſſe refrigerandi vim, abſtergendi nullam, aut certè perexiguam. Ex his, quae comprehenſa ſunt, omnibus pocula fiunt limpida, quae promptè in venas proficiſcuntur, exaeſtuantemque ibi bilem refrigerio temperant, &, ne quid ea nimii

craſ-

crassamenti (quod & ad separationem sui, & ad purgationem inutile est) vel horum usu frigidorum, vel suâ ipsius tostione contrahat, extenuatione, tersionéque praecavent.

Quò magìs ab *Arabe* deficio *Avicennâ*, qui crudum fontem sufficere ad bilem concoquendam censet, quique parum intelligit, refrigerare quidem aquam posse, extenuare autem humorem, aut meatus, quibus is effertur, tergere, ac patefacere non posse. Quin etiam haeret ea ipsa diu in ventriculo, ùt affirmat *Hippocrates*, neque urinas, neque difflationem, quae per cutim fit, promovet; ad haec in calidis corporibus bilescit, ac sitim movet. Sed & ipse sese contradictione confundit *Avicennas*, qui aliàs rectiùs dixit, metum esse in aquâ frigidâ, ne inferat obstructionem meatuum. Neque verò nobis refragatur *Galenus*, cum duo esse ait continuae febris praecipua remedia: Sanguinis missionem, & frigidae poculum. Eo enim loco frigidam is auctor imperat, sub ipsam morbi judicationem, concoctâ jam tum febris materiâ: eamque vult non nisi semel magnis haustibus esse bibendam: unde mox pulso foras calore febrili, effusissimus insequitur sudor, vomitiove, vel alvi fluxio biliosa, ipséque his intervenientibus protinus resolvitur morbus. At verò *Avicennas* toto morbi decursu crudum praescribit fontem, non causâ promovendae judicationis, sed materiam febris concoquendi; id quod magno fieri errore demonstratum est.

Refellitur Avicennas, qui Aquâ frigidâ bilem concoqui vult.

Nunc

Refelluntur alii, qui idem calidis materiis moliuntur.

Nunc iis respondendum, qui contrariam viam secuti, hyssopo, origano, similibusque rebus concoquere bilem student. Hi autem ideo falluntur, quòd humorem & naturâ, & putrefactione calidum, materiis calidis extorreant, quémque fructum, extenuatâ affectant bile, eum, nimis eâ exardescente, corrumpant. Itaque hinc febres ingravescunt, vigiliaeque, & dolores, & siccitates, & inquietudines, caeteráque symptomata comitantur graviora, ex quibus & ipsa quoquè aegroti vis consumitur, principiáque maximorum dantur periculorum. Nec dubium esse videtur, multos ita curatos, vel contracto marcore, vel, gravi ortâ insaniâ, fuisse periclitatos. Cùm verò mulsâ, cui incoctum sit hyssopum, *Galenus* priùs utitur, quàm bilem purget, non tam humoris id causâ facit, quàm meatuum, quibus is ipse educetur, obstructorum.

Itemque alii, qui bilem ut purgetur incrassant.

Paulò similior veri, non tamen recta eorum est sententia, qui bili, quò commodiùs purgetur, crassamentum adjiciunt. Hos certè sputi per tussim expectoratio in errorem conjecit. Scilicet hìc, si nimiùm est tenuis humor, spiritu elidi, quia diffluit, non potest; quare ùt gravem tussim, ita & penitus siccam facit. Rectáque curatio est, humorem frigidis lentisque delinctibus ita inspissâsse, ut ab aëre, extra pectus erumpente, intercipi, commodéque efferri possit. Id adeò exemplum, ùt in sputo respondet excreando, ita venarum purgandis humoribus accommodari nullo modo potest. Neque enim

enim aëre hi incitati à naturâ vacuantur, ſed occultâ medicamenti tractrice potentiâ; eâque in re tantò quidque facilius ſequi par eſt, quantò tenuis, & ad ſequelam magìs opportunum eſt. Quòd autem tenuia commodiùs, atque faciliùs attrahantur craſſis, non ſolùm quotidiana rerum docet experientia, ſed ex ipſis etiam colligitur medicamentis: quae mitiora eſſe debent, cum bilis purganda eſt; effraenatiora, cum pituita, vel bilis atra. Ex quibus licet colligere omnibus, fruſtra bilis concoctionem uſu inſpiſſantium quaeri.

Iique demum, qui ad bilem purgandam nullâ opus eſſe coctione dicunt.

Superſunt modò hi, qui nullâ opus eſſe concoctione hâc univerſali ſumptâ, ad purgandum bilem contendunt, utpote naturâ ſuâ, novaeque putredinis ardore fluxibilem. Illi ſanè *bis* aberrare videntur; primùm, quod humorem incendio fervidiſſimum furere ſinunt, nullo frigidorum uſu temperantes; dein, quod extenuationem humoris contemnant, quam ſemper utilem eſſe profeſſus ſum ad commodiorem purgationem. Atque hic finis eſto eorum auxiliorum, quae principio febris accommodantur. Adeoque tempeſtivum eſt, ad ipſum progredi incrementum, quaeque fieri in eo debent ſingula, proponere.

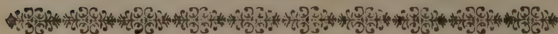

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

SECTIO SECUNDA,

Quæ earum continet Incrementum.

CAP. I.

De Materiae Purgatione.

Oncocta febris acutae materia, nisi si sponte naturae abunde pellitur, purgari debet. Verùm, quâ id fieri moderatione, aut quibus temporibus debeat, non sat bene inter Professores Artis convenit. Scribit *Hippocrates* purgantium medicamentorum potiones, in morbis acutis, raras esse oportere. Quò magìs falluntur, qui in his febribus, penitus (ùt si quid aliud) acutis, vix unum intermittunt diem, quo non aegrum medicamentis, vel

Notantur isti, qui multâ purgatione in febribus utuntur.

per

per os ſumptis, vel alvo injectis, ſollicitent; quae res, ùt hodie inter triviales illos, naturae motuum ignaros, eſt uſitatiſſima, ita maxima ſecum pericula trahit. Siquidem vires exhaurit, corpus aſſiduis afflictum ardoribus labefactat, materiam morbi neque concoctam, neque ſeparatam laceſſit, ejuſque maturationem (quae certè quiete gaudet) impedit, omne denique naturae inſtitutum, in propulſando morbo, ſubvertit. Atque hinc ſequuntur, cruditates, dolores, ſites, inquietudines, vigiliae, deliria, diſtentiones nervorum, ſingultus, ſimiliáque periculorum plena ſymptomata. Per febres, inquit *Celſus*, medicamentorum dari potiones, & alvus duci, non niſi raró, debent. Et id non ideo tamen agendum, ut aegri vires convellantur, exiſtimat: quoniam ex imbecillitate ſummum periculum eſt. Quare meritò ſunt incuſandi, qui hìc ita licenter intemperatis vacuationibus in ſalutem aegrotantium graſſantur. Scilicet in eâ febre, quae *nono* die deſitura eſſet, *ſecundo die, ventrem caſſiâ, fortè etiam concitatiùs, moviſſe, eoque vix dum quieſcente, ſanguinis libram, aut eo amplius miſiſſe, tertio, injeciſſe clyſterem, quarto, perpurgáſſe, quinto, vel ſexto, creſcente febricitatione, iterum ſecuiſſe venam, octavo, rurſus purgáſſe*, quid hercle aliud eſt, quàm hominem per aſſiduos acutae febris ignes fatiſcentem perdere. Nimirum haud raró uſu venit, ut poſt hanc excarnificandi libidinem, victis naturae viribus morbus dominetur, ortoque continuato delirio, &

 poſt

poſt hoc ſopore, ſimulque difficillimo ſpiritu, hominem, ante diem *decimum quartum*, tollat.

Notantur alii, qui in purgationis tempore delinquunt.

Æquè etiam turpiter à multis, in purgandi tempore, delinquitur. Alii enim praeparationem bilis omnem rejiciunt, primis temporibus purgantes. Alii autem, qui nimirum concoctiones curant, & cruditatem maximè horrent, ipſum arripiunt morbi ſtatum, pauciſſimi declinationem exſpectant. Omnes profectò in errore verſantur. Primi enim praeter naturae faciunt inſtitutum, quae nunquam rectè humores (cum quidem non turgent) niſi concoxerit, pellit. Id quod ſtudioſè ab *Hippocrate* video fuiſſe obſervatum, qui concocta duci medicamentis, non cruda oportere ſcripſit. Quoniam autem cruditas principia definit morborum, conſtat profectò nunquam ſub his tutò dari medicamentum poſſe. Nec refragatur *Aphoriſmus*, qui ſic habet: Per principia morborum, ſi quid movendum videtur, move. Nempe, latè hìc accepto principio, ipſum etiam includitur incrementum. Id adeò apparet ex eo, quòd à principio protinus ſtatum proponat: In ſtatu, inquiens, quietem habere praeſtat. Propiores verò ſunt, qui per vigorem continuae febris purgant, abſolutis nimirum jam tum concoctionibus. Caeterùm in eo falluntur, quòd parum curent ſymptomata, quae eo ſunt tempore graviſſima, quaeque quietem, Auctore *Hippocrate*, poſtulant, nullumque medicamenti inſigniorem motum ferunt. Prorſus ineptiunt,

tiunt, qui priùs declinationem febris universalem, quàm purgent, exſpectant. Nam gravem morbum in vitam hominis, neceſſario ſuſpenſo praeſidio, ſaevire permittunt, eoque tempore medicinam adhibent, quod, ſi verum habet morbi decrementum, ſemper, ut teſtatur *Galenus*, periculo caret, quodque corpus materiâ morbi tantum non omni exoneratum exhibet.

De idoneo purgandi tempore in diverſis febribus.

Verùm, ut hanc rem expediam omnem, dicam id, quod in totum ſentio de purgandi temporibus, quodque à nemine (utì equidem puto) ſat plenè annotatum fuit, multorumque ingenia acerrimis altercationibus inutiliter fatigavit. Per febres omnes natura corruptum humorem ſpatio ſuperare, atque concoquere indeſinenter nititur, in idque opus calorem expedit naturalem, qui in materiam incumbens, alterat eam, ſubigit, ſequeſtrat, & excretioni opportunam facit. Ea excretio non antè incidit, quàm illud operis prioris ſit penitus abſolutum, quod concoctionis nomine comprehendimus. Id verò tempus, quo ea fit excretio, ſtatus aegritudinis appellatur. Jam autem, ſi Medicus naturae, ùt ille ait, miniſter eſt, ejuſque per omnia inſiſtere veſtigiis (modò commodis ea ductibus moveat) debet, videtur profectò, non niſi vigentibus morbis, tutò purgare licere. Eſtque illud reverà praeceptum ſtabile, atque inconcuſſum, niſi aliud quid incidat, quod, cauſâ ſecuritatis, mutare hanc purgandi legem univerſalem cogat, ut in febribus contingit (quas modò

verſamus) continuis, per quarum ſtatum, impetus ſymptomatum purgandi locum tollit. De hiſce nempe febribus acutis ſuum iſtum *Hippocrates Aphoriſmum* expreſſit. Per principia morborum, ſi quid movendum videtur, move: vigentibus autem quieſcere multò praeſtat. Febribus intermittentibus ad vigorem jam provectis ſuum, tutò licet, quo die intermiſſio eſt, concoctum humorem medicamento tollere, naturâ jam tum nullis impeditâ ſymptomatis. In his etenim febribus, quia certus circuitus, & finis integer, & liberaliter quieta intervalla ſunt, perpetuum eſſe praeceptum temporis poteſt. At in continuarum ſtatu, vigiliae, deliria, ardores, ſites, inquietudines faciunt, quò minùs liceat his aerumnis afflictam, ac paene ſuccumbentem naturam medicationum irritamentis laceſſere. Ergo fugere iſta tempora, atque purgatione antevertere convenit, & in ipſius incrementi provectiore parte medicamentum dare. Id enim tum neque materia morbi dehortatur, quae plurimâ parte maturuit, neque ſymptomata impediunt, quae nondum ſunt maxima. Scilicet quae juxta jecur, eique aſſiſtentes venas bilioſa, utcumque extenuata, coctaque ſunt, ductâ alvo ſubtrahuntur, reliquis intra remotiora contentis vaſa, ac fortè nondum prorſus coctis, ipſi relictis naturae, per proximam ſemel vacuandis judicationem. Commodéque *Celſus* dixit, minui tantùm materiam ſuperantem oportere, quae naturaliter digeritur, ubi nihil novi accedit. Id quo-

què

què ſapuiſſe *Avicennas* videtur, cum ſic ſcribit: Scito minùs noxae fore, cum reſiduum materiae, quam neceſſe eſt evacuare, dimittitur, quàm cum exquitiſſimè vacuatur, eoque pervenitur, ut vires periclitentur. Nam ſaepiſſime natura hoc reſolvit reſiduum.

Mitia purgantium medicamentorum genera febribus conveniunt.

Ergo etiam (me judice) ante omnia mite eſſe decet, quod per acutas febres datur, medicamentum, ùt ſunt myrobalana, & rhabarbarum, &, inter compoſita, electarium ex prunis ſolutivum, itemque è ſucco roſarum, & è pſyllio, ejuſque generis aliis, quae cum ſero lactis, vel oxyphœnici decocto miſcentur, additâque caſſiâ, vel mannâ, vel electario lenitivo, tum etiam ſerapio ex multis confecto roſae macerationibus, ad formam miſta potionis dantur. Rhabarbarum autem, itemque myrobalana rectiùs macerantur, quàm trita ſumuntur. Sunt autem cauſae, utì videtur, duae, cur non liceat, acutâ in febri, effraenatioribus medicamentis uti: primùm, quòd haec iſta caleant, vel certè calorem corpore vehementer permoto excitent, ac, conſumptis vitae ſpiritibus, vires ſupra modum extenuent: ſecundò, quòd morbi incremento (in quo certè per has febres purgandum eſſe praecepi) ea ſint inidonea medicamenta, quae materiam morbi ex toto corpore radicitus extrahunt. Semicruda etenim ea ductum medicamenti non ſine ſummâ ſequitur naturae moleſtiâ, ac febrilium ardorum incremento. Quinetiam violentiore medicinâ interrumpitur materiae inſtituta concoctio, confuſis,

qui jam vinci, atque ſeparari à benigno ſanguine cœperant, humoribus. Id, puto, cogitavit *Avicennas*, cum ſcriberet evacuationem maturitati officere, miſceréque cum benigno malignum, quoniam hoc ipſum concoctionis caſſum moveretur. Adeò verò apparet, non niſi lenibus medicamentis in hoc morbo locum eſſe poſſe, quorum vi non omne perpurgetur corpus, ſed prima ejus regio, itemque ſecundae ea pars, que jecoris convexa, venamque Cavam, atque illi comitem arteriam majorem continet, bilioſâ colluvie exoneretur; idque non niſi in ipſo fieri debere poſtremo incremento, cum tolerabilia utcunque ſunt ſymptomata, &, quae laedere videtur, materia, tantùm non omni parte, concocta.

Ubi effervescit materia, quàm primùm purganda eſt. Atque haec quidem purgandi tempora certa ſunt, niſi materia protinus turgere cœperit, id eſt, effervefcere, ac de loco in locum mobilis rapi. Tum enim quàm primùm humor, quamvis nondum coctus, Auctore *Hippocrate*, auferri purgatione debet: idque, ne vel in partem delatus principem, lethalem ibi excitet inflammationem, vel repente, ſi venenatus eſt, naturae calorem opprimens, occîdat. Illud quoquè ſcire licet, interdum, & declinante febre, iterari purgationem poſſe, cum per imperfectam judicationem natura majorem quidem materiae partem excluſit, reliquam verò excludere potis non fuit, quae ipſa jam tum (ne pòſt iterum morbum faciat) rectè medicamento ducitur. Nam quae poſt judica-

tiones

tiones (ùt diligenter obſervat *Hippocrates*) relinquuntur in morbis, recidivas facere conſueverunt. Adeò verò demiror inconſulta complurium judicia Medicorum, ex quibus cum multi, incipiente morbo, purgent, haud pauci etiam conſiſtente, nonnulli quoquè declinante, pauciſſimi tamen ſint, qui incrementi provectiorem partem arripiant. Quaſi, certè, datâ operâ, id tempus praeterierint, quod ad hanc curationem in acutis febribus eſt aptiſſimum.

Lenitivum, quovis tempore, poteſt eſſe utile, ſi moderatè adhibetur; maximéque alvo injectum.

Porrò non loquor hactenus id medicamenti genus, quod paſſim lenitivum appellant, ſine vi, ullâve corporis turbâ, ſordes inteſtinorum expurgans. Id enim quibuſvis utile eſt, cum alvus parum reſpondet, morbi temporibus. Datur autem modò per os, modò alvo injicitur. Simpliciſſimum ejus generis propinavit *Avicennas*, ex aquâ hordeaceâ, & ſerapio acetoſo. Alii ex caſſiâ parant, vel mannâ, vel diacatholico, vel electario, utì vocant, lenitivo, vel diapruno ſimplici, cum decocto hordei, aut prunorum, aut oxyphœnici. Clyſter paratur ex malvae, lactucae, violarum, mercurialis, & hordei decocto, adjectâ caſſiâ, oleòque violaceo. Haud leve commodum acutè febricitantibus ex hujuſmodi accedit alvi ductionibus. Nam ſiccum oletum vacuatur, putredine offendens ſuâ, ardor febrilis miteſcit, corruptaeque bilis colluvies, quae juxtà eſt, eluitur. Verùm mitia planè haec eſſe debent, ſic ut alvum ſemel, aut, ad ſummum bis, non ampliùs, ſi fieri poteſt, mo-

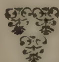
 veant.

veant. Inutilia penitus ſunt, ubi in tantam evadunt dejectionis frequentiam, ut corpus turbent, naturaeque munus, in concoquendâ materiâ, remorentur. Quem errorem indies à multis committi video, qui nullum operae pretium feciſſe ſe putant, niſi crebris illis dejectionibus, vel quotidie repetitis, ventrem acutè febricitantium ſollicitaverint; quâ in re ideo periculum vertitur, quòd virium inde contrahatur ingens imbecillitas, quae ùt ſemper aliàs, ita, in hiſce continuatis febribus, maximè reformidanda eſt.

Quaenam dies, atque hora dando Medicamento ſit opportunum.

Proximum nunc eſt, diem, horamque definire, quâ utiler dari medicamentum poſſit. In quâ re, haud levis obſervatio eſt. Nam cum, in his malis, aſſidua ſit febricitatio, neque antè ad integritatem (*ἀπυρεξίαν Graeci* dicunt) perveniatur, quàm per judicationem ſemel reſolvatur morbus: quaeri non ſine cauſâ poteſt, quae diei tempora opportuniſſima medicinae ſint. Ergo genera febrium intueri oportet continuarum, ſintne hae, vel quotidianae, vel tertianae, vel quartanae, an demum continentes, ſeu ſanguineae; idque ideo videndum eſt, ut eâ ſemper die, eâque horâ, medicamentum detur, quâ maximè ſeſe febres remittunt, quâque corpus tam integrum eſt, quàm maximè eſſe, in eo genere valetudinis, ſolet. In impetu enim febricitationis, quod datum eſt medicamen, corpus turbat, vires frangit, alvoque ſubinde, utì *Celſus* ſcribit, continetur, ac regeſtum in caput multò gravius periculum efficit. Jam itaque, ſi quotidiana urget conti-

continua, quae certè breviſſimo remittit tempore, praeſtare judicamus, principia medicinae à miteſcente febre excipi, quàm ab invaleſcente. Quòd ſi tertiana eſt continua, quae altero die lenior eſt, altero gravior, dandum medicamentum poſt graviorem eſt. Semper autem graviorem febricitationem exhibent hi dies, qui judicandi vim habent (*κρίσιμους Graeci* vocant.) Itaque tum maximè temperandum quoquè à medicamento eſt. In continuâ etiam quartanâ, duo medii dies purgationibus ſunt aptiores. Porrò, ſi ſic movetur perpetuò continens febris, ut maneat prorſus aequalis, aut ſi majore uſque impetu, ſine ullâ inclinatione creſcit, aut paulatim decreſcendo vim amittit ſuam (primam *Graeci* ὁμότονον, alteram ἐπακμαστικὸν, tertiam παρακμαστικὸν appellaverunt) arripiendum id fuerit diei tempus, quod naturâ ſuâ leviſſimum eſt. Tale matutinum eſſe conſtat, ipſo jam micante diluculo. Quòd ſi idipſum, alicujus interventu rei novae, aut morbi vitio, gravius eſt, poſt mediam noctem utiliter medicamentum datur. Meridies, ipſéque veſper (quantùm in ſe eſt) nequaquam purgationibus ſunt opportuna. Adeò ex his apparet comprehenſis omnibus, temporis praeceptum, quod intermittendum non eſt, minimè perpetuum, in rebus multùm differentibus, eſſe poſſe.

CAP. II.

Quid a Purgatione agendum, & quomodo fervor acutae Febris temperandus sit.

Post purgationem corpus refrigerandum est.

DUctâ jam sat abunde alvo, dejectionéque conquiescente, multi jusculum pulli, aut tepidum hordei decoctum, addito zaccharo, aegrotis propinant, ut scilicet intestina, transfluxu bilis siccata, humectentur, simulque tenuiores medicamenti partes, si quae fortè ductibus inhaesere communibus, eluantur. Ea res quamquam magìs necessaria violentioribus est medicinis, tamen hìc quoquè minimè contemni debet, humectationis potiùs gratiâ, quàm sumpti medicamenti, quod, in acutâ febri, leve esse debere ostendi. Insequentibus hinc diebus, donec morbus consistat, ardores imprimis febriles (quò minùs affligatur natura) mitigare refrigerio convenit, cujus usus refrigerii ab iis petetur materiis, quae vel foris incidunt, ùt aër, & quae extrinsecus corpori applicantur, vel intrò per os sumuntur, ùt cibi, atque potus, tùm alentes, tùm medicinales.

Aëre.

Aër itaque, si vel temperatus est, vel calens, refrigerandus est, humi delecto quàm maximo conclavi, quod non modò situ, ac mediocri perflatione aurae sit frigidum, sed & arte reddatur nostrâ frigidius, pavimento aquâ,

aquâ, cui miſtum ſit acetum, aſperſo, ac vitium capreolis, ſalicisque frondibus inſtrato. Manibus etiam tractari febricitantium, & vitem, & ſalicem, conducit. Turba item hominum ingredi prohibenda eſt. Ea enim domum quoquè calefacit. Nonnulli, *Galenum* ſecuti, aquam frigidam de vaſis in vaſa transfundunt, quae res ad ſomnum etiam conciliandum facit. Porrò ita refrigeratus aër, ut intrò ſpiretur, non ut in corpus incidat, quaeritur. Inſpiratus enim cordis temperat incendium: at foris in corporis incumbens habitum, meatus claudit, parumque difflari materiae febrilis per tranſpirationem ſinit. Cutem enim denſando ipſe ſibi viam, quò minùs ad viſcera penetret, praecludit. Itaque hìc ſemper vitandus aër eſt frigidiſſimus, ùt qui plus conſtipatione offendat cutis (niſi diligenter homo operimentis integatur) quàm cordis proſit refrigeratione.

Poſt aërem arte caſtigatum, quaedam etiam foris imponuntur (*ἐπιθέματα Graeci* dicunt) cordi potiſſimùm, praecordiis, atque jecinori, ubi plurimùm ſcilicet fervoris ſubeſſe deprehendetur. Accipiuntur liquores ſtillatitii, roſae, & bugloſſi, & cardui benedicti, his acetum additur roſaceum, itemque pulveratum ſantalum, corallium, margaritae, & quod ex his componitur margaritis electarium frigidum, ad haec momentum ſpodii, ac boli Armenii: tſique miſtis omnibus Epithema, quo pannus madefactus, atque imbutus, modicéque expreſſus admovetur. *Epithematis.*

vetur. Subtepidum id medicamentum esse decet, ne subito frigore meatus claudat, coactoque, atque in corpus retruso febris calore, partium incendia internarum adaugeat. Utile etiam est, post Epithemata, *Galeni* ceratum humidum, quod decimo libro *Methodi medendi* proponitur: fitque ex cerae albae lotae parte unâ, rosacei ex oleo immaturo citra salem confecti partibus tribus, aut quatuor: utrumque hoc mistum duplici in vase liquatur, factoque humido cerato, ac pòst refrigerato, miscetur paulatim in mortario tantùm aquae, quantùm in se, dum cum eâ emollitur, accipere possit. Addi etiam momentum tenuis, atque clari aceti potest. Aquam autem frigidissimam esse oportet, & ceratum quàm maximè antè refrigeratum, quod fiet, cum vas, in quo illud inest, in fontem gelidissimum demittitur.

Quando, & in quibus refrigeratio non satìs tuta est.

Scire autem licet, tutiùs semper refrigerationis quaeri beneficium intrò sumptis materiis, quàm foris admotis, maximè, cum plenum corpus nondum vel misso sanguine, vel purgatione fuit exinanitum. Facilè enim hìc materia, usu foris refrigerantium, in viscera, magno periculo, impellitur, cohibitâque transpiratione, occasio maximae putredini, maximisque febricitationibus datur. Itaque tutiùs semper haec ipsa localia, post corporis vacuationem, posteriore incrementi parte, admoventur, cum gravius subest incendium, & bona materiae pars exhausta est. Praecipuus his ipsis est locus, cum maximis,

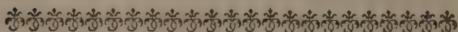
mis, ac periculum minantibus ardoribus homo peruritur, qui ardores ſat commodè, per ea, quae intrò ſumuntur, extingui nequeant, vel quia ſtomachus haec ipſa reſpuit, vel quia aegri ſumere detrectant. Eadem in corpore admodum extenuato, quoniam viſcera promptè frigido offenduntur, inutilia ſunt. Æquè etiam nocent, ubi commodus aliquis emergere ſudor incipit, maximéque per ſtatum judicatorius, qui febrem eſſet finiturus. Hic enim uſu foris refrigerantium impeditur.

Cibi, ac pocula optimè refrigerant. Utilis apprimè refrigeratio eſt, quae cibis, ac poculis quaeritur refrigerantibus, quorum materiam ſuperioribus locis propoſuimus. Maximè etiam potiones valent medicinales, quae Zulapia vocantur, ad mitigandam febris acutae flammam. Accipiuntur ſtillatitii liquores, omnium intybi generum, bugloſſi, violarum, carduique, utì nominant, benedicti: his additur oxyzaccharum, vel ſerapium acetoſum, vel violaceum, vel ex intybo factum, fiuntque potiones refrigeratoriae clariſſimae, guſtui, atque aſpectui aegrotantium gratae.

Nimia cavenda eſt refrigeratio. At meminiſſe convenit, moderationem his aliquam eſſe oportere, ne nimiâ refrigeratione vel ſtomachum offendamus, vel materiae remoremur concoctionem, ſecretionem, atque reſolutionem. Proclivius nimiae frigiditatis periculum eſt in corporibus naturâ frigidis, in ſtomacho infirmo, in ſene, in hieme, & in cœlo frigido. Vidi equidem noſtratium complures ita Zulapiis

iſtis

iſtis aſſiduè fartos, atque ſaginatos, temeritate Medicorum, alios difficillimo fuiſſe affectos ſingultu, alios, poſt curatam febrim, hydrope conſumptos, omnes certè longâ febricitatione, atque difficili fuiſſe impeditos.

CAP. III.

Quomodo gravioribus Symptomatis acutae Febris occurrendum ſit.

QUoniam naturae vis maximè ſymptomatis ſollicitatur, & in hujus imbecillitate ſummum periculum eſt, non ſine cauſâ infringere, atque coërcere iſtorum impetum ſymptomatum, quantùm fieri licet, convenit. Ea autem ferè haec ſunt. Sitis, linguae aſperitas, tuſſis, ſingultus, appetitus caninus, capitis dolor, vigilia, delirium, ſopor, animi deliquium, vacuatio aliqua praeter modum, praetérque tempus effuſa.

Sitis remedium. Sitis pellitur uſu refrigerantium, atque humectantium, quae ſuperiùs propoſui. Singulare eſt Zulapium, ac zaccharum violaceum. Conferunt etiam ſucci pomi limonii, & aurantii, addito zaccharo, itemque ſuccus medicatus è ribes, ex oxyacanthâ, & hujuſmodi. Siccata etiam pruna, fonte perfuſa, ac macerata, juvant. Illud verò ſemper ſervandum, ut ne potitet aeger, neve nimium ſiti crucietur. Quâ in re, à multis delinqui video, quorum alii indulgenter aegros

gros habent, biberéque ad voluptatem, quantùm lubet, sinunt; alii durissimi tortoris vicem exhibent, ne guttulam quidem humoris, tum, cum is necessarius est, concedentes. Prior error aegrotationem longiorem facit, alter ardoris affert incrementa, & corporis liquefactiones, ac vitae summa pericula.

Faucium, linguaeque affectuum.

Porrò si, cum bibere inutile est, fauces admodum inaruerunt, elui humore possunt. Commodéque *Erasistratum* dixisse *Celsus* refert, saepe inferiore parte humorem non requirente, os & fauces require. Sicca lingua prunis corrigitur, aquâ maceratis, atque in ore retentis. Confert os eluere aquâ per se, vel cum hordeo coctâ. Si viscido humore lingua, tanquam limo onusta, asperatur, aquae hordeaceae unciae quatuor miscentur unicae aceti mulsi, & sic os colluitur, pòst linteolo, vel spongiâ, quae hunc liquorem acceperunt, lingua repurgatur. Quòd si scabrities multa eam occupat, detergere primùm penicillo oportet, ex aquâ calidâ, ac dein psylli mucagine ungere.

Tussis.

Porrò tussis interdum sicca per acutas febres incidit, arefactis nimiùm pulmonibus. Eam humectantibus, ac refrigerantibus licet corrigere, ùt Zulapio violaceo, electario diatragacanthi frigidi, aquâ hordeaceâ, cui mistum sit saccharum, catapotiis bechicis ore retentis, & hujusmodi. Utile etiam est, pectus foris perungere oleo violaceo, adipeque gallinae, cum albâ cerâ mistis.

Singultûs.

Singultus autem modò summam sequitur cor-

corporis, maximéque ventriculi (cujus is est affectus) siccationem, ab urentissimâ contractam febri, qui certè lethalis est, & extra omnem posita medicinae opem, modò ab humore fiat acri, quo ventriculus est imbutus, contra quem casum medicamentum ex aloë factum valet. Non nunquam intemperatum sequitur Zulapiorum refrigerantium usum, quomodo affectos, inconsultâ temeritate Medicorum, complures vidimus, idque symptoma, contra omnium opinionem, vini potu sustulimus.

Appetitûs canini. Porrò appetitus, qui dicitur caninus, interdum nobis visus est per continuas febres, maximéque per inveteratas incidisse, adeò ut aegri unico subinde prandio integrum devoraverint capum. Gignitur is affectus, cum longae febris calor corpus nimiùm resolvit: quò fit, ut avidae, propter fomitis indigentiam, partes continenter alimentum trahant, cumque ejus tractionis stomachum pulsavit sensus, effraenata excitatur appetentia. Resolvens hic calor, non solùm extimis in membris, verùm etiam in ipso simul ventriculo subinde deprehenditur, ex quo is intemperanter redditur famelicus. Remedium est, corpus foris astringentibus oleis, vel lotionibus, ne nimiùm diffluat, duràsse; ac pingues, lentos, ac frigidos, succi tamen non mali, cibos sumpsisse. Efficaces esse comperi vitulinos pedes, cum semine portulacae, vel lactucae, in aquâ coctos.

Doloris in capite. Caeterùm, si caput propter febris magnitudinem, aspirantibus eò fervidis halitibus, aut

aut humoribus, dolet, post convenientes corporis exinanitiones, firmandum, ac temperandum est perfusione oxyrrhodini, vel olei crudi, cui incoctus sit polygoni succus. Fronti etiam haec ista panno excepta applicantur, sciréque licet, actu quoquè frigida ea esse debere, maximè per aestatem: Hieme tepida esse licet, utique, si mitior subest febris. Inter haec tempora avertere impetum humorum convenit, clysteribus, vinculis, ac frictionibus infernarum partium, quantùm per febrem licet, idoneis. Si corruptus in ventriculo humor dolorem capitis vel creat, vel auget, citâ vomitione expellendus est. Quòd si ex succorum multitudine, aliisve de causis, dolor in caput incidit, ejus protinus cognoscenda, tollendáque occasio est. Nulla verò curatio capiti debetur, quod, propter instantem judicationem permotis ad excretionem humoribus, dolet. Id enim salubre potiùs signum, quàm symptoma fuerit reputandum, estque inseparabilis nota fluxuri per judicationem è naribus sanguinis, aut vomitionis futurae.

Haud leve taedium à vigiliâ febricitantibus oritur. Nam, resolutis spiritibus, vires ea consumit, tandemque inquietudinem, delirium, vitaeque periculum affert. Sequitur autem vehementem cerebri siccitatem à flavae bilis contractam vaporibus. Itaque iis rebus corrigitur, quae simul humectent, atque frigefaciant. Inter has res pulticula est hordeacea, seu Ptisana non colata, adjectis seminibus refrigerantibus, tùm majoribus *Vigiliae.*

(ùt vocant) tùm minoribus. Non saepe autem cubituris, ubi pertinax vigilia insaniam minatur, serapium damus ex albo factum papavere. Quidam ad hanc rem haud incommode tempora, frontem, nares, & interdum pedes quoquè oleo nymphaeae, vel unguento, quod ex populo fit, imbuunt. Alii papaveris laevigant capita, mistáque cum pane, ac rosaceo, fronti applicant. Nonnulli hyoscyami, atque menthae illitis succis somnum provocant. Verùm scire licet, hujusmodi soporiferis cautiùs utendum esse, maximè, si caput naturaliter imbecillum est, aut humore intus aliquo, qui subinde distillet, grave. Tutiùs alii decoctis quibusdam refrigerantium rerum brachia, atque pedes lavant, eâque re somnum conciliari posse contendunt; verùm haec ista sunto subtepida, ne ascititio calore fervidum incendio corpus turbent, inflammentque. Magnas vires contra vigiliam aër cubiculi refrigeratus habet. Id fit sole excluso, ipsoque pavimento aspergine oxycrati, aut aquae rosaceae, cui mistum sit acetum, refrigerato. Quin etiam frondibus salicis, aut vitis, aut nymphaeae, area insternitur, eademque utiliter manibus tractantur aegrotantium, & per omnem lectuli partem sparguntur. Sonitus etiam scaturientis fontis, si quis commodo loco esse possit, itemque fusae perpetuo supra pelvim undae propensiorem hominem ad somnum reddunt. Non alienum etiam est, crura manusque vinculo aliquantisper excipere, colloquioque amicorum,

rum, ac mediocri ſtrepitu vigilem aegrum diſtinere: idque eo tempore facere, quo maximè dormire is, & ſolet, & cupit, ac dehinc, ſubitò reſolutis vinculis, ſublatâque luce, altiſſimae eum quieti relinquere, ac ſic dormire ſinere.

Porrò delirium (quod ferè pertinax antecedit vigilia) ſi per acutam febrem oritur, grave eſt, praecipuè, cum diutiùs id immoratur. Avertere ad inferiora bilioſos halitus, atque humores caput tùm occupantes, tùm petentes oportet, perfrictis ſubinde pedibus, & cucurbitulis primùm ſupra nates, dein ſupra ſcapulas defixis, maximè autem injecto clyſterio, quod libram accepit decocti lactucae, violarum, mercurialis, althaeae, hordei, ſeminumque frigidorum, uti vocant, majorum, adjectâ caſſiae unciâ, diapruni ſolutivi drachmis admiſtis, quinque, aut ſex, itemqué olei violacei unciis tribus, ſaliſque ſcriptulis duobus. Jam verò id delirii genus, quod ſub judicationem, vel per ipſam incidit, ſequens nimirum materiae mox exiturae permotionem, nullâ curatione ſollicitandum eſt, utpote ſuâpte ſponte poſt abſolutam vacuationem deſiturum. *Delirii.*

Graviſſimum eſt, in acutâ febre, ſoporem delirio ſuccedere, in quo caſu vix ullum auxilii genus efficax deprehenditur. Quidam hìc, magnâ temeritate, ad validas properant purgationes, quae imbecillam vim prorſus dejiciunt. Itaque fit, ut jure dicatur homo medicamento periiſſe, quem pòſt paulò tollere morbus debebat. Alii gallinaceos pul- *Soporis.*

los, per medium diſſectos, capiti à vitâ calentes admovent. Quod utique remedium nequaquam rejicerem, niſi plùs trahere materiae in caput, quàm ex eo reſolvere videretur. Rectiùs (me judice) hi pulli plantis ſubduntur pedum: quoniam ſic efficaciter trahendo materiam à parte ſuperiore revellunt. Itaque poſſunt ea etiam omnia tentari, quae adverſùs dolorem capitis, cauſâ averſionis, ſuprà propoſui.

Animi defectionis. Nunc de animi defectione dicam, quae nunquam ſine gravi metu incidit, maximè, ſi immoderatam ſecuta eſt vacuationem. Tum vinum, aquâ frigidâ dilutum, dari poteſt, niſi ſi vel nimius ex febre ſubeſt calor, vel ingens urget capitis dolor, vel delirium, vel aliqua viſcerum inflammatio internorum. Itaque tum quoquè odorari vinum aeger poteſt, bibere non poteſt. Frigida quoquè aqua utiliter in vultum ſpargitur, itemque nares, ac aures manibus velluntur; os denique ventriculi perfricatur, ac vomitus inſertis in gulam digitis, vel pennis cietur. Vinciri autem manus debent, ſi quid inferiore parte corporis praeter modum effunditur, aut pedes, ſi ſuperiore. Cum ſanguis è naribus nimiùm fluens animi defectum intulit, vel cita alvus, vel copioſus ſudor, ea conferenda praeſidia ſunt, quae mox, ubi de intemperatis agetur vacuationibus, proponam. Interdum impetente, atque rodente ſtomachum bile, deficere anima incipit: quod ſymptoma haud juxtà grave eſt. Ejecto enim humore, protinus homo ad ſe redit.

redit. Ergo oleum aquae miſcere convenit, eoque affatim hauſto, vomere. Huic etiam intinctus digitus, & in gulam datus, vomitum, qui, ſumpto hydrelaeo, non ſequitur, ciet. Poſt haec, ſi ſtomachus admodum manet imbecillus, corroborandus eſt, micâ panis devoratâ, quae mali punici ſucco ſit imbuta, itemque foris admoto cataplaſmate, quod ex palmulis, oleoque cotoneorum conficitur, cui ſuccus etiam intybi, cucurbitae, uvarumque acerbarum addi poteſt, ſi aeſtu aliquo praecipuo ſtomachus uritur. Porrò, ubi ita maligna eſt febris, ut animi inferat crebram defectionem, multáque extremorum frigora, validis uti oportet frictionibus, atque vinculis, hominemque nequaquam multùm dormire ſinere, nec cibo repleri. Cum ingens propter febris ardorem ſiccitas defectum animi attulit, protinus afferendum humidum, frigidum, coctuque facile, ac ſaepius paucum alimentum: quod quanquam mitioribus temporibus tutiùs datur, ita tamen, re cogente, mediis etiam febris ardoribus dari poteſt. Utile quoquè fuerit, frigidam tùm inſpergere, tùm potui dare, itemque aegrum ventilabro reficere, atque aurae exponere.

Sanguinis fluxûs praeter tempus, ac modum.

Nunc de vacuationibus agendum eſt, quae intempeſtivè, ac praeter modum incidunt, meritoque ſiſti, ne naturae perdant vires, debent. Ac primùm quidem, ſi ſanguis è naribus fertur, non judicatoriè, ſed propter ingentem ſuccorum ebullitionem, cucurbitulae, averſionis cauſâ, oppoſitis corporis

locis ſunt affigendae. Crura item pluribus, ac valentioribus vinculis ſtringenda, homoque collocandus eſt rectus atque ſublimis. Cervices quoquè, proximaſque iis partes circumdare linteis oportet, oxycrato, aut ſolâ frigidâ imbutis aquâ. Id quod tunc minùs licenter faciundum eſt, cum imbecillitas capitis, vel deſtillatio, vel angina metum facit. Utiliter intra nares attrahitur áqua frigidiſſima, itemque ſempervivi ſuccus, aut hyoſcyami, cui miſtus ſit bolus Armenius, aliuſve, qui admodum aſtringat, pulvis; ùt qui ex balauſtio fit, acaciâ, cortice mali punici, hypocyſtide, & hujuſmodi. Ad eandem rem quidam ſucco ſtercoris aſinini, aut ipſo pulverato ſtercore, cum ſanguine draconis utuntur. Caeterùm intrò ſumenda ſunt, quae ſanguinem ferventem refrigerio temperent, eumque moderatâ quâdam inſpiſſatione, ne ita ſit fluxilis, cogant. Quales lactucae ſunt coctae, itemque ex hordeo ſorbitiones, quibus violae, ſemináque lactucae incocta ſint. Serapium autem violaceum, cum ſucco lactucae, ac portulacae ſumptum juvat.

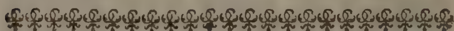
Vomitûs. Proximum eſt de vomitu dicere, qui, niſi judicatorius ſit, ſaepe reprimi debet, ac tum maximè, cum, propter ventriculi imbecillitatem, continenter eò bilis influit. Corroborare itaque hanc partem, poſt rejectum humorem, convenit, uſu aſtringentium, tùm foris, tùm intus adhibitorum, itemque corruptam bilem, ſubdito ſubinde clyſtere, in alvum avertere. Quòd ſi humor aliquis in

in ventriculo gignitur, vomitumque crebrum facit, primùm is expellendus est, epotâ aquâ tepidâ cum serapio acetoso, dein ventriculi vitium idoneis materiis corrigendum.

Jam etiam fluens praeter modum alvus multùm incommoda febricitantibus esse solet. Crebro enim desessu, multâque inanitione vires consumuntur. Quin etiam vigiliae comitantur, lethaliáque interdum tormina, exulcerante tunicas intestinorum bile. Sistere hanc fluxionem, si neque temperata sit, neque judicatoria, convenit, aquâ hordeaceâ, in quâ candens ferrum extinctum sit, ac pòst decocta sit pyrola, intybus, plantago, myrtus, aut hujusmodi. Inutilia sunt omnia pinguia, atque acida, ipsumque in primis acetum. Aër etiam cubiculi plurimùm refrigeratus nocet. *Dejectionis.*

Persaepe copiosus sudor, qui judicatorius non est, peracutè febricitantes magnâ virium jacturâ lacessit, ideoque modis omnibus is est comprimendus. Primùm densare, ac refrigerare extimum corpus oportet cubiculi aëre refrigerato, virgultis salicis, vitium capreolis, ac rosis humo, quae oxycrato madeat, instratis. Perungere quoquè oleo corpus, ex myrto, aut salice, aut rosis facto confert. Quae ungi debent loca, haec sunt, frons, tempora, arteriae juxta carpum manûs, spina dorsalis. Cum verò effraenata sudatio istis invicta remediis persistit: *Avicennas* etiam nivem extremis admovere membris non dubitavit. Nos easdem partes frigido fonte perfundimus, aut in eo ipso *Sudoris.*

diu teneri deberi praecipimus. Abstergere autem saepius sudorem prorsus inutile est, inde enim is ipse magìs fit copiosus. Nullus, qui judicatorius sit sudor, sistendus est, nisi immoderatè fluens vires exhauriat aegrotantis, ex quo animi deliquia consequantur. Qui per principia febrium acutarum venit, quamquam est illaudatus, nequaquam tamen comprimi debet. Copiam enim sequitur materiae, cujus si, propter stipatam cutem, prohiberetur difflatio, majoris putredinis ansam daret.

CAP. IV.

Quae Victûs ratio per Incrementum Continuae Febris servanda sit.

Ut vigor morbi sustineri possit, in incremento victus liberalior rectè datur.

PAulò liberalior victus incremento febris acutae, quàm principio convenit. Nam viribus prospicere maturè oportet, ad summum morbi sustinendum vigorem, judicialibus notis, atque symptomatis gravem, cui vigori cibus est omnis inimicus; qui ideo rectè increscenti morbo tribuitur, quoniam tum symptomata haud ita gravia sunt, ùt in statu, neque tanta adest virium facultas, vel materiae cruditas, vel plenitudo, quanta in principio. Siquidem alimentum haec omnia recusant, Symptomata (nisi cum evidenti virium periculo saeviant) materiae cruditas, vel repletio, virium per morbos robur.

robur. Symptomata ſtatui aſſunt: reliqua principio. Itaque commodè dixit *Hippocrates:* Ubi morbi conſiſtunt, graviſſima eſſe omnia: ideoque tum ſubtrahi cibum oportere. Itidemque *Celſus* principia ſcripſit morborum famem, ac ſitim deſiderare. At verò incrementum, quia notam evidentis exhibet concoctionis, neque corpus aequè praeſtat plenum, utpote miſſo ſanguine per initia vacuatum, neque prorſus ſymptomatis afflictum, ſummo jure liberaliorem cibum admittit. Quò fit etiam, ut cum principio abſtinentia convenit, hìc pocula rectè dentur: ubi illic pocula, hìc tenues ſorbitiones: ubi illic tenues, hìc utiles ſint craſſae. Meminiſſe tamen convenit, ſub hâc craſſiuſculâ victûs ratione, partiri ſaepius cibum exiguum in multas vices oportere, ut ne is ipſe, ſemel datus, naturam acutiſſimo afflictam morbo gravet. Id quod prudenter monuit *Avicennas*, noxae illius craſſiuſculi victûs ſuccurrendum eſſe partitione, ita nimirum naturam meliùs tolerare. Scire autem licet, eò ſemper magìs extenuari cibum debere, quò propiùs acceditur ad ſtatum, occaſione ſymptomatum alimenta reſpuentium, quae ſymptomata, increſcente ad vigorem morbo, ſemper creſcunt.

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

SECTIO TERTIA,

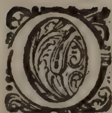
Quæ earum complectitur Statum.

CAP. I.

De Vacuationibus Judicatoriis.

In statu Febris, adjuvanda est natura; attendendum autem, quibus ea viis morbum expellere moliatur.

MNIBUS, ita utì praecepi, diligenter per febris principium, incrementumque provisis, ubi ad statum ventum est, videre imprimis oportet, quibus natura viis corruptum humorem pellere instituat, eamque convenit parum firmam juvare. Neque verò reclamat, quod *Hippocrates* scribit. Quae judicantur, vel judicata sunt integrè, ea nullis medicamentis, aliisve irritationibus lacessenda, sed sinenda esse. Scilicet hìc non

non lacessimus, sed quò materia vergit, eò leniter impellimus, laborantique naturae tamquam manus auxiliares damus, rebus usi moderatioribus, nec quidquam naturae opus, more purgantium medicamentorum, turbantibus. Ut enim naturam rectè omnia per se absolventem attingere necesse non est, ita fas est, laborantem, conatuque vacuantem difficiliore adjutare; id quod in nostro potissimùm cœlo observandum est frigidiore, sub quo judicationes lentiùs, imperfectiúsque procedunt.

Quomodo sanguinis è naribus fluxus promoveri possit; ejusque profluxuri signa.

Ergo etiam si profluxurus è naribus est Sanguis, id quod interdum fit, promovere hunc, setis intra nares datis, licet. Fluxuri Sanguinis hae notae sunt. Quidam veluti splendores obversari visui incipiunt, cum oculorum quâdam hebetudine, atque lacrymis. Ipsae quoquè malae, atque nares rubent, auresque obsurdescunt: hypochondria sine dolore intenduntur: spiritus difficulter trahi repentè incipit: caputque insolito, pulsante, atque distendente affectum dolore, exardescit. Nares quoquè, sanguine jamjam fluxuro, pruriunt. Frequens est haec vacuatio viscerum inflammationibus internorum, febribus autem simplicibus non item.

Quomodo Vomitus provocandus est; quaeque eum antecedunt signa.

Porrò, si Vomitu materia excludi velle videtur, isque haud promptè sequitur, provocandus etiam est, atque incitandus, pingui digito intra gulam dato, aut certè hordei epoto decocto, quod olei, atque serapii acetosi bonam partem accepit. Inutilia sunt effraenata vomitoria, quoniam ventriculum labe-

labefactant, nimiâque corporis agitatione mobilem humorem inflammant, atque febrem augent. Vomitionem haec antecedunt: Stomachi morſus: capitis dolor: vertigo: tenebroſa oculis objecta ſimulacra: nauſea: labii inferioris tremor, ſaliva multa, tenuiſque ex ore defluens.

Quomodo Urinae cieri poſſint; & purgationis per Veſicam futurae Signa.

Ubi cum Urinis materia morbi effluet (id quod per continuas febres interdum incidit) medicamentis has cientibus utendum eſt. Longi enim hi, anguſtioreſque itineris ductus omnino opem hanc Urinariam poſtulant. Quapropter potui datur calens hordei decoctum, cui ſemina incocta ſunt melonum, & petroſelini radix. Purgari autem incipere humorem per veſicam, ex eo conſtat, quòd caeterarum corporis vacuationum judicia nulla ſint, ſola autem ſaepius reddi urina multa, craſſáque cernitur.

Si per dejectionem Criſis fit, à medicamentis temperandum eſt.

Caeterùm ſi in alvum propenſus humor dejectione reddi cœpit, temperandum profectò ab omni medicamento purgante eſt; primùm, quòd id adeò neceſſarium non ſit, quoniam haec itinera inteſtinorum ita latè patent, ut commodè his perpurgari materia ſponte naturae poſſit: dein, quia *Hippocrates* quoquè praecepit, per acutae febris vigorem, penitus à medicationibus eſſe temperandum, ut quae vi, atque calore, tùm proprio, tùm eo, quem propter corporis excitant turbationem, hominem debilitant, incenduntque. Quin etiam, per medicamentum incitatâ nimium vacuatione, probos etiam exire ſuccos contingit, diſſiparique

que praeter modum ſpiritus vitales, quâ ex re quantùm periculi ſit, ſatìs apparet, utique in eo corpore, quod aſſiduo, acutiſſimoque exercitum morbo, vix vires conſervavit ſuas. Ut ne dicam interea metum lethalium torminum (*δυσεντερίας Graeci* vocant) quae ex medicamento, in ventrem bilioſum fluentem dato, haud difficillimè naſci conſuevere. Adeò verò conſtat, ut nunquam per vigorem febris acutae, ita minimè perfluente etiam jam tùm alvo, medicamentorum dari potiones licere. Quòd ſi parum ſufficienter (quod ſaepe ſub noſtri cœli incidit tractu) natura humorem excluſit, id quidem non in ſtatu, ſed ipſâ in declinatione, corrigi purgationibus debet.

Sudorum imminentium ſigna; & quomodo promovendi ſint, & coërcendi.

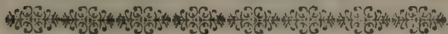
Nunc de judicatoriis Sudoribus dicam, qui cunctis febribus, ac praecipuè acutis ſunt propriiſſimi. Hos jamjam imminentes aliquis antecedit rigor, nunquam antè per totum animadverſus morbum. Simul etiam tum veſica, atque alvus parum reddunt: ipſaque increſcens febricitatio delirium ingens movet. Ad haec extimae corporis partes magìs calent, magiſque rubent, & ex his calidus, & inſolitus quidam vapor emergit. Ipſe arteriarum pulſus undoſus eſt, & inſigniter mollis. Sudores autem jam ortos tantiſper excipere, donec ſat multi promanaverint, convenit, & promovere etiam parum fluentes fotu tegumentorum mediocri, calido clyſtere, quiete, ipſoque, ſi fieri poteſt, ſomno. Eoſdem etiam, ſi ſubinde tepefacto linteo abſterges, adjuvas. Alius enim alium

alium abſterſus provocat. Si nimius Sudor eſt, protinus cohibendus eſt, ne periculum incidat animi deficientis. Itaque corpus, operimentis partim demtis, partim ſublevatis, exoneratur, reficiturque ad mediocris refrigerii temperamentum. Nudare quoquè brachia, ac pedes utile eſt, totumque cubile ſuſpenſis vitis, aut ſalicis frondibus adornare; ac modis omnibus, utì ſuperiùs praecepi, aërem aegro circumfuſum frigidiorum facere. Facies quoquè rectè permadeſcit ſpongiâ poſcae plenâ; inutile eſt Sudorem ſaepius abſtergere: relictus enim, ac foris in cute refrigeratus, ejus obſtruit ſpiracula; exitumque ſecuturi novi Sudoris impedit. Cibus autem tum aegro detur ſiccior, viteturque potio multa, & creber clyſteriorum uſus. Et quidem, ſi vires permittunt, geſtari etiam homo in loco ſubfrigido poteſt.

Quid agendum ſit poſt Criſin. Finitis Sudationibus, ubi jam venae penitus conquieverunt, integerque ſine febre redditus homo eſt, aut tantùm ſanè, quantùm minimùm poteſt, febricitat, refici alimento humido, boni ſucci, ac mediocris materiae debet, atque hinc duabus, tribuſve interpoſitis horis, ſomno ſe dare. Sunt nempe haec efficaciſſima contractae ariditatis remedia, & debilium adjumenta virium, quae ſub aſſiduâ aegrotatione afflictae, ac pœne oppreſſae fuere. Quae etiam praeceptio, poſt alias judicatorias inanitiones, ſervanda eſt.

Quid agendum, ſi nulla ſit Criſis. Porrò, ùt optatiſſimum eſt, haec genera vacuationum ex voto incipere, atque abſolvi:

ſolvi : ita non uſquequaquè perpetuum eſt. Natura enim, etſi humorem concoctione vicit, haud aequè tamen facilè expellit. Concoctio namque multo perficitur tempore : expulſio, breviſſimo; unde fit, ut quae illic vis hominis valuit, hìc laboret, adjumentumque, tamquam exordium vacuationis, arte praeſtitum noſtrâ, requirat. Id adjumentum in aquâ poſitum eſt frigidâ, maximè ad vomitûs, dejectionis, atque ſudoris provocationem. Quae res quomodo fiat, jam nunc proponetur.

CAP. II.

De Aquae frigidae potione.

Varii in exhibendâ Frigidâ errores recenſentur.

VEntum nunc eſt ad frigidae poculum, quod quidem *Galenus* alterum eſſe ſcripſit ex praecipuis continentium febrium remediis. Id alii aliis modis, atque temporibus exhibent, nec parum multi ex toto praetereunt. Quid quiſque erraverit, & quis verus ſit Frigidae bibendae uſus, proponam. *Avicennas* adverſus ſitim, ac materiae bilioſae concoctionem, continenter eſſe bibendam frigidam, toto morbi decurſu, jubet. Id jure, ùt vanum, nobis licet repudiare. Cruda enim aqua maturationi officit humorum, ideoque non rectè dari, niſi in ſtatu, qui abſolutam exhibet concoctionem, poteſt. Alii in ipſo quoquè modo exhibendi, non ſolùm

solùm in tempore peccant. Scilicet paucis saepe portionibus aquam potui dant: vim nimirum frigidi fontis, ne quid is intus laedat, veriti. Nae isti hâc re parum proficiunt in temperandâ febris acutae flammâ; quin potius eam accendunt, superatâ aquâ caloribus, & in horum, ut sic dixerim, conversâ alimentum. Neque enim sine causâ *Hippocrates* dixit, in corporibus calore aestuantibus bilescere aquam solere, ac majorem sitim facere. Quae profectò res eò est proclivior, quò paucior aqua maximis ignibus faciliùs superatur. Timidiores his sunt, qui aquam omnem rejiciunt (ψυχροφόβους *Galenus* vocat) cruditatem horrentes, ac principum offensam viscerum. Primùm, hi ingrati esse in rerum videntur naturam, quae efficax, quod ipsi praetereunt, remedium adversus humanae vitae inimicissimum morbum suppeditavit. Dein, inepte meticulosi sunt, quoniam parum vident, nihil laesionis ab aquâ oriri frigidâ visceribus posse, ceù maximo occupatis ardore, qui vim frigidi aequet elementi, aut certè ita ab eo vincatur, ut hujus tamen robur, facultatemque refrigerandi simul fregerit; neque tam victus esse à gelidâ aquâ dicatur, quàm simul cum eâ, dum contrariis pugnabatur viribus, concidisse, atque perîsse.

Refelluntur aliquae in eâdem re Authorum opiniones.

Quoniam ergo salutare illud aquae frigidae praesidium negligendum per acutas febres non est, certumque videtur *Galeni* placitum, duo in his morbis esse maxima remedia, missionem sanguinis, & aquae frigidae

gidae potum; tùm etiam, ſanguine per initia non miſſo, quia unicum, quod reſtet, auxilium in aquâ is Auctor ponit frigidâ, operae pretium me facturum putavi, ſi ejus legitimum uſum, atque effectum omnem proponerem. Aqua, frigida eſt, atque humida, partiumque craſſarum. Ea itaque, cum intrò ſumitur, difficulter concoquitur, diuque in ventre, antequam per corpus digeratur, inhaereſcit. Quare neque incîdit quidquam, neque terget, ſed neque alvum ducit, neque urinam ciet, aut tranſpirationem, quae per cutem fit, impellit. Haec cum aqua habeat, videtur profectò pro materiâ concoquendâ dari nunquam poſſe; adeoque nullum locum, incipientibus, increſcentibuſque febribus, habere. Neque enim refrigerii cauſâ (ſi non ob materiae concoctionem) tum rectè frigida datur; quoniam hic refrigerationis fructus meliùs ab iis petitur rebus, quae ſimul refrigerent, ſimul incîdant, ac meatus abſtergendo aperiant, quales ſuperioribus locis propoſui. Quin etiam ne refrigerare quidem aqua, exiguis data portionibus, poteſt, ùt quae protinus à calore vincitur, & in ejus tum vertitur fomitem. At verò affatim ſaepe multum frigidi fontis, comprehenſis temporibus, aliquis infundet, & ſic calorem febris ſuperabit. Nae ille parum intelligit, qualecumque forſan refrigerium viſceribus ſeſe praeſtare: verùm materiam morbi incraſſando, atque intus includendo, longè facere concoctioni rebelliorem, itemque meatus, quibus ea tandem vacuari debeat,

obſtruere; ad haec, urinas, dejectiones, atque corporis cœca ſpiracula aſtringere, totum denique morbum, inductâ cruditate, pejorem, longioremque facere. Rectè enim *Hippocrates* judicavit, tardam morbi ſolutionem lentis concoctionibus ſignificari. Itaque mirum non eſt, in exitii diſcrimine verſari eum, qui diu, aſſiduéque ab atroci morbo pulſatur. Et quanquam, propter pollentes vires, interdum febris non occîdit, ſed utcunque forſan ſegneſcit, longa tamen, dubiáque aegrotationis taedia, quae vel ad quadrageſimum etiam durent diem, acquirit. Quò magìs improbanda eſt *Razis* ſententia, qui numquam deſiſtere debere aegrum ab uſu aquae frigidae ſcribit, eamque bibendi licentiam, quamquam judicationes remorantem, longè tamen cenſet eſſe abſtinentiâ tutiorem. Id verò ſeſe experimento ait comperiſſe, plures ſervatos eſſe qui biberint, quàm qui abſtinuerint. Ego verò haud tanti puto *Arabis* experimentum, exemplis nixum parum fidis, quanti duco *Hippocratis*, *Galeni*, *Æginetae*, *Ætii*, *Tralliani*, *Celſi*, ſimiliumque virorum, ratione, veroque uſu comprobatam ſententiam. Omittere, inquit idem *Razes*, extinctionem, eſt proculdubio ſinere aegrum ad mortem tendere. Atqui, ô bone, ea extinctio tutiùs per ea perficitur, quae praeter quàm quòd efficaciter refrigerant, ad materiae faciunt etiam concoctionem, inciſione, atque abſterſione, quarum utraque frigidae aquae deeſt. Jam verò ſaepius haec ipſa per totum

tum morbum ſumpta Frigida, non ſolùm maturationi officit materiae, verùm etiam ita naturae ſit familiaris, ut in vigore minùs efficaciter agere poſſit; cum, utì mox oſtendetur, liberaliter potari, ut humorem impellat ad excretionem, debeat. At enim, dicet aliquis, ingeſtâ affatim aquâ ſudores moveri poſſe, vel incipiente etiam, increſcentéve febre: pulſo nimirum verſus extrema corporis, propter frigidae occurrentis impetum, calore, ejuſque ſubjectâ ſimul ſequente materiâ. Atqui id cogere penitus eſt naturam invitam ad humoris expulſionem nondum cocti, aut ſeparati. Quae res, ut longè abeſt ab ejuſdem inſtituto naturae (quae ſuâpte ſponte nunquam quidquam, niſi concoxerit, movet) ita adeò non reſpondebit, ut contrà potiùs cuncta ſiſti contingat corporis effluvia, cœptamque tardari concoctionem, atque univerſum denique naturae opus interturbari.

Danda eſt in ipſo vigore morbi frigida.

Quid ergo? Quibus demum febris continuae temporibus, & in quem finem propinanda frigida aqua eſt? Id verò jam nunc ſic expediam, ut doctis hominibus debeam, niſi fallor, videri ſatisfeciſſe. Quoniam cruditatem Frigida adauget, principio, incrementoque febrium inutilis eſt. Nam, iis temporibus, nondum abſoluta maturitas humori acceſſit. Sed ne declinatio quidem exigere Frigidam ullo jure poteſt, cum morbi exhauſta eſt materia, ac viſcera, aegritudine debilia, neque ingentibus ampliùs affecta, munitáque ardoribus, frigidi fontis occurſu

haud difficillimè laeduntur. Itaque unicum ſupereſt, quo dari utiliter aqua poſſit, vigoris tempus, non quidem cauſâ concoctionis promovendae, quae tum abſoluta eſt, &, ut minimè ſit, juvari tamen à Frigidâ nequit; ſed ut haec ipſa Frigida principium faciat alicujus judicatoriae vacuationis, cùm vomitûs, atque dejectionis, tùm maximè ſudoris.

Ut concocta materia excerni poſſet.

Quod ſi ita ſit, videtur profectò tum danda aqua eſſe, cum maximè materia concocta eſt, in ipſo ſcilicet aegritudinis ſtatu: minimè autem, vel principio, vel incremento convenire, quòd tum nequaquam tutò pelli humor (quoniam concoctione caret) vel à naturâ, vel ab arte poſſit. In exhibendâ, inquit *Ætius*, Frigidâ, cavere principium, atque incrementum febris oportet, ſed totius morbi, particulariſque exacerbationis vigorem deligere. Siquidem eum vigoris articulum judico Frigidae idoneum potandae, qui febrem, ebullitionem, ſitim, inquietudinem, cordis, arteriarumque pulſationem, omnia exhibet vehementiſſima. Ita enim minùs laeduntur frigido viſcera, & acrior fit inter febrem, aquamque gelidam pugna; unde certior, pleniorque pòſt inſequitur vacuatio. Ergo etiam quò haec iſta fiant feliciùs, atque impenſiùs, provocare etiam bibendi cupiditatem oportet, ut, cùm aeger admodum exarſerit, avidusque oſtenſum pellucido in vaſe fontem concupiverit, eo primùm aliquantiſper denegato, donec anhelus toto corpore, totoque animo in

aquam

aquam inhiaverit, tandem, quantùm haurire fontis volet, permittatur, ad ipſam uſque ſatietatem. Poſt haec, ſi venter fluere cœpit, aut vomitus erumpere, excipere convenit. Dein, ſtragülis diligenter intecto corpore, ſudor oritur, qui ſemper, donec abunde fluxerit, abſtergendus eſt.

Ratio, cur Frigida vacuationes promoveat.

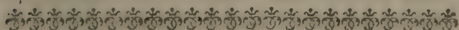
Jam autem quae ratio ſit vacuationis hujus, à gelido fonte introductae, dicere non alienum eſt. Cum febris vigorem adepta eſt ſuum, ſicuti materia, quae laedit, concocta eſt, ita ſymptomata ſunt graviſſima. Vehementes dico corporis exuſtiones, capitis dolores, ſites, vigilias, deliria, inquietudines, & hujuſmodi. His aerumnis ſupra modum afflicta natura pulſatur, atque diſtrahitur, adeò ut ſubinde non commodè auſpicari judicationem poſſit. Quin etiam interdum hujuſmodi ſuccumbit aſſultibus, cum viſcera caloribus uſta immodicis, munus, roburque amittunt ſuum: ipſéque furens humor mobilis, atque ad vacuationem paratus, cum dirigi ad commodum exitum à naturâ, tot, tantiſque ſymptomatis exercitâ, ac paene victâ, haud ſatìs commodè poteſt, impetum ſaepe in principem partem facit, ac mortis cauſam praebet. Ut eo quoquè nomine *Hippocrates* judicaverit, in morbis acutis, non eſſe omnino certas ſalutis, vel exitii notas. Ergo etiam, ut hujuſmodi pravos humoris cocti, & ad exeundum parati, impetus praecaveamus, ſimul, ut undique afflictae naturae, dato bonae vacuationis exordio, ſalutarem opem praeſtemus, utile

 fue-

fuerit frigidissimum fontem maximâ copiâ ingerere, cujus appulsu haec oriuntur commoda. Viscera ardentissimae febris tosta caloribus, temperamentum refrigerii sine noxâ accipiunt, eoque modo nativus solidarum partium calor, recreatus novis jam quibusdam viribus, peccantem humorem aggreditur ad expellendum.. Quâ re accidit, ut protinus is humor, jam tum coctus, & evacuationi opportunus, vomitu, vel alvi dejectione, maximéque sudationibus affatim excludatur. Ad quem naturae motum haud parum etiam juvat Frigidae vis, quae naturaliter calorem pellit, fugatque. *Avicennas*, etsi haec ipsa parum intellexit, usu tamen comperit certo, scripsitque, frigidam aquam, consentientibus reliquis, rem optimam adversus has febres esse: eamque saepe ad materiae expulsionem juvare, cum solutione, ùt ejus loquitur interpres, naturae per vomitum, alvi ductionem, aut sudores. Scire autem licet, modò aliam, atque aliam vacuationem solam, modò duas, & non raró omnes simùl contingere. Vomitum dico, dejectionem, sudores. Curavi equidem hâc viâ aegros haud sanè paucos, qui, cum ad statum pervenissent continuae febris, ac summâ siti, summisque ardoribus afflictarentur, rogati biberéne cupiant, ostensum (quò crescerent bibendi desideria) fontem, ipsi in lympham intentissimi, ubi semel, atque iterum, ad libras *tres*, *quatuorve*, avidè hausissent, paulò post dejicere, vel evomere cœperunt flavissimam cum epotâ aquâ bilem.

Post

Poſt quae reclinati, ac probè operti, mox uberrimis ſudoribus, totas noctes, vel etiam altiſſimè dormientes, defluxerunt, quibus finitis, omnem in poſterum amiſerunt febricitationem. Adeò verò apparet, frigidam aquam, ùt potum medicinalem, ſemel dari oportere, non item, ùt *Arabes* profitentur, tùm adverſus ſitim, tùm ad bilis concoctionem, quotidianae vice potionis, frequenter ſumi licere.

CAP. III.

Quae obſervationes bibentibus Frigidam ſint neceſſariae.

FRigidam dare acutè febricitantibus, paene vulgatum eſt: verùm commodis id temporibus, & corporibus, & modis dare, haud juxta proclive. Magni ea operis res eſt, ſummamque poſtulat obſervationem. Bibiturus itaque frigidam, non antè id facere poteſt, quàm ipſa febris, concocto humore, vacuationique idoneo, ad ſtatum acceſſerit ſuum: jamque ipſe homo, maximis affectus caloribus, ſummâque ſiti, die judicatorio, ſummum febricitationis impetum experitur. Scilicet tum maximè à naturâ oppugnatur humor, ſollicitaturque ad excretionem, quem naturae conatum ipſa adjutans Frigida vacuationis felicis dat principium. Minimè etiam per haec tempora

Frigidae vis, ut ne quid intus laedat, metuenda eſt: viſceribus nimirum febrili ardore exaeſtuantibus, qui ardor, tanquam propugnaculum, contrario occurrens elemento, impetum ejus omnem debilitat. Quantùm enim, inquit *Galenus*, calor à frigore patitur refrigeratus, tantùm rurſus calefaciendo in ipſum agit. Jam verò eâ copiâ bibi aqua debet, quâ potis ſit calorem febris ſuperare, materiamque morbi, unà cum naturae ope, extra corpus fugare, atque propellere. Itaque iterare etiam, eo tempore, Frigidae hauſtum licet, atque aegrum, ùt *Galenus* docet, quantùm libet, potare ſinere, donec notam exhibeat veriſimilem alicujus futurae vacuationis. Si minus ejus, quàm oportuit, bibitur, calore id vincitur febrili, & ad morbum addit. Sin vero plus juſto ſumitur, labefactat nimio refrigerio, tùm ventriculum, tùm jecur. Quare moderari ejus modum oportet, prout corpus eſt, & morbi magnitudo. Scilicet cujuſque menſura remedii, quia nec dici, ùt ille ait, nec ſcribi poteſt, Medicinam noſtram maximè conjecturalem facit. Quidam quatuor aquae libras porrigunt. Alii tantiſper bibere hominem ſinunt, donec refrigeſcat; ac tremat. Ego verò modum ejus cenſeo temperandum, pro cujuſque aegri naturà, atque febris vehementiâ. Ferè tamen ea, ſi adjutura eſt, bibi ad ſatietatem debet.

Quâ menſurâ exhiberi debeat Frigida.

Quaenam res biben-

Scire autem licet, quaedam interdum incidere, quae fiduciam addant Frigidae liberali-

raliter bibendae, quaedam etiam, quae, vel cautiùs parciúsque bibendam esse, vel omnino non bibendam doceant. Fiduciam addunt, febris admodum urens: aetas juvenilis: corpus boni habitûs, firmorumque viscerum: atque his (ùt ferè fit) junctae vires: aestas media: consuetudo. Ingens febris ardor, sine noxâ, Frigidae impetum sustinet. Juvenibus firmum obtigit robur, quod resistere, ac respondere frigidi fontis (ne quid is officiat) occursui possit, maximè, si corporis quoquè bene habiti viscera sanguine, carnibusque abunde munita sunt. Itaque vires quoquè adesse par est, valentemque naturae calorem, ne quid, propter hujus impotentiam, frigida aqua intus violet. Sed &, quò impensiùs frangi vis aquae possit, aestas facit: quae, supra morbi ardorem, suos quoquè aestus ingerit in corpus, refrigerio fontis temperandum. Quòd si, praeter haec, etiam assuetus Frigidae, per secundam valetudinem, aeger fuit: confidenter eam ipsam bibet, experientiâ aliàs doctus gelidi occursum elementi familiariter viscera tolerare. Scilicet, si sine offensione aquam frigidam sanus, ac temperatus bibit, quantò magìs id futurum est, ubi is ipse maximis caloribus intus forisque tantùm non extorretur, cum calores praecipuum munimentum visceribus contra Frigidam praestant. Meminisse etiam convenit, ita assuetis plus bibendum aquae, quàm aliis hominibus esse, quò efficacior sequatur actio, quae semper, inter res familiares, ac consuetas, imbecil-

dae Frigidae fiduciam addant.

 lior

lior eſt. Itaque, quod conſuetudo détrahit, id copiâ fontis penſandum eſt.

Quaenam eam periculoſam faciant.

Proximum videatur ea proponere, quae gelidam potionem vel periculoſam faciunt, vel omnino dehortantur. Obſtructio humoris putridi nondum concocti: tumor, dolorque in viſcere praecipuo: partis momentaneae imbecillitas, maximéque, ventriculi, jecinoris, atque lienis: corporis habitus nimiùm tenuis: infirmae vires. Quòd cruditati humoris putris, atque obſtructioni adverſetur aqua frigida, ex ejus apparet viribus, quas ſuprà fuſè expreſſimus. Scilicet cruda ea eſt, haerenſque in viâ, omnia cogit, ſiſtitque corporis effluvia. Itaque prohibet etiam, ne corruptus humor, obſtructis venis, concoqui à naturâ, aut ſegregari à benigno commodè poſſit. Quare rectè *Galenus* vetuit, quibus obſtructio, putriduſve humor non concoctus incommodat, iis ne aqua frigida potui detur. Ergo exſpectare concoctionem oportet, maximéque in Synochis, ex multo, ac craſſiuſculo natis ſanguine, cum reſeratis, terſiſque meatibus, putris humor victus, ac ſeparatus excretioni patet.

Quaenam eam poſtulare videantur.

Quanquam in febribus ſupra modum ardentibus, ac corpus eliquantibus, neceſſitas interdum cogit, per principia morbi, incrementáque, Frigidam propinare; ut temperamentum ardori, quod maximus eſt, praeſtetur: utque materia morbi refrigeſcens minùs furere, ac torrere hominem incipiat, meliùſque, ac citiùs idoneâ vacuatione expella-

pellatur. Quòd si propter incendium crassiuscula bilis est; tum quidem, ùt sumptâ Frigidâ morbus producitur, ita periculosae exustionis retunditur impetus. Estque haec extraordinaria, atque coacta Frigidae propinatio ad exitii avertendum metum. Id ita saepe feliciter respondisse *Averroës* testatur: praestabiliusque esse censet, febrem lentam, longamque frigido poculo facere, quae curari possit: quàm aegrum ardore, magnitudinéque morbi superari sinere. Idem sic expressit *Avicennas:* Siquando timetur malitia caliditatis, ac sitis, ut verearis secuturam inde marcidam ariditatem, atque consumtionem, ne prohibeas aquam frigidam. Cruditas enim optatior marcore est: qui subitò incumbens, liquefacto ardoribus corpore, hominem consumit. *Galenus* quoquè hujusmodi aegris Frigidam per initia porrigebat, antè Ptisanae cremore nutritis, idque ne in Hecticam inciderent. Extinctâ enim flammâ, rejectâque flavissimâ bile, saepe malum cedit. Tanti verò periculum is Auctor talium febrium fecit, ut, si inflammatio etiam adsit alia (*φλεγμονὴν Graeci* nominant) nihilo minùs tamen aquam frigidam, quae huic est inimicissima, praebeat; praestare ratus, inflammationem in praesens augere, quàm hominem sinere in hecticam febrem incurrere. Verùm id scire convenit, rarissimè nostratibus hujusmodi febres, ex tenuissimâ, ac sincerâ bile vehementer incensas, ac liquefactivas, accidere; quoniam, propter naturae tempera-

peramentum, cœlique, ac victûs rationem, bona pituitae pars bili miſcetur, unde febres naſcuntur minùs acres. *Graeciam* verò incolentibus, multóque magis *Arabiam*, propter contrarias cauſas, eadem genera febrium ſunt frequentia; ideoque plus hìc licentiae bibendi Frigidam tribui poteſt. Craſſamentum enim, quod hinc materiae conciliatur, non modò non nocet, verùm etiam, propter bilis tenuiſſimae mobilitatem, maximè conducit. Quae ſola res *Avicennae*, *Razis*, atque *Averrois* confirmare ſententiam poteſt, qui eo nomine in exhibendâ Frigidâ *Graecis* fuere indulgentiores.

Febribus intermittentibus Frigidae potus nunquam convenit.

Atque hactenus de febribus loquor continuis, non autem de intermittentibus: maximè, ſi has craſſus, aut tenax humor creat. Siquidem iis, nullo unquam tempore, commodare frigida aqua poteſt: eò quòd craſſa materia, quantumvis concocta, neque promptè, neque tutò poſſit impetu Frigidae ad excretionem impelli. Facilè etiam viſcera, haud tantis, ùt acutâ in febri, ardoribus occupata, propter occurſum gelidi fontis violantur. Et ipſa alioqui febris materia, ùt modò dixi, non cedit; ſed purgationibus, aliiſque auxiliis efficacioribus, ut vacuetur, opus habet. Itaque commodè dixiſſe video *Galenum*: Aquam frigidam ipſius febris, prout febris eſt, ſemper eſſe remedium; quod vero ad alia ſpectat, non ſemper: veluti, cum ex obſtructione tenacis, vel craſſi humoris, putredo oritur.

Nunc de tumoribus dicam viſceris alicujus prae-

praecipui, qui usum Frigidae omnem dehortantur: utique si schirrus sit, aut phlegmone, aut œdema. Nam erysipelas, inquit *Galenus*, quod quidem genuinum sit, non aliter sanaveris. Si schirrus subest, in jecore potissimùm, atque in liene: sumptâ Frigidâ, additur ad morbum; quia obstruit ea magìs, ac refrigerando rebelliorem duritiem facit. In phlegmone autem, ipsa quoquè impeditur maturatio, parumque resolvi ab inflammato viscere, cum Frigida datur, potest. Oedema etiam Frigidâ laedi dubium non est; quoniam morbus, ejusqe causa cum Frigidae consentiunt qualitatibus.

Neque viscerum tumoribus.

Sequitur partis internae, quae quidem momentanea sit, imbecìllitas, quae periculosum Frigidae poculum facit. Aliis enim gula Frigidâ ita laesa fuit, ut vix deglutiret; aliis ventriculus subfrigidus, & imbecillus, gravem singultum contraxit, maximéque eâ uti non solitis. Nonnullis jecur, aut colon, aut pulmo, aut septum transversum gravem offensam senserunt. Quibusdam, laeso genere nervorum, repentè post Frigidae poculum, difficultas spirandi, & distentio nervorum, & tremor acciderunt. Verùm meminisse convenit, haec incommoda, etsi formidabilem aquam reddunt, nequaquam tamen eam semper per acutarum vigorem febrium prorsus posse dehortari. Praestat enim interdum, epotâ Frigidâ, infirmam partem facere aliquam, simulque hominem à gravissimo, maximéque dubio morbo vindicare, quàm, sub vitae ancipiti spe, tanti cassum auxi-

Imbecillitas partis momentaneae Frigidam raro adhiberi sinit.

auxilii, relinquere. Intueri utrinque incommoda, atque invicem conferre oportet, utra potiùs ſequi conveniat, ad humanae vitae, vel commoditatem, vel conſervationem. Si nocumentum, inquit *Galenus*, ex aquâ frigidâ exiguum erit, confidenter ea potui offerenda eſt; ſin magnum metuitur incommodum, ab hâc fuerit temperandum, aliiſque utendum auxiliis.

Itemque macer habitus, vireſque infirmae.

Jam etiam corporis habitum videre, priuſquam Frigidam exhibeas, oportet; qui, ſi nimiùm macer, atque tenuis eſt, potionem recuſat. Etenim facilè viſcera crudo elemento feriuntur, non ſat probè adverſùs ejus occurſum carnibus, & ſanguine munita. Quamquam *Galenus* non uſque adeò Frigidam formidat, certâ quâdam exhibitam menſurâ, in iis, qui tenuem habitum, ex laſſitudine, irâ, vigiliâ, curis, ſimilibuſque animi affectibus contraxerunt, indéque inciderunt in febrem, quae aridam reddat cutem, ingentemque habeat calorem. Nimirum ſatius videtur, vel cum periculo viſcerum aliquo, febrim gelido fonte extinguere, quàm aegrum in Hecticam ſinere incurrere: maximè, ſi aeſtas eſt, cœlumque calidum, & ſiccum. Jam autem vires quoquè adeſſe, ut tutò Frigida propinetur, neceſſe eſt; nam alioqui, debilitatis internis ſedibus, ſuperaret naturae calorem aqua, miniméque principium inanitionis judicatoriae faceret. Ejus rei metus facit, quò minùs confidenter decrepitis ſenibus, aliiſve, crebrâ inanitione, vel longâ invaletudine exhauſtis, gelidum fon-

fontem demus. Atque hactenus satis superque de frigidâ aquâ dictum videatur: id quod complures Medicos, & cognoscere velim, & semper sequi.

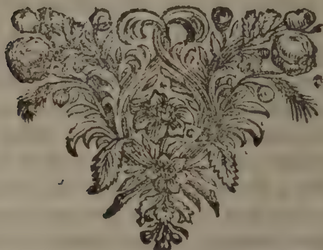
CAP. IV.

Quis Victus Vigori Continuae Febris sit necessarius.

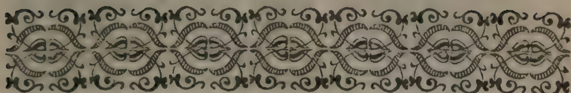
QUoniam in Statu natura potentissimè morbum oppugnat, symptomataque omnium sunt molestissima, jure negari cibus, quantùm fieri potest, omnis debet: idque, ne morbo intentam naturam, & in ancipiti vitae edomando periculo occupatam, distrahamus ad cibi concoctionem. Meliùs enim soli humores, quàm simul cum his cibi evincentur. Quinetiam, propter vim symptomatum, parum commodè alimentum concoquitur; ideoque idipsum non modò naturam ab opere avertit suo, celeriter, nisi impediatur, victuram: verùm etiam, benignitate destitutum concoctionis, corrumpitur, & ad morbum addit. Jam etiam si, aegritudinis intuitu, parcius semper alimentum damus: sequitur planè, ut tum demus omnium parcissimum, cum is est vehementissimus. Neque verò adeò metuere viribus oportet, symptomatum impetu, ùt quis existimet, periclitantibus. Nam hae jam tum paene majores morbo evasere, con-

In Statu, exacta abstinentia conducit, nisi summa sit virium imbecillitas.

concoctâ, evictâque in totum ejus materiâ. Et quae judicialem inanitionem proximè antecedunt symptomata, ea parum periculorum, qua haud diu immorantur, exhibent; excluso enim maligno humore, protinus conquiescunt. Ergo etiam rectè sic scripsisse video *Hippocratem:* Cum morbi vis est summa, tum vel tenuissimo uti victu convenit. Et paulò pòst: Ipso vigoris tempore, pauloque ante eum, cibus est adimendus. Exacta itaque abstinentia, vel certè sola hìc conducunt pocula; nisi praecipua quaedam nata imbecillitas, necessitatem tenuis dandae sorbitionis injecerit. Id dignitati ipsarum tribuitur virium, quibus periclitari incipientibus nunquam non alimento succurrendum est.

DE

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

SECTIO QUARTA,

Quâ harum comprehenditur Declinatio.

CAP. I.

De iis Corporibus, quae perfectè convalescunt.

Uaecunque continua febris per absolutam judicationem, commodis ortis vacuationibus, vigorem superavit suum, necessariò decrescens, melioris valetudinis, certaeque salutis spem, atque principium facit. Estque id verum ejus decrementum, in quo neminem unquam esse mortuum *Galenus* Auctor est: morbi dico occasione, non novo aliquo Medentis, vel Ægrotantis errore. Hic iste corporis convalescentis status,

Quid expediat agere in Febris Declinatione.

tus, quoniam morbo jam victo superior est, nullis praecipuorum remediorum irritamentis est sollicitandus, sed probâ ratione victûs, qui vires paulatim instauret, sustinendus. Inter quae tempora, rationem quoquè aëris: somni, ac vigiliae: exercitationis, atque otii: alvi ductionis, similiumque rerum habere convenit. Ad haec, viscera quoquè subinde firmanda, quae, & morbo, & vacuationum remediis, fuere labefactata. Simul etiam, si quis ardor prioris febricitationis etiamnum insidet, idoneis rebus tollendus est. Adeò verò danda est opera, ut qui, naturae, artisque nostrae beneficio, longè valere meliùs homo cœpit, modis semel omnibus convalescens, quàm optimè valeat.

De Convalescentium Victu. Incipiam de cibo dicere: qui mediae materiae esse debet, facilisque concoctu, temperatus (nisi residuus calor subfrigidum postulet) mediocriter humens, atque liquidus, succumque praebens bonum, qui vires facilè tùm tueatur, tùm adjiciat; cujusmodi sunt, jufcula pullorum gallinaceorum, atque caponum, vel magìs ex his coctis, atque contusis, unà cum jure factae sorbitiones. Cocta quoquè hœdorum, atque vitulorum caro, ejusdemque jufcula idonea sunt. Ptisana item hordeacea, ex jure pulli confecta, convenit. Maximè autem studendum est, hujusmodi nutrimentis convalescentem reficere; quoniam is ipse exinanitus, spirituumque laborans inopiâ vitalium incrementa sanguinis, atque virium postulat. Siquidem

victum

victum in eo nimis tenuem meritò *Avicennas*, ùt periculosam, damnavit: saepe inde malum corporis habitum, novamque febrem ait emersisse. Cibus tamen eâ moderatione sumi debet, ut ne quid copiâ oneret, quae res gravium saepe periculorum ansam praebet. Ferè autem qui sic victitat, ex sumpto alimento nihil, aut corpore, aut viribus proficit; tandemque (nisi abstinentiâ, aut inanitione succurritur) in febrem, vel priorem, vel in aliam novam incidit. Consultum (me judice, testéque *Avicennâ*) fuerit, convalescentem minimè ad satietatem esse sinere: verùm, immorante etiamnum esitandi desiderio, epulis jubere desistere. Illud quoquè rectè praecipitur; quoniam vacuatum corpus, atque extenuatum uberem instaurationem postulat, eam tamen attritae vires non ferunt, cibum pauciorem, multis vicibus, dari oportere: semperque propiùs ad secundam progressis valetudinem plus cibi, ac paucioribus intervallis indulgeri, donec ad pristinam sanorum hominum tùm valetudinem, tùm cibationem perventum sit. Quae tempora ita moderanda sunt, utì *Hippocrates* praecepit: Quae lentè, inquit, extenuata sunt corpora, lentè reficere oportet: quae contrà, breviter. Porrò utile poculum, mediocris aetatis, atque substantiae, probè cocta cervisia est; itemque vinum album, ac tenue, vel odoriferum, aquae fontanae, aut hordeaceae mistum. Praefrigida autem aqua, quia visceribus officit extenuatis, rejicienda est. Ut in cibo, ita & in

I 2 potu

potu intemperantia, atque nimia abſtinentia inutilia ſunt. Alterum enim recidivae hominem exponit, alterum hecticae maciei. Illud appprimè cavendum eſt, ut ne quid nimis, cum cibus ſumitur, bibatur. Nam ſic is ipſe innataret, à ventriculi corpore, propter interpoſitum humorem, non comprehenſus. Itaque inter epulas contrahenda ſunt pocula, ac tantillum humoris indulgendum, quod & linguae moleſtiam ſoletur, & ſitim levet. Concocto autem cibo, fas eſt liberè aliquid bibere: nam celerrimè id per corpus digeritur.

De Aëre. Proximum eſt de aëre dicere, qui temperatus eſſe debet, ne vel nimio calore ardores augeat, referatve febriles: vel ſuperfluo frigore extenuatis, atque inanitis viſceribus officiat. Parum tamen refrigerii accipere eum fas eſt, ſi quid ardoris etiamnum inhaereſcit.

De Somno. Somnus convaleſcentibus apprimè eſt neceſſarius, utique noctu poſt ſumptum cœnae alimentum. Sic enim corpus efficaciter humectatur, ſuperiore ſiccatum febre, inſtauratiſque ſuccis, ac ſpiritibus, vires acquirit meliores. Itaque etiam vigilia, quia exſiccat, ac vim hominis atterit, inimiciſſima eſt. Nunquam dormire is, qui convaleſcit, niſi poſt ſumptum cibum debet, quoniam qui vacuo ſomnus fit ventriculo, vacuiſque venis, corpus exhaurit, arefacitque.

De Exercitio. Exercitii verò, atque otii moderata, ac viribus reſpondens viciſſitudo eſt utilis. Exercitium tamen leve eſſe decet, putà, geſtationis,

tionis, aut lentae per cubile inambulationis. Molles quoquè extremorum frictiones membrorum juvant; implent enim corpus, ac naturae excitant calorem. Porrò instauratio corporis (quia superioribus id aerumnis emacruit) vehementer necessaria est.

De Purgatione, caeterisque vacuationibus.

Inutilis autem omnis habetur inanitio, praeter unicam dejectionem ventris, qui convalescentibus, astringitur. Nequaquam autem purgatorium esse medicamentum licet (quod *Graeci* καθαρτικὸν appellant) sed lenitivum, ac stercorarium (quod ἐκκοπρωτικὸν dicunt) cujusmodi recens extracta est cassia, jusculo pullo gallinacei, vel hordei decocto soluta; itemque electarium lenitivum, diaprunon solutivum, diacatholicon, manna, & id genus alia. Ad eandem rem emollientes etiam faciunt clysteres, ex pinguibus jusculis, cassiâ, oleoque violaceo facti. Suos *Galenus* ex sincero parabat oleo. Scire autem licet, minimè frequentem usum horum lenitivorum esse licere: maximè, quae movendi ventris causà, per os dantur, ne scilicet crebrâ dejectione (quae tum certè inutilis est) corpus ali desinat, defluente unà succo meliore. Ut nulla non vacuatio, praeter moderatam, utì praecepi, dejectionem, convalescentibus incommoda est: ita maximè Veneris, quae affatim vitae spiritus profundit, viresque tenui in corpore dissipat. Porrò jucundis etiam rebus occupari convalescentibus animus debet: unde vis naturae, spiritusque vitales eriguntur; tristis autem sollicitudo, quoniam siccat, nocet.

De firmandis visceribus. Nunc de firmandis dicam visceribus, quorum vis multùm à morbo lacessita, laxatáque fuit. Materiae autem, mediocri praeditae astrictione, atque refrigeratione, ejus beneficium roboris praestant. In quo numero sunt electarium diarhodon, diacorallion, pastilli ex rosis, ex spodio, & hujusmodi. Saepe etiam ubi calores desunt, ipséque, prioribus remediis refrigeratus, ventriculus parum concoquit, utile est aromaticum rosatum. Caeterùm, nullo alio febris acutae tempore, talium materierum usus esto, quàm declinationis, idque metu astrictionis, quae illis inest. Ea siquidem, ùt convalescentibus (utpote morbi materiâ jam exoneratis, ac debilibus) utilis est: ita aliis, qui adhuc dum vim morbi experiuntur, retento humore corrupto, prorsus adversatur; nisi tamen effusae alicujus inciderit vacuationis symptoma, quod sine modo vires resolvat: effraenatum dico vomitum, alvi fluxum, atque sudorem.

Atque huc usque de iis locuti sumus hominibus, qui, absolutam experti judicationem, integrè, atque plenè convalescunt. Quare posthac eorum proponam constitutionem, atque provisionem, qui, quoniam diminutè fuere judicati, non commodè convalescunt, inappetentiaeque, defectae nutritioni, ardoribus, recidivae, caeterisque vitiis sunt obnoxii.

C A P.

que *Venæ ſectionis* uſum, ac *Victûs* ratio-
nem exequens.

Quod ad *Sanguinis* attinet *Extractionem*, locum hunc tam dilucidè, atque amplè pertractavit, ut, qui in Medicinâ non ſit verſatiſſimus, haud gravibus ſanè in hac re, erroribus implicari poſſe videatur. Quod quidem leve videri non debet; cum Febricitantium plurimi, vel, neglecto per initia Morbi hoc Remedio, Sanguinis abundantiâ, atque impetu tandem obruantur: vel, juxta Vigorem præpoſterè adhibito, dejectis viribus ocyſſimè jugulentur. Sanè, quod ad hoc argumentum ſpectat, ſi vel *Recentiorum*, vel etiam *Veterum* ſcripta conſulamus, invenietur nemo, qui Venæ ſecandæ leges, hâc in Febrium ſpecie tenendas, judicio tam exquiſito tradiderit.

Cæterùm, in inſtituendo *Victu*, quod Alimenti genus, tanquam apprimè conveniens, *Hippocratem* maximè ſecutus, propoſuit, id etiam Ægrotantibus plerumque gratiſſimum eſſe contingit, nullique unquam non parabile. Porrò refrigerantia pocula non parcâ manu porrigit; quæ quoniam, & Febrilem materiam diluunt, & æſtum temperant, Ægris & tutam, & jucundam curationem præſtant. Ita ut fruſtra ſint ii, qui, recenti ſatis memoriâ, de Sanguinis miſſione, & de Potionum diluentium uſu,

nova ſe quædam, ac priùs inaudita protuliſſe jactitàrint; cum nihil in eorum ſcriptis de his rebus occurrat, quod non antea, vel ab *Hippocrate* praeceptum, vel ab hoc ipſo *Lommio* uberrimè fuerit explicatum.

Illud autem animadverſione digniſſimum eſt, quòd, in ultimo ferè Incremento Febris, novam, ut ipſe prædicat, maximéque interdum efficacem ſecutus ſit medendi rationem. *Lenem* ſcilicet *Purgationem*, appropinquante Morbi Vigore, cum judicio adhibuit; ita ut neque, in ſummo diſcrimine, intrò manentis materiæ corruptione opprimeretur Natura, neque vires tum, cum iis maximè opus eſſet, acrioribus Medicamentis labefactarentur. Id quod etiam, in *Variolis*, jam ad maturitatem provectis, præclariſſimi noſtræ Ætatis Medici, magno cum Ægrotantium commodo, ſapienter imitati ſunt.

Ad curanda Febrium Symptomata, quæ Mortales graviſſimè exercent, atque cruciant, Remedia tradit, utì admodum utilia, ita communia maximè, ac facilia; ubi illum, non ſolùm ad Ægrotantium ſalutem, ſed etiam ad levationem, & ſolatium non parum attendiſſe reperiemus.

Jam, in ipſo dimicationis puncto, Naturæ optimum ſeſe adjutorem, atque ſocium adjungit; quam quidem, non, utì fidus fortaſſe,

taſſe, ſed hebes famulus, quocunque trahat, retrahatque, ſubſequitur: ſed, tanquam vetus miniſter, & ſagax, Magiſtræ ſuæ quaſi nutum obſervans, viam illi, quamcunque ingredi velle videatur, interclusam aperit, impeditam explicat, laboranti novas ad aſſequendam metam vires opportunè ſuppeditat. Siquidem, quo tempore & Medentis Solertia præcipuè perſpicitur, & deſideratur ars, tùm diverſarum evacuationum imminentium præſagia, tùm promovendarum rationes, cum admirabili brevitate, atque elegantiâ, deſcripſit.

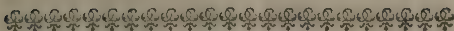
Atqui per univerſum Operis tenorem ſumma ipſius prudentia, ac moderatio eluceſcit; quòd neque aliorum, neque ſuæ pertinaciter addictus opinioni, ubique ſervet mediocritatem quandam, ac modum. Hoc etiam *Authoris* noſtri laudibus meritò adjici poteſt: quòd, ſive Ætatem ejus, ſive Gentem reſpicimus, tam diſertum illum, tamque doctum extitiſſe, jure mirari valeamus. Etenim haud facilè invenietur quiſpiam, inter Medicinam factitantes, qui quidem iiſdem temporibus vixerit, niſi * Amicus ejus, *Fernelius*, qui vel ob lectionis varietatem, vel ob ſcriptionis excellentiam, ei ullo modo comparari poſſit. Suam nempe ſententiam Veterum Medicorum, maximéque *Hip-*

 pocra-

* *Praef. Commentar. in* Celſ.

pocratis, experientiâ, atque authoritate comprobatam, ſemper ferè munit, & corroborat. Quos quidem Authores celeberrimos, non ſolùm ut exſcriberet, perlegit, ſed etiam ad examen revocavit. Eumque legendo multùm profeciſſe ſciet, quicunque artem illam eximiam, quâ Veterum Monumenta, hoc in Libro, aut lucem, aut ornatum accepere, perpenderit. Quòd ſi ii nonnihil aliquando inter ſe diſſidere videantur, eorum opiniones, exponendo, & dilucidando, quantùm fieri poteſt, conciliat; ſi planè repugnent, collatis inter ſe diverſis ſententiis, ac fideliter, accuratéque penſitatis, ſuum cuique momentum tribuit. Hinc, quàm longè *Arabes* Medici *Græcis* inferiores fuerint, ex eo ſatìs intelligemus. Neque verò ſuſpicari quiſpiam poterit, quod, vel propter invidiam aliquam, vel partium ſtudium, iniquus in hâc re judex fuerit. Nam eundem inter *Arabas* Scriptorem, *Avicennam* ſcilicet, cujus præcepta ſæpiſſime repudiat, quémque ex ipſius ore falſi nonnunquam arguit, aliàs collaudare non dubitat. Siquando *Veterum* ipſe veſtigia deſerit, non in eos, tanquam erroris Authores, temere invehitur: ſed id liquidò commonſtrat, omnes, qui eundem ſibi proponunt finem, non iiſdem ſemper, præſertim ob diverſarum Regionum diſparem ſitum, viis debere inſiſtere.

Haec,

CAP. II.

De iis, qui, propter diminutam Judicationem, haud probè convalescunt.

Post imperfectam Crisin, nullâ ferè, nisi per purgationem, vacuatione utendum est.

QUaecumque judicatio materiam morbi non exhausit, multâ ejus in corpore relictâ parte, imperfectam, atque symptomatis molestam declinationem exhibet. Tum enim homo, assumptis etiam commodis, justisque epulis, neque alitur, neque firmatur, ardores etiam experitur, quàm par sit, majores. Protinus tum vacuante medicamento, si humor idoneus est purgationi, succurrere oportet, quod prioris morbi extrahat reliquias. Quod ni fiat, in foribus erit vel abscessus, vel recidiva. Semper medicamentum parari, pro materiae naturâ, ac virium modo, debet. Vomitus autem omnis inutilis est, nisi si corruptus aliquis humor stomachum occupat. Saepe autem venae per ea medicamenta commodè repurgantur, quibus urinas ciendi facultas obtigit. Id quod tum sequendum est, cum naturae vi corruptus humor ad ductus urinarios impellitur. Sanguinis verò missio prorsus fugienda est, cùm propter materiae rationem peccantis, tùm propter vires, quae praeteritis vacuationibus vehementer fuere labefactatae. Quò magis *Avicennam* demiror, qui etsi rectè dicit sangui-

 nis

nis miſſione parum egere convaleſcentes: in eo tamen fallitur, quòd venam, propter ſanguinis vitium, tum incîdat, propter id, quod, veluti aſſatum ex malis humoribus, in ſanguine remanſit; ideoque neceſſe eſſe ait, ut extrahatur ſanguis ejus malus, & cumuletur bonus. Quaſi verò humoris vitium non ſolâ tolli debeat purgatione, ac quaſi promptum ſit, atque in hominum poſitum manu, diſſectâ venâ, corruptum humorem effluere ſinere, meliore ſanguinis particulâ intus manente. Neque verò hìc ſolùm, utì liquet, peccâſſe *Arabem* conſtat: verſùm in ipſarum etiam aeſtimatione virium, quae convaleſcentibus, propter debilitatem, mittendo ſanguini ſunt impares. Ut ne dicam etiam nequaquam tum magnum morbum (quod alter eſt ſecandae venae ſcopus) eſſe poſſe, ùt cujus vehementior jam tum ceſſavit impetus.

Victus ſubtenuis eſſe debet. Porrò, quod ad victum pertinet eorum, qui imperfectè convaleſcunt, ſcire licet, ſubtenuem eſſe oportere, donec, exhauſto humore, felicioris nutritionis praebeantur exordia. Rectè ſiquidem dixiſſe video *Hippocratem:* Impura corpora eò magìs offendi, quò magìs aluntur. Poſtquam materiis morboſis homo erit probè exoneratus, ita dein omnibus in rebus haberi, tractarique debet, utì ſuprà de iis, qui exactè convaleſcunt, praeceptum eſt.

F I N I S.

INDEX CAPITUM.

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

SECTIO I,

Quae earum continet Principium.

CAP. I.

SEC-

SECTIO II.

Quae Febrium Continuarum comprehendit Incrementum.

SECTIO III.

Quae Febrium Continuarum complectitur Statum.

SECTIO IV.

Quâ Febrium Continuarum comprehenditur Declinatio.

